

**Drs. M.J.H. Goderie
Mr. L. Verkuyl
Mr. A.M. Overgaag**

**Juridische Opvang Slachtoffers seksueel geweld
Het project in Rotterdam-Rijnmond**

Maart 2001

Eindrapportage

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Hoofdstuk 1 Juridische opvang voor slachtoffers van seksueel geweld	7
1.1 Inleiding	7
1.2 De eerste experimentele periode	9
1.3 Onderzoeksofzet tweede fase van het experiment	11
Hoofdstuk 2 De positie van het slachtoffer van seksueel geweld	15
2.1 Inleiding	15
2.2 Het Openbaar Ministerie	15
2.3 De wet Terwee	16
2.4 Positie van het slachtoffer in het civiele recht	18
2.5 Beleidsregels van het Openbaar Ministerie inzake bejegening slachtoffers zedendelicten	18
2.6 De politie	21
Hoofdstuk 3 Bejegening en informatie door politie	25
3.1 Inleiding	25
3.2 Organisatie korps Rotterdam-Rijnmond	25
3.3 Aanpak van het bejegeningsonderzoek	27
3.4 Ontvangst, beoordeling en verwijzing door de baliemedewerker	29
3.4.1 Ontvangst	29
3.4.2 Beoordeling	30
3.4.3 Verwijzing	31
3.5 Het contact tussen de zedenrechercheurs en het slachtoffer	35
3.5.1 Melding	35
3.5.2 Informatiegesprek	36
3.5.3 Aangifte	46
3.5.4 Het verdere verloop van de zaak	48
3.6 Conclusies	49

Hoofdstuk 4	De Hulpvraag.....	51
4.1	Inleiding	51
4.2	Aanpak van het slachtofferonderzoek	51
4.3	De respondenten	53
4.4	Voor het eerste contact met de politie	57
4.5	Het eerste contact met de politie	57
4.6	Informatiegesprek/melding/aangifte	60
4.7	Hulpverlening aan het slachtoffer	62
4.8	Slachtoffers die wel gebruik hebben gemaakt van het JOS-aanbod	65
4.9	Conclusies	66
Hoofdstuk 5	Hulpaanbod.....	69
5.1	Inleiding	69
5.2	Psychische hulp.....	70
5.3	Medische hulp	72
5.4	Juridische hulp.....	72
5.5	Een nadere concretisering van de inhoud van het JOS-aanbod.....	74
5.6	Het gebruik van JOS	78
5.7	Conclusies	79
Hoofdstuk 6	Samenwerking en afstemming	81
6.1	Inleiding	81
6.2	Onderlinge bekendheid en acceptatie	81
6.3	Verwijzing naar JOS	82
6.4	Samenwerking.....	83
6.5	Meerwaarde van JOS.....	86
6.6	Conclusies	88
Hoofdstuk 7	Conclusies.....	91
7.1	Inleiding	91
7.2	De beantwoording van de onderzoeksvragen	91
7.3	Tot slot.....	103
Literatuur		107
Bijlage 1	Casuïstiek JOS-advocaat	109
Bijlage 2	Brief Mw. J.B. v.d. Streek - Looijen, 12 januari 2000.....	113

Voorwoord

Voor u ligt de rapportage van het onderzoek naar het JOS-project in Rotterdam.

De dataverzameling voor het onderzoek heeft plaatsgevonden in de periode 1 december 1999 - 15 september 2000.

De opdrachtgever van het onderzoek is de Raad voor Rechtsbijstand 's Gravenhage. Het onderzoek is gefinancierd door het Ministerie van Justitie (DPJS). Het onderzoek is begeleid door een commissie bestaande uit dhr. N. Huls (Raad voor Rechtsbijstand 's Gravenhage, voorzitter begeleidingscommissie), dhr. L. Schiethart (Regio Politie Rotterdam-Rijnmond), dhr. C. van Elk (Directie Rechtspleging Ministerie van Justitie), dhr. R. van Toor (Stichting Gastouderopvang Rotterdam, voormalig teamleider Buro Slachtofferhulp), mw. de Groot (JOS-advocaat) en achtereenvolgens mw. E. Boor, mw. D. Piechocki en tot slot mw. M. de Boer (Clara Wichmann Instituut).

De onderzoekers bedanken alle respondenten voor het in hen gestelde vertrouwen. Speciale dank zijn we verschuldigd aan Piet Vroonland van de regio-politie Rotterdam-Rijnmond. Zonder zijn grote inzet had het onderzoek niet kunnen slagen.

In de rapportage worden in de hoofdstukken 3 en 4 ter illustratie (delen van) casusbeschrijvingen gegeven. Hierin zijn bepaalde details gewijzigd om herkenning van personen te voorkomen.

Hoofdstuk 1 Juridische opvang voor slachtoffers van seksueel geweld

1.1 Inleiding

Wanneer slachtoffers van seksueel geweld de politie in kennis stellen van het gebeurde en eventueel aangifte daarvan doen, brengen zij een proces op gang waarop zij betrekkelijk weinig greep hebben, terwijl het toch om het hun aangedane onrecht gaat. De overheid tracht de dader op te sporen, te berechnen en te bestraffen. De rol van het slachtoffer is veel minder prominent. Voor slachtoffers is dit vaak zeer onbevredigend. Vanuit het Ministerie van Justitie en het Openbaar Ministerie is daarom getracht de juridische mogelijkheden voor het slachtoffer om zelf een rol van betekenis te spelen en genoegdoening te verkrijgen, te vergroten. Daartoe werden eerst in 1987 de richtlijnen De Beaufort en Vaillant uitgevaardigd, terwijl in 1995 met de Wet Terwee de mogelijkheden verder verruimd werden. In het volgende hoofdstuk gaan wij hier nader op in.

Een probleem hierbij is dat slachtoffers lang niet altijd op de hoogte zijn van de juridische mogelijkheden die er voor hen bestaan. Hoewel politie en Openbaar Ministerie hen wel hierover voorlichten, is het de vraag of dit wel altijd in het juiste stadium gebeurt. Adequaat juridisch advies aan het slachtoffer is van groot belang. Daarbij gaat het met name om de afweging van de eigen belangen van het slachtoffer met betrekking tot de keuze de strafrechtelijke en/of de civiele weg te bewandelen en het al dan niet gebruikmaken van de speciale juridische mogelijkheden die voor slachtoffers open staan. De juridische keuzen die hierin gemaakt moeten worden, worden dikwijls bepaald in het aller-eerste stadium van het traject. Het wordt daarom van belang geacht dat een slachtoffer in dit eerste stadium (direct na de aangifte of melding bij de politie) over adequate juridische hulp kan beschikken.

Slachtoffers van zedendelicten kunnen behoefte hebben aan juridische bijstand met betrekking tot schadevergoeding, bescherming van het privé-leven en het strafproces. De juridische bijstand kan volgens de projectopzet van JOS bestaan uit:

- het informeren over de gevolgen van het doen van aangifte;
- het informeren over de strafrechtelijke procedure vanaf de aangifte tot de zitting en de beïnvloedingsmogelijkheden in de procedure;

- het informeren over de (on)mogelijkheden van civiel en/of strafrechtelijk schadeverhaal;
- het informeren over juridisch afdwingbare mogelijkheden tot bescherming van veiligheid en privé-leven (kort geding straatverbod, gebod aan derden om een HIV-test te ondergaan);
- het informeren over het klachtvereiste met betrekking tot de desbetreffende artikelen van de zedenwetgeving, en de benodigde stappen om aan dit vereiste te voldoen;
- het voeren van juridische procedures tot verhaal van de schade;
- het analyseren van de kansen op strafvervolgning en de knelpunten daarbij;
- het onderzoeken van de waarde van het bewijsmateriaal en mogelijk nog te vergaren bewijs;
- overleg met de officier van justitie;
- juridische voorbereiding op verhoren door de rechter-commissaris;
- meedenken en overleg met de officier van justitie terzake van de gevorderde straf (bijvoorbeeld met betrekking tot de bijzondere voorwaarden verbonden aan de voorwaardelijke vrijheidsstraf);
- het informeren en eventueel voeren van de beklagprocedure ex artikel 12 Sv.

Niet al deze vormen van juridische bijstand kunnen geboden worden in het allereerste stadium van het traject. Het wordt door de initiatiefnemers van het JOS-project echter wel van belang geacht reeds in een zeer vroeg stadium het slachtoffer over deze mogelijkheden te informeren en te adviseren.

In het Arrondissement Rotterdam is op 13 juni 1997 een experiment gestart met een piketdienst van advocaten die zich beschikbaar houden voor juridisch advies aan slachtoffers van zedenmisdrijven, direct na de aangifte/melding bij de politie. In nauwe samenwerking met het Ministerie van Justitie maakte de Raad voor Rechtsbijstand 's-Gravenhage dit experiment financieel mogelijk. Diverse instanties in Rotterdam/Rijnmond die te maken hebben met slachtoffers van zedendelicten werkten samen aan de verwezenlijking van het project Juridische Opvang voor Slachtoffers van Seksueel geweld, kortweg JOS genaamd.

Het hoofddoel van het project is te bereiken dat slachtoffers van zedenmisdrijven over adequate juridische hulp kunnen beschikken direct aan het begin van hun zoektocht om via het recht genoegdoening te verkrijgen. Een nevensdoel van het JOS-project is te bouwen aan netwerken, deskundigheid en onderlinge afstemming in het belang van het slachtoffer. Bij het eerste contact met de politie krijgt het slachtoffer informatie over de mogelijkheid om terstond juridi-

sche vroeghulp te verkrijgen. Het eerste contact met een JOS-advocaat is kosteloos. In de paragrafen 5.4 en 5.5 van dit rapport gaan we uitgebreider in op de inhoud van het JOS-aanbod.

1.2 De eerste experimentele periode

De experimentele periode was aanvankelijk vastgesteld op één jaar. Na afloop ervan zou er duidelijkheid moeten zijn over de levensvatbaarheid van het project. Het experiment werd geëvalueerd en in de herfst van 1998 werd hierover een rapport uitgebracht (Van Gelder en Tan, Verwey-Jonker Instituut, 1998).

Op basis van dit eerste onderzoek zijn de volgende conclusies getrokken:

- Het experiment is niet volgens de opzet uitgevoerd. Een groot aantal slachtoffers van seksueel geweld die zich bij de politie meldden is niet door de politie over de mogelijkheid geïnformeerd in het kader van JOS juridische vroeghulp te krijgen.
- De politie heeft over het algemeen JOS niet aangeboden indien er naar haar oordeel sprake was van slachtoffers die:
 - een valse of niet serieus te nemen aangifte doen;
 - zo overstuur of emotioneel uitgeput zijn dat zij niet openstaan voor een aanbod van juridische hulpverlening;
 - verstandelijk zo beperkt zijn dat zij een advocaat niet kunnen begrijpen;
 - geen juridische hulpvraag hebben;
 - een zodanige problematiek hebben dat een juridische vertaling van de hulpvraag niet in het belang van het slachtoffer wordt geacht.
- Het aantal slachtoffers dat het JOS-aanbod wel gekregen heeft is onbekend, maar geschat wordt dat dit minder dan de helft van de 743 slachtoffers in de bestudeerde periode¹ is geweest. Van hen maakten 110 personen gebruik van het JOS-aanbod.
- De meeste zedenrechercheurs waren niet gemotiveerd om mee te werken aan het experiment in die vorm, omdat zij het JOS-aanbod niet op zijn plaats achtten. Hierbij speelde onder meer een rol dat zij van te voren niet betrokken waren bij de opzet van het experiment.
- Hoewel het de bedoeling was dat slachtoffers eerst de JOS-advocaat zouden raadplegen alvorens aangifte te doen, hebben de meeste slachtoffers die gebruikmaakten van JOS al aangifte gedaan wanneer zij bij de JOS-advocaat komen.

¹ 1 juli 1997 tot 1 mei 1998.

- De politie en de advocatuur verschillen van mening over het juiste moment van aanbieden van JOS. De politie is van oordeel dat in de meeste gevallen de juridische hulpvraag niet spoedeisend is, de advocaten menen dat het wezenlijk is dat het juridisch advies zo vroeg mogelijk gegeven wordt, omdat juist in het begin van het traject belangrijke beslissingen genomen worden, met name in verband met de vraag of er al dan niet aangifte gedaan wordt.
- Alle geïnterviewden zijn het er over eens dat voor het geven van juridische vroeghulp juridische kennis en ervaring vereist is. De advocaten en in meerderheid de cliënten van JOS vinden dat men hiervoor een ervaren jurist, bij voorkeur een advocaat, moet zijn. De politie en het Buro Slachtofferhulp menen dat, behalve in gecompliceerde zaken, de gespecialiseerde vrijwilligers van Buro Slachtofferhulp over voldoende juridische kennis en ervaring beschikken. Het Buro voor Rechtshulp geeft aan zelf over onvoldoende expertise te beschikken voor het geven van juridische bijstand aan slachtoffers van zedendelicten.
- De JOS-cliënten beoordelen het JOS-aanbod positief. Zij zijn door de JOS-advocaat te raadplegen bijna allemaal beter geïnformeerd over de juridische aspecten van hun positie. Voor een kwart van hen worden er juridische acties ondernomen.
- Veel slachtoffers van zedendelicten hebben de neiging zich af te schermen van de buitenwereld (geheim adres of telefoonnummer) en zijn daardoor moeilijk bereikbaar voor onderzoek.

Ondanks het feit dat de samenwerking tussen politie en advocaten nog niet goed van de grond was gekomen, het verwijzingsproces moeizaam verliep en het voornemen om zedenslachtoffers juridisch advies te geven voordat zij aangifte doen over het algemeen niet gerealiseerd was, werden er ook positieve ontwikkelingen geconstateerd:

- Er is een begin gemaakt met een samenwerkingsproces tussen advocatuur, politie en andere instanties, die zich verenigen rond hetzelfde doel: meer aandacht voor het slachtoffer.
- Er is een fonds van deskundigheid opgebouwd en er zijn relaties gelegd tussen, maar ook binnen beroepsgroepen. Het netwerk van advocaten heeft een sterk kwaliteitsbevorderend effect.
- De slachtoffers die van JOS gebruik hebben gemaakt zijn beter geïnformeerd over hun positie in het straf- en civielrecht. Over het algemeen zijn zij zeer tevreden over de diensten die hen verleend zijn.

Om bovenstaande positieve resultaten verder uit te bouwen, werden de volgende aanbevelingen gedaan:

1. Investeer veel tijd in kennismaking met name bij politie en advocatuur. Dit moet zowel betrekking hebben op kennismaking tussen personen als op kennismaking tussen werkpatronen en -culturen.
2. Besteed aandacht aan het proces dat nodig is om te wennen aan de veranderende rollen van de verschillende actoren. Dit proces heeft tijd nodig, maar kan versneld worden door intensief onderling contact.
3. Kies de juiste ingang voor het verkrijgen van medewerking van een complexe organisatie als de politie. Er is betrokkenheid nodig, zowel op het niveau van de korpsleiding als van de werkvloer.
4. Kies de juiste fasering. Het eerste begin van een samenwerkingsproces is er, de verdere ontwikkeling moet met geduld worden begeleid.

Na afloop van de experimentele periode is het project JOS op tijdelijke basis voortgezet, in afwachting van verdere beslissingen. Er is toen door de Raad voor Rechtsbijstand besloten tot een tweede fase van het experiment, ook weer begeleid door evaluatieonderzoek.

1.3 Onderzoeksopzet tweede fase van het experiment

Bij het onderzoek naar de tweede fase van het experiment staan enkele aspecten centraal die tijdens de eerste fase niet goed uit de verf gekomen zijn:

- Het is nog niet helemaal duidelijk hoe groot de behoefte aan juridische vroeghulp is, en tevens (en daarmee samenhangend) is nog niet helder wat in dit verband onder 'behoefte' verstaan moet worden.
- Hoewel het hulpaanbod in het kader van JOS op zich vrij duidelijk omschreven is, is nog niet helder geworden hoe zich dit verhoudt tot andere vormen van hulp en bijstand die ook beschikbaar zijn.
- Het 'voortraject' van het eerste contact met de politie tot een (al dan niet juridische) hulpvraag is nog onvoldoende belicht.

Bij het eerste onderzoek werden enkele knelpunten geconstateerd, van belang voor de samenwerking en onderlinge afstemming van bij JOS betrokken partijen. Aanbevolen werd om in het kader van een 'groeimodel' aan deze problematiek een toekomstgerichte invulling te geven: dat wil zeggen bij het verder werken aan het project prioriteit aan de oplossing hiervan te verlenen. Het is logisch om bij het tweede onderzoek deze draad weer op te pakken en te bekijken in hoeverre in dit opzicht succes geboekt is.

Probleemstelling:

1. Hoe groot is de vraag naar juridische bijstand onder slachtoffers van seksueel misbruik (die dit misbruik melden bij de politie) en hoe groot is de specifieke vraag naar snelle juridische bijstand (vroeghulp).
2. Welke verwachtingen hebben slachtoffers van seksueel misbruik ten aanzien van juridische bijstand?
3. Wat is (in het Rotterdamse) het aanbod van hulp en bijstand aan slachtoffers van seksueel misbruik, met speciale aandacht voor hulp en bijstand in juridisch opzicht?
Hoe verhouden de verschillende vormen van aanbod zich tot elkaar?
Waarin onderscheidt het aanbod van JOS zich van de andere vormen?
4. Hoe worden slachtoffers geïnformeerd over de verschillende vormen van hulpaanbod en hoe is hun bejegening daarbij (met name bij de politie)?
5. In hoeverre sluiten de verschillende vormen van aanbod aan bij de vraag en de verwachtingen van de slachtoffers? Hoe groot is de tevredenheid van slachtoffers die gebruikmaken van verschillende vormen van hulpaanbod (waaronder JOS) over dat hulpaanbod?
6. Is het aanbod van JOS in de vorm van een piketdienst een adequaat antwoord op de vraag en verwachtingen van (categorieën van) slachtoffers? In hoeverre is dit een doelmatige organisatievorm, onder andere in termen van toegankelijkheid en betaalbaarheid?
7. In hoeverre slagen de bij JOS betrokken beroepsgroepen erin om op adequate wijze samen te werken in het belang van de slachtoffers? Hoe werken men aan oplossing van gebleken samenwerkingsproblemen en met welk resultaat? Hoe ontwikkelt het project JOS als samenwerkingsproject zich gedurende de tweede experimentele periode?

Onderzoeksvragen:

Bij de politie:

1. Waar en hoe wordt het slachtoffer ontvangen? Hoe vindt verwijzing naar een zedenrechercheur plaats? Moet het slachtoffer zijn of haar verhaal vertellen voordat hij of zij bij de zedenrechercheur is? Hoelang duurt het voordat het slachtoffer bij de zedenrechercheur is?
2. Hoe ervaart het slachtoffer de bejegening bij de politie (in verschillende fasen)?
3. Wanneer en hoe wordt het slachtoffer geïnformeerd over de verschillende vormen van hulpaanbod, waaronder die in juridisch opzicht? Welke informatie geeft de politie en welke informatie wordt door het slachtoffer opgenomen?

De hulpvraag en het gebruik van het hulpaanbod:

4. In hoeverre sluiten de verschillende vormen van hulpaanbod waarover het slachtoffer geïnformeerd is aan bij de hulpvraag?
5. Maakt het slachtoffer gebruik van het hulpaanbod? Zo nee, waarom niet? Zo ja, welke keuze maakt het slachtoffer uit het hulpaanbod? Waarom? Is er een juridisch getinte hulpvraag? Maakt het slachtoffer op grond hiervan gebruik van JOS? Zo nee, waarom niet?
6. Wordt het slachtoffer in een later stadium van het traject (na het bezoek aan het politiebureau) geïnformeerd over de mogelijkheden van juridische bijstand (bijvoorbeeld bij Buro Slachtofferhulp)? Hoe vindt informatie en eventuele verwijzing plaats? Welke andere vormen van voorlichting over juridische bijstand na seksueel misbruik zijn er?
7. Welke verwachtingen hebben slachtoffers van het hulpaanbod waarvan zij gebruikmaakten? In hoeverre spelen de kosten van het hulpaanbod een rol? In hoeverre zijn slachtoffers tevreden over de verleende hulp?

Samenstelling en samenhang hulpaanbod

8. Welke instanties in de regio Rotterdam-Rijnmond houden zich bezig met het verlenen van (juridische) bijstand en hulpverlening aan slachtoffers van seksueel misbruik?
9. Wat is de inhoud van het juridisch getinte hulpaanbod, in de eerste plaats dat van de JOS-advocaten, maar daarnaast ook van anderen die zich hiermee bezighouden (andere advocaten, Buro voor Rechtshulp, Buro Slachtofferhulp)? Waarin onderscheidt de JOS-hulp zich van andere vormen van hulp en bijstand? Is de piketdienst een adequate organisatievorm, rekening houdend met bijvoorbeeld toegankelijkheid?

Procesevaluatie

10. Wat zijn de achtergronden van de weerstanden tussen de diverse beroepsgroepen die in het kader van JOS met elkaar moeten samenwerken? Op welke wijze wordt getracht deze weerstanden te verminderen en hoe en met welk succes verlopen de activiteiten? Slaagt men er in meer kennis te verkrijgen van elkaars werkzaamheden en werkcultuur? Ontstaat er meer begrip voor de veranderende rollen van de diverse actoren? In hoeverre leidt dit alles tot een doelmatig en vruchtbaar samenwerkingsproces?

De data zijn met behulp van vier deelonderzoeken vergaard. Van ieder deelonderzoek komt het onderwerp min of meer overeen met de schuingedrukte tussenkopjes hierboven. Min of meer, dus niet volledig, omdat het onderscheid hierboven naar onderwerp is gemaakt, terwijl de deelonderzoeken van elkaar

onderscheiden worden al naar gelang de personen die informatie moeten verstrekken (subject). De volgende deelonderzoeken zijn verricht:

1. Onderzoek hulpvraag en ervaren hulpaanbod (slachtofferonderzoek).
2. Onderzoek bejegening en informatie door de politie (politieonderzoek).
3. Vergelijkend onderzoek hulpaanbod en juridische aspecten daarin (hulpaanbod).
4. Onderzoek samenwerking en afstemming (procesevaluatie).

In het volgende hoofdstuk schetsen we een kader, waarin we de positie van slachtoffers van seksueel geweld beschrijven. In de hoofdstukken daarna gaan we in op de resultaten van de vier deelonderzoeken. In de betreffende hoofdstukken zal de aanpak van de deelonderzoeken beschreven worden.

Hoofdstuk 2 De positie van het slachtoffer van seksueel geweld

2.1 Inleiding

Het is niet precies bekend hoeveel seksueel geweld er plaatsvindt en wat de aard daarvan is. Vast staat wel dat het verschijnsel seksueel geweld niet alleen zeer omvangrijk, maar ook veelvormig is en dat slechts een relatief klein deel ervan gemeld wordt bij de politie.

Als we spreken over slachtoffers van seksueel geweld gaat het om een groep die zeer uiteenlopend is. Ook de aard van het misbruik is zeer divers. Wanneer seksueel geweld gemeld wordt bij de politie hangt het enerzijds af van de opstelling en verwachtingen van het slachtoffer, anderzijds van de taxatie door de politie zelf welke stappen ondernomen worden. (Goderie en van Gurp, 1996).

Er kunnen verschillende redenen voor het slachtoffer van een zedendelict zijn om naar de politie te gaan. De een kan contact opnemen met de politie omdat zij haar verhaal kwijt wil en niet met de bedoeling dat er stappen worden ondernomen. Een ander wil via de politie een eind maken aan het misbruik, voorkomen dat andere mensen het slachtoffer worden en/of de dader straffen voor wat hij heeft aangedaan. De gang naar de politie is over het algemeen geen lichtvaardige stap. Het slachtoffer moet daarvoor het nodige overwinnen. In dit hoofdstuk gaan we nader in op hoe er bij het Openbaar Ministerie en bij de politie aangekeken wordt tegen de positie van slachtoffers van seksueel geweld.

2.2 Het Openbaar Ministerie

Het Openbaar Ministerie (OM) bepaalt welke zaken aan de rechter worden voorgelegd. Het OM bepaalt wie voor de rechter moet verschijnen en voor welk feit. Het is de enige instantie die kan besluiten een persoon te vervolgen. Het werkterrein van het OM is het strafrecht. Officieren van justitie treden als vertegenwoordigers van het OM op in de rechtszaal. Zij vragen de rechter om straf op te leggen. Per jaar worden er in Nederland naar schatting acht miljoen misdrijven gepleegd. Het OM kan al die misdrijven niet aanpakken. Daarom moeten officieren van justitie bepaalde keuzen maken bij het bestrijden van misdaad. Welke zaken pak je als eerste aan en hoe? Voor een deel wordt die

keuze landelijk gemaakt, waarbij een sleutelrol is weggelegd voor het college van procureurs-generaal, de landelijke leiding van het OM².

Procureur-generaal Steenhuis schetst in zijn toespraak 'Slachtofferzorg door het Openbaar Ministerie, een stand van zaken'³, dat het Openbaar Ministerie (OM) van oudsher een dadergerichte organisatie is. De officier van justitie heeft in het strafproces de functie van aanklager. Hij zal naar aanleiding van vragen over schuld en verwijtbaarheid een volgens hem passende sanctie eisen. Hierbij houdt de officier rekening met de omstandigheden waaronder het feit is gepleegd, ook het leed en de schade voor het slachtoffer. Maar dit gebeurt wel vanuit de positie van publieke aanklager en niet vanuit de rol van belangenbehartiger voor het slachtoffer.

Bij zedenzaken, waar het bij het JOS-experiment om gaat, komt daar nog iets bij. Dit zijn bij uitstek zaken waarbij het bewijs moeilijk rond te krijgen is. Bij zedenzaken is het complicerend dat er behalve het slachtoffer meestal geen getuigen zijn. Een verklaring van alleen het slachtoffer is niet voldoende voor een veroordeling door de rechter. Er moet daarnaast ook nog aanvullend bewijs zijn. Wanneer dit helemaal ontbreekt, wordt de zaak geseponeerd of de verdachte vrijgesproken.

"Via de bewijspositie van het slachtoffer wordt duidelijk dat zij wel een cruciale, maar tevens een afgeleide rol speelt in het geschil tussen de staat en de verdachte, waar het in het strafproces allemaal om draait." (Moerings en Swier, 199. pag.184).

Op 1 april 1995 trad de wet Terwee in werking, een wet die de positie van het slachtoffer in het algemeen versterkt. Voor het OM betekent deze wet dat er meer aandacht wordt geschonken aan het slachtoffer. Zo dient het OM slachtoffers die dat willen op de hoogte te houden van de afhandeling van hun zaak en hen te informeren over de mogelijkheid van schadevergoeding.

2.3 De wet Terwee

De wet Terwee omvat de wetwijziging die landelijk op 1 april 1995 is ingevoerd ten behoeve van de rechten van slachtoffers van misdrijven in het strafrecht. De belangrijkste wijzigingen zijn:

- De regelgeving rond de voeging: het slachtoffer dat schadevergoeding wil vorderen via een voeging in het strafrecht heet voortaan benadeelde partij in plaats van beledigde partij. De mogelijkheden voor het slachtoffer om te voegen zijn aanzienlijk uitgebreid.

² Bron: www.openbaarministerie.nl.

³ Mr. D.W. Steenhuis, Landelijke perspresentatie van het OM, Den Bosch, 9 maart 2000.

- Invoering van een schadevergoedingsmaatregel in het sanctiearsenaal.
- Invoering in het sanctiearsenaal van een maatregel van storting in een fonds ten behoeve van organisaties die steun bieden aan slachtoffers van misdrijven.
- Tegelijkertijd zijn de mogelijkheden voor een aanvraag bij het Schade-fonds Geweldsmisdrijven verruimd.

Als de officier van justitie besluit te vervolgen en de zaak ter zitting te brengen, dan is er in het kader van de wet Terwee voor delicten gepleegd na 1 april 1995 een aantal mogelijkheden voor schadevergoeding aan het slachtoffer. Het gaat in deze gevallen steeds om een vordering/eis tot schadevergoeding van de officier van justitie die door de rechter moet worden opgelegd.

- Allereerst kan de officier van justitie een voorwaardelijke straf vorderen. De voorwaarde kan dan zijn dat de verdachte schadevergoeding aan het slachtoffer betaalt⁴.
- Verder kan de officier van justitie besluiten een schadevergoedingsmaatregel te vorderen. Dan wordt aan de rechter gevraagd uit te spreken dat de verdachte aan het slachtoffer de schade dient te vergoeden. Deze maatregel kan het slachtoffer ondersteunen bij het werkelijk betaald krijgen van een eventueel via voeging toegewezen schadevergoeding.
- Tenslotte kan de officier van justitie de maatregel vorderen dat de verdachte een geldsom in een fonds ten behoeve van slachtoffers stort.

Het slachtoffer heeft geen directe invloed op deze mogelijkheden van de officier van justitie.

Het slachtoffer heeft ten aanzien van delicten na 1 april 1995 gepleegd op basis van de wet Terwee ook een mogelijkheid om directe invloed uit te oefenen op de schadevergoeding door zich te voegen als benadeelde partij in het strafproces. Dit zijn de belangrijkste elementen:

- Alleen eenvoudige vorderingen komen in aanmerking; het slachtoffer kan de schadevordering splitsen in een deel dat via het strafproces gevorderd kan worden en een deel dat via het civiele recht gevorderd wordt. Eenvoudig te bewijzen schade kan via het strafproces gevorderd worden, terwijl minder makkelijk te bewijzen schade beter in het civiele recht gevorderd kan worden. Indien de vordering niet van eenvoudige aard is, wordt de benadeelde partij niet ontvankelijk verklaard.
- Recht op inzage in processtukken; een benadeelde partij heeft het recht om alle relevante stukken van het strafproces in te zien, tenzij zwaarwe-

⁴ Deze mogelijkheid bestond overigens ook al voor de invoering van de wet Terwee.

gende redenen zich hiertegen verzetten. Een slachtoffer kan nadat hij de stukken heeft ingezien altijd nog afzien van voeging.

- Voeging voorafgaand aan de zitting; dit is mogelijk door van tevoren een speciaal voegingsformulier in te vullen. Het slachtoffer hoeft dan niet meer op de zitting te verschijnen. Wel kan de rechter het slachtoffer oproepen om gehoord te worden.
- Voeging op de zitting; het slachtoffer moet zich dan van tevoren melden bij de bode. Wel is het verstandiger de voeging van tevoren te melden.
- Rechten van het slachtoffer tijdens de zitting: het slachtoffer mag het woord voeren over de vordering. Het slachtoffer mag de vordering toelichten en vragen stellen aan getuigen en deskundigen. Ook mag het slachtoffer bewijsstukken overleggen.
- Hoger beroep en cassatie; de vordering van het slachtoffer wordt automatisch meegenomen bij een hoger beroep of cassatie. Een slachtoffer kan ook zelf via het civiele recht in hoger beroep gaan. Het slachtoffer kan zich niet meer voor de eerste keer voegen bij een hoger beroep of cassatie. Dit moet al in eerder stadium gebeurd zijn.

2.4 Positie van het slachtoffer in het civiele recht

Bovenstaande betreft de positie van het zedenslachtoffer in het strafrecht. Het hoofdstuk zou niet compleet zijn als er tevens op gewezen zou worden dat slachtoffers daarnaast ook nog civielrechtelijke mogelijkheden hebben. Ieder slachtoffer heeft bijvoorbeeld de mogelijkheid om in een civielrechtelijke procedure schadevergoeding van de verdachte te vorderen. Daarnaast bestaan er mogelijkheden om door middel van een kortgeding een straatverbod aan de verdachte te laten opleggen, eventueel een HIV-test af te dwingen, of de rechter te verzoeken zich uit te spreken over een verbod aan de gedaagde om brieven te schrijven, een verbod om aan dezelfde universiteit te studeren of een verhuisgebod.

2.5 Beleidsregels van het Openbaar Ministerie inzake bejegening slachtoffers zedendelicten

In augustus 1999 is de 'Aanwijzing slachtofferzorg' (1999A019) in werking getreden. Hierin staan onder andere de uitgangspunten van de uitvoering van de slachtofferzorg. Naast deze algemene aanwijzing zijn er op 1 oktober 1999 twee aanwijzingen van het College van procureurs-generaal in werking getreden waarin regels staan met betrekking tot de bejegening van slachtoffers van

zedendelicten. Dit zijn de 'Aanwijzing bejegening slachtoffers van zedendelicten' (1999A020) en de 'Aanwijzing opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties' (1999A025). Onder deze laatste aanwijzing valt ontucht met misbruik van gezag, zoals incest. De eerste aanwijzing is een algemene aanwijzing, die geldt voor alle zedendelicten. De tweede aanwijzing is een specifieke aanwijzing en geldt alleen voor zedendelicten gepleegd in afhankelijkheidsrelaties.

Verschillen tussen de twee aanwijzingen

De 'Aanwijzing bejegening slachtoffers van zedendelicten' bevat meer algemene regels dan de 'Aanwijzing opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties'. Het valt op dat grote onderdelen van de laatstgenoemde aanwijzing niet van toepassing zijn bij overige zedendelicten.

Een voorbeeld hiervan is het volgende. Het opsporingsonderzoek is verdeeld in vier fasen. In de 'Aanwijzing opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties' wordt het informatieve gesprek, de aangifte, het opsporingsonderzoek en de toepassing van dwangmiddelen onderscheiden. Het informatieve gesprek bestaat volgens deze aanwijzing uit twee gedeeltes: de melding en het bespreken van de consequenties van een aangifte. Volgens deze aanwijzing dient de melding zo spoedig mogelijk en binnen vijf werkdagen na het eerste contact te worden gedaan bij een deskundige opsporingsambtenaar. Vijf dagen is de maximale termijn die aanvaardbaar wordt geacht voor de melder, terwijl dit voor de politieorganisatie een redelijke termijn wordt geacht een deskundige opsporingsambtenaar in te plannen voor het meldingsgesprek. Een dergelijke termijn ontbreekt in de 'Aanwijzing bejegening slachtoffers van zedendelicten'.

Ook verschillen de aanwijzingen over de inhoud van het informatiesprek. Volgens de 'Aanwijzing bejegening slachtoffers van zedendelicten' worden tijdens het informatiesprek de volgende punten besproken:

- het slachtoffer wordt gewezen op de mogelijkheid om door tussenkomst van de behandelend opsporingsambtenaar op de hoogte te worden gehouden van het verloop van het onderzoek;
- het slachtoffer krijgt uitleg over de verschillende fasen in de procesgang en de positie van het slachtoffer daarin. Hierover wordt een brochure overhandigd;
- de mogelijkheid om, al dan niet in het kader van een strafzaak, schadevergoeding te vorderen;
- de mogelijkheid om afstand te doen van in beslag genomen eigendommen.

De 'Aanwijzing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties' heeft een meer uitgebreide lijst waaruit blijkt wat aan de orde moet komen bij een melding en bij het bespreken van de consequenties van het doen van een aangifte.

De volgende punten moeten bij het bespreken van de gevolgen van het doen van aangifte aan de orde komen:

- de verwachtingen van een politieonderzoek bij de melder;
- uitleg over doel en status van een aangifte.

Daarnaast wijzen de rechercheurs op:

- mogelijke kritische vragen en uitleg;
- mogelijkheid van meerdere verhoren;
- kans op vervolging;
- verhoor door de rechter-commissaris;
- openbaarheid van de zitting;
- bijstand vertrouwenspersoon;
- mogelijkheid medisch onderzoek;
- consequenties van een valse aangifte;
- mogelijkheid dat (andere) getuigen worden gehoord;
- alternatieven (hulpverlening, civiele procedure);
- bedenktijd;
- opname van de aangifte op geluidsband (aanwijzing: "De waarheidsvinding speciaal in dit soort zaken waar deze aanwijzing op ziet, is gediend met inzicht in het letterlijke gesprek van de aangifte. Tevens wordt hierbij voorkomen dat de verdachte zich onterecht beroept op onrechtmatigheden tijdens het verhoor.");
- mogelijkheid dat het slachtoffer moet worden gehoord (indien melder niet het slachtoffer is), de consequenties die dat voor een kind kan hebben en dat daarvoor toestemming nodig is van de wettelijk vertegenwoordiger;
- studioverhoor bij een kind tussen de 4 en 12 jaar.

Overigens zal de toepassing van de aanwijzingen in de praktijk niet altijd even duidelijk zijn. Bij de aanvang van een zaak staat immers nog niet altijd direct voor de politie vast of het seksueel misbruik ook daadwerkelijk in een afhankelijkheidsrelatie is gepleegd. De toepassing van de aanwijzing heeft wel een breder bereik dan de delictomschrijving in de wettekst: "Met seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties worden die vormen van misbruik bedoeld waarbij handelingen plaatsvinden met een seksuele intentie en waarbij het slachtoffer in een afhankelijkheidsrelatie staat of stond met de dader. Daaronder zijn in ieder geval begrepen de gevallen van ontucht met misbruik van gezag die in artikel 249 WvSr worden genoemd."

Wanneer in het informatiegesprek duidelijk wordt dat de melder aangifte overweegt, moeten volgens de 'Aanwijzing opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties' een aantal zaken worden doorgenomen, zoals:

- de verwachting die men heeft van het doen van aangifte;
- de status en de eventuele gevolgen van een eventuele aangifte;
- het belang van vragen naar (pijnlijke) details voor de aangifte;
- uitleg over het doen van een klacht (indien op dat moment reeds duidelijk is dat het om een klachtdelict gaat);
- uitleg over de werkwijze van politie, rechter-commissaris en de advocaat van de verdachte;
- de procedure binnen het strafrecht.

Inzet van het JOS-project is dat tijdens het informatiegesprek de zedenrechercheurs in Rotterdam het slachtoffer wijzen op de mogelijkheid van het raadplegen van een JOS-advocaat. Hierop komen we later nog uitgebreid terug.

2.6 De politie

In de 'Aanwijzing bejegening slachtoffers van zedendelicten' wordt gesteld dat de bejegening van slachtoffers van zedenmisdriven en de aanpak van deze zaken specifieke deskundigheid van de politie vergt. Binnen elk korps moeten er volgens de aanwijzing voldoende medewerkers in staat zijn een meldingsgesprek te voeren en een aangifte van een zedenmisdrif op te nemen. Aan de medewerkers wordt een aantal eisen gesteld:

- ervaring in de politiedienst;
- beschikking over sociale vaardigheden;
- kennis van slachtofferproblematiek;
- inzicht in het netwerk van hulpverleningsinstanties.

Een deskundige politiefunctionaris is in beide aanwijzingen een jeugd- en zedenrechercheur die de cursus Zedenzaken van de Rechercheschool heeft gevolgd.

Binnen elke regio dienen voldoende gespecialiseerde vrouwelijke rechercheurs aanwezig te zijn. In de aanwijzing staat dat politiemensen die niet speciaal belast zijn met de behandeling van zedenzaken zich niet verder inlaten met de zaak dan strikt noodzakelijk is. "Zij zorgen ervoor dat iemand die een melding of aangifte wenst te doen van een zedenmisdrif op zo kort mogelijke termijn in contact wordt gebracht met een zedenrechercheur."

Het contact met de politie bestaat in het algemeen uit verschillende onderdelen:

Melding

Wanneer een slachtoffer van seksueel geweld heeft besloten het gebeurde aan te kaarten bij de politie is het mogelijk van het feit melding te maken. Melding doen betekent dat aan de politie verteld wordt wat het slachtoffer overkomen is. Er wordt dan nog geen proces verbaal opgesteld en ook nog geen strafrechtelijk onderzoek gestart.

Informatiegesprek

Naar aanleiding van een melding wordt door jeugd- en zedenrechercheurs het slachtoffer een informatiegesprek aangeboden. Dit informatiegesprek fungeert in de praktijk als een eerste opvang gesprek. In dit gesprek wordt de actuele situatie van het slachtoffer besproken en, indien het geen actueel misbruik betreft, de reden waarom nu pas contact opgenomen is met de politie. In sommige gevallen adviseert de zedenrechercheur om een vertrouwenspersoon mee te nemen. Zonodig wordt direct hulpverlening ingeschakeld of wordt daarbij bemiddeld. Soms wordt in dit stadium door de politie voorgesteld om geen aangifte te doen, maar de huisarts en hulpverlening in te schakelen.

Aangifte

Tijdens het informatiegesprek zijn de risico's en de gevolgen van het doen van aangifte reeds besproken. Indien sprake is van seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties is het informatiegesprek op band opgenomen. In dat geval moet ook de aangifte worden opgenomen. De rechercheur geeft in principe na het informatiegesprek bedenktijd, waarin het slachtoffer kan nadenken over het wel of niet doen van aangifte. Dezelfde rechercheur die het informatieve gesprek heeft gevoerd, neemt de aangifte op, samen met een eveneens deskundige collega. De rechercheurs hebben een kritische en neutrale houding tegenover het slachtoffer.

Wanneer een slachtoffer aangifte doet, wordt het strafproces in gang gezet. Een eenmaal gedane aangifte kan niet zonder meer worden ingetrokken. In de 'Aanwijzing bejegening slachtoffers zedendelicten' wordt benadrukt dat een aangifte professioneel en dus adequaat moet worden opgenomen. Volgens deze aanwijzing dienen rechercheurs daarom bij een aangifte te werken in verhoorkoppels.

Opsporingsonderzoek

Tijdens het politieonderzoek wordt de anonimiteit van het slachtoffer zoveel mogelijk gewaarborgd. Bij een onderzoek in de buurt moet de politie zoveel

mogelijk als burger gekleed gaan. Ook moet bij buurtonderzoeken zo min mogelijk gebruik worden gemaakt van herkenbare politiewagens.

In de 'Aanwijzing voor slachtoffers van zedendelicten' staat dat als tot een confrontatie tussen slachtoffer en verdachte wordt overgegaan het slachtoffer daarop zorgvuldig moet worden voorbereid. Deze confrontatie vindt slechts plaats met toestemming van het slachtoffer en op een wijze dat het slachtoffer niet kenbaar wordt voor de verdachte. Indien het slachtoffer dit wenst, kan hierbij ook een vertrouwenspersoon aanwezig zijn.

Medisch onderzoek

De politie beschikt over een vaste relatie met een medische dienst of arts die geconsulteerd kan worden bij zedenmisdrijven. De behandelend opsporingsambtenaar adviseert het slachtoffer deze dienst of arts te consulteren. Het slachtoffer mag ook zelf een arts kiezen. Een slachtoffer is niet verplicht aan een medisch onderzoek mee te werken.

Hoofdstuk 3 **Bejegening en informatie door politie**

3.1 **Inleiding**

In dit hoofdstuk gaan we in op de beantwoording van de onderzoeksvragen 'Hoe worden slachtoffers geïnformeerd over de verschillende vormen van hulpaanbod en hoe is de bejegening van hen daarbij door de politie'. Om een antwoord op deze vragen te krijgen is niet alleen rechtstreeks bij de slachtoffers hiernaar gevraagd, maar is er ook onderzoek gedaan op de politiebureaus zelf. In dit hoofdstuk doen we verslag van dit onderzoek bij de politie.

Eerst geven we een korte beschrijving van de organisatie van de jeugd- en zedentaak bij het korps Rotterdam-Rijnmond. Vervolgens gaan we, na een beschrijving van de onderzoeksaanpak, in op het proces van ontvangst door de baliemedewerker op het politiebureau, de verwijzing naar een zedenrechercheur, het informatiegesprek, de melding en eventuele aangifte tot en met de verwijzing naar (juridische) hulpverlening.

In dit hoofdstuk en in het volgende hoofdstuk worden ter illustratie (delen van) casusbeschrijvingen gegeven. In deze beschrijvingen hebben we bepaalde details gewijzigd om iedere mogelijkheid van herkenning van personen te voorkomen.

3.2 **Organisatie korps Rotterdam-Rijnmond**

Het politiekorps Rotterdam-Rijnmond is verdeeld in 10 districten waarvan één district de rivierpolitie is.

De volgende districten worden onderscheiden⁵ :

- District 1: Vlaardingen.
- District 2: Schiedam.
- District 3: West.
- District 4: Centrum.
- District 5: Noordhoek.
- District 6: Oost.
- District 9: Feyenoord-Ridderster.

⁵ De districten 7 en 8 zijn vervallen. Krimpen aan de IJssel en Capelle aan de IJssel, voorheen district 7, zijn opgenomen in district 6. Hetzelfde geldt voor district 8. District 8 bestond uit Ridderkerk en Barendrecht en is opgedeeld. Ridderkerk is ingevoegd bij district 9 en Barendrecht bij district 10.

- District 10: Zuidplein.
- District 11: De eilanden.
- District 12: De rivierpolitie.

Onder alle districten vallen meerdere bureaus en wijkposten. District Schiedam is hierop een uitzondering, daar is sprake van één bureau.

Bij alle districten, behalve bij de rivierpolitie, is een jeugd- en zedenafdeling aanwezig. Bij de meeste districten is de jeugd- en zedenafdeling een aparte afdeling. District 3 vormt een uitzondering, daar is de jeugd- en zedenafdeling een onderdeel van de algemene recherche.

De rivierpolitie heeft geen zedenrechercheurs. Slachtoffers van zedendelicten zullen worden doorverwezen naar de afdeling zedenzaken van het district waar de boot aanlegt.

Door de geografische ligging van de verschillende districten kunnen er mogelijk verschillen zijn in de soorten zaken en slachtoffers die de bureaus krijgen. In district 3 is een tippelzone aanwezig en aan straatprostitutie gerelateerd seksueel geweld komt bij de bureaus in dat district terecht. In het centrum wonen naar verhouding minder mensen en in dat district zullen mogelijk meer zaken worden gemeld die verband houden met het uitgaansleven. Een klein bureau in een buitendistrict heeft vaak te kampen met weinig materieel, zoals één dienstauto. Als een auto op weg is naar een andere melding en er komt een melding van een zedenzaak kan er geen auto meer naar toe. Dit kan ook de mogelijke verschillen in aanpak van de betrokken politiefunctionarissen deels verklaren.

De Inspectie voor de Politie heeft in 1998 een onderzoek gedaan naar de politieke zedenzorg in Nederland (Van Gelder, 1998). Voor het korps Rotterdam Rijnmond leverde dit de volgende informatie op. Er is een regionaal coördinator jeugd- en zedenzaken die zorg draagt voor het regionaal beleid op tactisch en operationeel niveau. Dit houdt in dat de coördinator intern en extern aanspreekpunt is voor de zedenzorg, de korpsleiding aanzet tot het vaststellen van regionaal beleid en de afdeling bestuurs- en beleidszaken tot het opstellen van dit beleid. Hij woont daarnaast het driemaandelijks overleg van de hoofden van recherche van de districten bij, helpt projecten mee opzetten, en hij zit het jeugd- en zedenzakenoverleg van de regio voor. Eén van de districtschefs is portefeuillehouder jeugd- en zedenzaken.

Iedere districtschef is verantwoordelijk voor de politiezorg in het district. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het researchewerk heeft de districtschef gemandateerd aan het hoofd van de districtsrecherche. Voor zover het de afhandeling van individuele jeugd- en zedenzaken betreft, is deze verantwoordelijkheid gemandateerd aan de chef recherche met het taakaccent zeden. Voor de uitvoering van de jeugd- en zedenzorg kan deze chef recher-

che een beroep doen op de jeugd- en zedenrechercheurs. De jeugd- en zedenrechercheurs besteden volgens het rapport van de Inspectie het grootste gedeelte (nl. 85-95%) van de beschikbare tijd aan zedenzorg. De overige tijd wordt besteed aan het behandelen van ingewikkelde jeugdzaken en aan de coördinatie van eenvoudige jeugdzaken die de medewerkers van de basiseenheden behandelen.

Het regionaal politiekorps Rotterdam-Rijnmond beschouwt de zedenzorg als specialisme. Met name de benadering van het slachtoffer vraagt specifieke vaardigheden die niet iedere functionaris heeft. Het vergt geduld; vaak kost het drie tot vier gesprekken voordat een slachtoffer aangifte doet. Soms komt het niet eens tot een aangifte en blijft het bij een melding. Dit is met name het geval wanneer de verdachte een bekende van het slachtoffer is.

In het inspectierapport staan enkele eisen die aan een jeugd- en zedenrechercheur worden gesteld:

- affiniteit met en gevoel voor het vakgebied hebben;
- rustig zijn;
- openstaan voor en zich kunnen inleven in anderen;
- geen schaamte hebben ten aanzien van seksualiteit;
- het gevolgd hebben of gaan volgen van de cursus zedenzaken.

In deze regio hebben volgens het rapport van de Inspectie voor de Politie vijftig tot dertig van de zesenvijftig zedenrechercheurs de cursus zedenzaken van de Rechterschool gevolgd.

3.3 Aanpak van het bejegeningsonderzoek

Bij toerbeurt staat één van de tien districten van de regio Rotterdam-Rijnmond centraal. De onderzoekers kiezen per district een politiebureau uit. Meestal zal de keuze vallen op een wat groter bureau, maar soms wordt een kleiner bureau bezocht. De reden van het in het onderzoek betrekken van zowel grote als kleine bureaus is, dat slachtoffers aangeven dat zij naar het bureau gaan dat bij hen in de buurt is. Zij baseren hun keuze niet op de mogelijke aanwezigheid van een afdeling zedenzaken. Aangezien slachtoffers ook buiten kantooruren de politie benaderen om een zedendelict te melden, wordt ook een aantal bureaus 's avonds bezocht om na te gaan hoe de procedures met betrekking tot ontvangst van de melding van zedendelicten op dat moment zijn.

Bij het politiebureau meldt de onderzoeker zich bij de balie. Aan de baliemedewerker wordt verteld dat onderzoek wordt verricht in het kader van het JOS-project. De onderzoeker laat een aanbevelingsbrief zien, die is ondertekend door de taakaccenthouder zeden van het korps.

De baliemedewerker krijgt door de onderzoeker de volgende situatie voorgesteld: "Stel ik meld mij nu hier aan de balie en zeg dat ik lastig gevallen ben in de metro of het park." Met opzet is deze vraag zo algemeen mogelijk geformuleerd om te achterhalen welke vragen de baliemedewerker stelt om erachter te komen of het een zedenzaak betreft. Vervolgens wordt de baliemedewerker geïnterviewd over de ontvangst, verwijzing en dergelijke van zeden-slachtoffers. Tot slot wordt gevraagd naar wie de baliemedewerker zou verwijzen als zich op dat moment een slachtoffer van een zedenmisdrijf aan de balie zou melden. Vervolgens wordt de persoon waarnaar verwezen zou worden geïnterviewd. Dit gebeurt zoveel mogelijk aansluitend aan het interview met de baliemedewerker.

De zedenrechercheur wordt geïnterviewd over de twee meest recente zeden-zaken waarbij hij betrokken is geweest: welke stappen zijn gezet, hoe verliep het intakegesprek, welke informatie over hulp en bijstand is verstrekt en welke niet en waarom, en dergelijke. De zaken moeten wel vallen onder de criteria die zijn gehanteerd in het slachtofferonderzoek (zie hoofdstuk 4).

Door deze onderzoeksprocedure hangt het af van de toevalligheid van het moment waarop een bureau bezocht wordt welke zaken tegen het licht gehouden worden door de aanwezigheid van de zedenrechercheur op dat moment.

Er zijn twee vragenlijsten gemaakt: één voor de baliemedewerker en één voor de zedenrechercheur om materiaal te krijgen ten behoeve van de beantwoording van de onderzoeksvragen 1 en 3:

- Waar en hoe wordt het slachtoffer ontvangen? Hoe vindt verwijzing naar een zedenrechercheur plaats? Moet het slachtoffer zijn of haar verhaal vertellen voordat hij bij de zedenrechercheur is?
- Wanneer en hoe wordt het slachtoffer geïnformeerd over de verschillende vormen van hulpaanbod, waaronder die in juridisch opzicht? Welke informatie geeft de politie en welke informatie wordt door het slachtoffer opgenomen?

Van te voren zijn alle zedenrechercheurs over dit onderdeel van het onderzoek door de regionaal coördinator geïnformeerd.

3.4 Ontvangst, beoordeling en verwijzing door de baliemedewerker

Zoals hierboven beschreven is in alle tien districten van de regio Rotterdam-Rijnmond één politiebureau bezocht⁶. Door drukke werkzaamheden waren baliemedewerkers niet altijd in de gelegenheid de onderzoeker te woord te staan. In een aantal gevallen is op een ander tijdstip het bureau nogmaals bezocht.

In de avonden was er meestal ofwel geen zedenrechercheur aanwezig, of er was wel een zedenrechercheur aanwezig, maar die was dan niet voor niets nog 's avonds aanwezig en had geen tijd voor een interview. De zedenrechercheurs die wij gesproken hebben, verzekerden ons dat er voor acute zedenzaken altijd een zedenrechercheur beschikbaar is. Wanneer er op het moment dat zich een acute situatie voordoet geen zedenrechercheur op het bureau is, is er altijd wel één oproepbaar.

In het geval dat er geen zedenrechercheur beschikbaar was om een interview mee te houden, is er later telefonisch een interview geweest. Overigens bleek dat niet alle bezochte bureaus zedenrechercheurs hebben. Wanneer een bureau geen zedenrechercheurs heeft, is contact opgenomen met de zedenrechercheur van een ander bureau waarnaar werd doorverwezen.

Onderstaande beschrijving is gebaseerd op het bezoek aan 10 politiebureaus (in ieder district één bureau), waarbij het bezoek 's ochtends, 's middags of 's avonds (voor 22.00 uur) plaats vond. Er zijn 10 baliemedewerkers geïnterviewd. Vervolgens is er met 10 zedenrechercheurs gesproken, waarbij in totaal 18 op dat moment actuele zedenzaken besproken zijn.

3.4.1 Ontvangst

De bezochte bureaus zijn tussen 8.00 en 20.00 uur of tussen 8.00 en 22.00 uur geopend. Het politiebureau in Brielle is hierop een uitzondering: dit bureau is alleen van 10.00 tot 16.00 uur geopend.

Tijdens deze openingstijden zijn er baliemedewerkers aanwezig. Afhankelijk van de grootte van het bureau zijn dit een (Brielle), twee of zes baliemedewerkers. De meeste baliemedewerkers hebben de opleiding Bijzonder Opsporingsambtenaar (BOA) gedaan. Een aantal baliemedewerkers heeft een recep-

⁶ In verband met een grote moordzaak in Schiedam op een meisje was er de bewuste avond geen baliëpersoneel of zedenrechercheur beschikbaar om ons te woord te staan op zowel het bureau in Schiedam als in Vlaardingen. Wij zijn op een andere dag teruggegaan.

tionistenopleiding respectievelijk een MDGO-opleiding gedaan. De balie in Brielle wordt bemand door een hoofdagent.

Wanneer de balie gesloten is kunnen mensen toch bij het bureau terecht. Zij kunnen voor noodgevallen aanbellen en de wachtcommandant of zijn assistent kan dan de mensen binnen laten. De politiebureaus die we hebben bezocht, hebben allemaal een open balie.

3.4.2 Beoordeling

De baliemedewerkers is gevraagd hoe zij handelen als iemand zich meldt met het verhaal dat zij is lastiggevallen in de metro.

Drie van de tien baliemedewerkers melden dat zij nog niet meegemaakt hebben dat zedenslachtoffers zich rechtstreeks aan de balie melden en volgens een vierde baliemedewerker komt deze situatie niet vaak voor. Slachtoffers van zedenmisdrijven nemen volgens hen meestal eerst telefonisch contact op. Slachtoffers die de politie bellen, krijgen de meldkamer aan de lijn. We hebben daarom ook navraag gedaan bij de meldkamer. De respondent van de meldkamer zegt dat hij er eerst probeert achter te komen wat er is gebeurd. "Zedenzaken zijn hele gevoelige kwesties. Daarom wordt elke melding serieus genomen.", aldus de telefonist. Het hangt helemaal van de aard van het delict af wat er vervolgens gebeurt. Hij vraagt daarom altijd even door om daar achter te komen. Eerst probeert hij te weten te komen of het een actueel delict betreft of niet. Als het een actueel delict is, wordt er meestal een politiewagen naar toe gestuurd. De afdeling zeden wordt dan niet ingeschakeld, die komt er pas later bij. Als het een delict betreft dat al langer speelt, of al een tijd geleden is gebeurd, wordt er doorverbonden met de afdeling zeden.

De slachtoffers die zich aan de balie melden en zeggen dat ze al een afspraak met een zedenrechercheur hebben, worden direct verwezen.

Slachtoffers van een zedenmisdrijf die alvorens naar het politiebureau te komen nog geen afspraak hebben gemaakt, vertellen meestal niet direct aan de balie waarvoor zij komen. Het is volgens de baliemedewerksters in zo'n geval nog al lastig om te beoordelen of iemand het slachtoffer is van een zedenmisdrijf. Een baliemedewerker zegt het als volgt: "De ene persoon uit zich makkelijker dan de ander. Sommige mensen geven aan dat ze er niets over willen zeggen waarvoor ze naar het bureau komen. Dan vraag ik of het soms geweld of een zedenzaak betreft. Ik heb liever dat de zedenrechercheur voor niets naar beneden komt dan dat ik doorvraag. Ik ben daar namelijk niet voor opgeleid."

De meeste baliemedewerkers geven aan met weinig woorden genoeg te nemen. Een baliemedewerkster: "Vaak geeft het slachtoffer zelf aan wat er

aan de hand is, soms ook niet. Het hoort niet tot mijn taak mensen uitgebreid te bevragen. Ouders die komen om aangifte te doen van hun seksueel misbruikte kinderen vertellen vaak sneller wat aan de hand is.”

Door verschillende baliemedewerkers wordt gewezen op het gebrek aan privacy bij de balie. Slachtoffers kunnen door de open balies hun verhaal niet doen zonder dat iemand dat in de wacht ruimte kan horen. Baliemedewerkers proberen dit probleem op verschillende wijze op te lossen. Een baliemedewerkster zegt dit als volgt te doen: “Als slachtoffers hevig geëmotioneerd aan de balie komen, vraag ik of ze even willen wachten tot het rustig is en alle mensen weg zijn. Daarna zal ik achter de balie vandaan komen om met het slachtoffer te praten.”

Wanneer mensen niet vrijuit willen praten omdat er mensen in de wachtkamer zitten, wordt dit op één bureau opgelost door pen en papier aan het slachtoffer te geven. Het slachtoffer kan dan opschrijven waarvoor hij komt. Sommige slachtoffers zijn assertief en vragen zelf aan de balie of zij even alleen met de baliemedewerker kunnen spreken.

Andere baliemedewerkers wijzen er op dat slachtoffers die erg emotioneel zijn in een aparte wachtkamer worden opgevangen. Dit is veelal een extra beschikbare ruimte. Wanneer deze kamer bezet is, zal er een afweging worden gemaakt. Het slachtoffer dat de meeste privacy behoeft, kan van de kamer gebruikmaken. Door een baliemedewerker is echter gewezen op de gehorigheid van deze ruimten, waardoor er nog steeds gebrek aan privacy is.

Overigens vinden de meeste baliemedewerkers dat ze te weinig tijd hebben om het slachtoffer op te vangen. Vooral 's avonds is het moeilijk, omdat ze dan met minder mensen achter de balie zitten. Wel doet iedereen zoveel mogelijk wat in zijn vermogen ligt. In sommige gevallen worden eerst andere mensen geholpen en vraagt de baliemedewerker of het slachtoffer even wil wachten.

3.4.3 Verwijzing

Enig vermoeden dat het om een zedenmisdrijf gaat, is voldoende om de zedenrechercheur erbij te halen. Op een paar uitzonderingen na vinden baliemedewerkers het niet tot hun taak horen om het slachtoffer uitgebreid te ondervragen, het blijft een oppervlakkig gesprek. Baliemedewerkers wijzen er op dat zo wordt voorkomen dat slachtoffers meerdere malen hun verhaal moeten doen.

Vervolgens handelen baliemedewerkers verschillend in die situaties waarin er geen zedenrechercheur aanwezig is.

Sommigen vragen aan de wachtcommandant om met het slachtoffer te praten. De wachtcommandant, zijn assistent of indien die niet aanwezig is een hoofdagent (met enige ervaring in zedenzaken) handelt de zaak meestal verder af. Deze maakt een inschatting van de zaak. Afhankelijk van de spoedeisendheid kan er direct een zedenrechercheur opgeroepen worden. In minder spoedeisende zaken wordt een melding opgenomen en/of laat men de zedenrechercheur later terugbellen voor het maken van een afspraak.

Andere baliemedewerkers roepen zelf een zedenrechercheur op. Deze komt volgens de baliemedewerker zo spoedig mogelijk. In de tussentijd kan het slachtoffer in een aparte kamer even wachten. De baliemedewerker houdt zich met het slachtoffer bezig tot de zedenrechercheur aanwezig is en draagt het slachtoffer dan over. In de meeste gevallen zal de baliemedewerker het slachtoffer een kop koffie aanbieden en eventueel troosten.

Op kleinere bureaus waar geen zedenafdeling aanwezig is, wordt een zedenrechercheur van het dichtstbijzijnde bureau gebeld. Het slachtoffer wordt dan opgehaald. Met name in een buitendistrict als de Eilanden kan een zedenrechercheur, met de vaak enige dienstauto van het district, dan wel een uur onderweg zijn. In de tussentijd laat de baliemedewerker het slachtoffer in een aparte ruimte wachten.

Sommige baliemedewerkers maken alvast een mutatie in Multipol en vragen gegevens van het slachtoffer. Er wordt dan gevraagd naar naam, adres, geboortedatum, plaats delict, kenmerken van de verdachte. De baliemedewerker kijkt dan of er al iets in de computer staat over desbetreffende verdachte. Het betreft vooral de baliemedewerkers op kleine bureaus die dit doen. Wanneer zij de zaak als ernstig inschatten, vindt overigens direct doorverwijzing plaats naar een zedenrechercheur. Het maken van een mutatie lijkt over het algemeen alleen te worden gedaan door baliemedewerkers als het minder ernstige delicten betreft zoals bijvoorbeeld melding van het zien van een exhibitionist. Overigens kan wat door een slachtoffer als ernstig feit wordt ervaren, door een baliemedewerker anders worden gezien. Het volgende voorbeeld illustreert dit.

Er kwam een vrouw van 23 jaar samen met haar vriend naar het politiebureau. De zaak ging om een man die achter de vrouw had aan gelopen om met haar in gesprek te komen. De vrouw was erg overstuur geraakt, omdat de man maar achter haar aan bleef lopen, en hij ondertussen zijn hand in zijn broek had. Het slachtoffer zag volgens de baliemedewerker de zaak meer als een zedenzaak dan zij. De vrouw gaf aan melding te willen doen en deze heeft de receptionist ook opgenomen. Tijdens het interview vraagt de baliemedewerkster zich af of voor een dergelijk feit aangifte mogelijk was geweest. De meldster is door de baliemedewerkster in ieder geval niet gewezen op deze mogelijkheid.

Opvallend is dat één van de respondenten het verhaal van het slachtoffer eerst wil toetsen op betrouwbaarheid voordat wordt doorverwezen naar een zedenrechercheur. Hiervoor heeft deze baliemedewerker verschillende redenen. "Het komt namelijk nog wel eens voor dat een verhaal niet klopt. Voordat ik iemand van zedenzaken activeer, wil ik altijd even kijken of het verhaal betrouwbaar is.". Zij illustreert dit met het volgende voorbeeld:

Er kwam een vrouw aan de balie die zei dat ze iets wilde melden op het gebied van kinderpornografie. De baliemedewerkster heeft haar apart genomen in een kamertje en haar gevraagd wat er precies aan de hand was. De vrouw vertelde dat een klant van haar wilde dat zij seks met hem zou hebben terwijl zijn 9-jarig nichtje toekeek. De vrouw vond dit heel vreemd en kwam daarom melding doen bij de politie. De baliemedewerkster was van mening dat de vrouw onder invloed van verdovende middelen was en twijfelde een beetje aan het verhaal. In tegenstelling wat ze doet als ze het verhaal wel betrouwbaar vindt, heeft de baliemedewerkster daarom niets op papier gezet. Ze heeft wel de chef recherche gevraagd om advies. Deze adviseerde haar toch de zedenafdeling in te schakelen.

Een andere reden voor deze baliemedewerkster om niet direct door te verwijzen is gelegen in het feit dat het slachtoffer soms alleen zijn verhaal kwijt wil en verder niet wil dat er actie wordt ondernomen.

De handelwijze van deze baliemedewerker gaat voorbij aan de 'Aanwijzing Bejegening slachtoffers van zedendelicten', waarin staat dat politiemensen die niet speciaal belast zijn met de behandeling van zedenzaken zich niet verder met de zaak inlaten dan strikt noodzakelijk is. Zij moeten zich beperken tot het er voor zorgen dat iemand die een melding of aangifte wenst te doen van een zedenmisdrif op zo kort mogelijke termijn in contact wordt gebracht met een

collega die hiermee is belast⁷. Dat deze handelswijze een ongewenste situatie oplevert, wordt duidelijk aan de hand van de volgende casus:

Een buitenlandse student kwam 's avonds naar het politiebureau en vertelde aan de balie dat hij slachtoffer was van aanranding. De jongen zag heel erg bleek en viel bijna flauw. De baliemedewerkster heeft hem meegenomen naar een kamertje en gekeken of medische hulp noodzakelijk was. De baliemedewerkster vroeg wat er aan de hand was en de jongen vertelde zijn verhaal. "Ik was op zoek naar een skatebaan en vroeg dit aan een man die ik zag op straat. Deze man vroeg aan mij of ik trek had in een jointje. Ik ben meegegaan met de man en ben vervolgens in een woning oraal verkracht." Omdat deze jongen 's avonds kwam, was er niemand van JZZ aanwezig. De baliemedewerkster heeft advies gevraagd aan de chef van dienst. Deze adviseerde om een zedenrechercheur op te roepen. In de tussentijd heeft de baliemedewerkster zich verder om het slachtoffer bekommerd. "Ik heb hem in de sociale kamer laten plaatsnemen en een boterham gegeven. Ondertussen heb ik een uitgebreide mutatie gemaakt van wat was verteld. Achteraf realiseerde ik me dat die boterham misschien niet handig was, want ze hebben een sporenonderzoek in zijn mond gedaan voor een DNA-test. Gelukkig was het bewijs niet weggespoeld."

Het duurde ongeveer drie kwartier voordat een zedenrechercheur arriveerde. De jongen heeft de woning later aangewezen. Hier zijn spermasporen aangetroffen.

Volgens de baliemedewerkster was de jongen blij met de manier waarop hij is opgevangen. "Op dat moment ga ik niet zeggen, hou dat verhaal nu maar voor je tot JZZ komt."

De baliemedewerkers vinden de organisatie van de specialisatie zeden helder. "Er is altijd een duidelijk aanspreekpunt.". Het contact met de zedenrechercheurs verloopt volgens de baliemedewerkers soepel. We hebben tijdens ons onderzoek gemerkt dat de baliemedewerkers die de zedenafdeling op ons verzoek belden altijd snel contact hadden. Volgens de baliemedewerkers wordt er, als dat nodig is, snel actie ondernomen door de zedenrechercheurs.

Op slechts één van de bezochte bureau's liggen er JOS-folders in de wachtkamer. Op de andere bureaus waren deze niet aanwezig in de wachtkamer in de folderstandaard toen wij er waren, maar -zo werd ons steeds door de rechercheurs verzekerd- er zouden nieuwe folders besteld worden.

⁷ Aanwijzing bejegening slachtoffers van zedendelicten, reg. nr. 1999A020.

3.5 Het contact tussen de zedenrechercheurs en het slachtoffer

Op elk bureau is gevraagd naar wie de baliemedewerker zou verwijzen als zich mogelijk op dat moment een slachtoffer⁸ van seksueel geweld zou melden. In de meeste gevallen zou worden verwezen naar een zedenrechercheur. Er is toen zoveel mogelijk op dat moment een gesprek gevoerd met de dienstdoende zedenrechercheur. In sommige gevallen was de zedenrechercheur druk met andere werkzaamheden en is een afspraak gemaakt voor een telefonisch interview.

Eerst hebben we aan de zedenrechercheurs een aantal algemene dingen gevraagd, zoals functie, opleiding op het gebied van zeden, ervaring, samenstelling van het team, bereikbaarheid van de afdeling zeden en dergelijke. Daarna is gevraagd naar het verloop van de twee laatste zedenzaken waarbij ze waren betrokken. Met acht rechercheurs zijn inderdaad volgens plan twee recente zaken besproken en met twee rechercheurs in verband met praktische redenen maar één zaak⁹. Er zijn derhalve 18 zaken besproken. In de in de interviews met de rechercheurs genoemde zaken kwamen de volgende delicten aan de orde:

- verkrachting (art 242 Sr, 7x);
- ontucht (art 247 Sr, 4x);
- ontucht met misbruik van gezag (art 249 Sr, 4x) en
- aanranding (art 246 Sr, 3x).

Over deze zaken zijn vragen gesteld omtrent de melding, het informatiegesprek en de aangifte en het al dan niet verwijzen naar het JOS-project.

3.5.1 Melding

Ook volgens de zedenrechercheurs bellen de meeste slachtoffers op om een afspraak te maken met de afdeling zedenzaken. Hieruit blijkt volgens de rechercheurs dat deze slachtoffers al op de hoogte zijn van een afdeling zeden. Soms echter staan slachtoffers ook opeens voor de balie zonder dat zij van tevoren een afspraak gemaakt hebben. Zoals in de vorige paragraaf is beschreven, wordt een slachtoffer met een melding van seksueel geweld aan de balie door de baliemedewerker direct verwezen naar de afdeling zeden. De zeden-

⁸ Hier wordt gesproken van het slachtoffer van seksueel geweld. Daar waar het gaat om een minderjarig slachtoffer dient het volgende gelezen te worden: 'of diens wettelijke vertegenwoordiger'.

⁹ Een keer betrof het een telefonisch interview (Brielle) waarmee de enige telefoonlijn bezet werd gehouden en eenmaal tijdgebrek van de respondent.

rechercheurs hebben het idee dat er eerder te snel dan te laat naar hen wordt verwezen door de baliedewerker.

Als er niemand van de afdeling zeden aanwezig is, wordt volgens de rechercheurs doorverwezen naar de wachtcommandant, zijn assistent of een hoofdagent.

Uit de interviews met de rechercheurs blijkt dat veel zedenzaken worden gemeld die geen zogenaamde heterdaad zaken zijn. Zedenrechercheurs maken bij minder dringende zaken een afspraak met het slachtoffer om op een later tijdstip terug te komen. Of een zaak dringend is wordt beoordeeld door de zedenrechercheur, of bij zijn afwezigheid de wachtcommandant, zijn assistent of de hoofdagent. Als het seksueel geweld waarvan men melding wil doen een aantal weken of langer geleden is gebeurd, wordt vaak een afspraak gemaakt. Wanneer blijkt dat het slachtoffer toch op dat moment een gesprek wil, is dit meestal wel mogelijk. In het geval dat er geen zedenrechercheur op het bureau aanwezig is, wordt deze opgepiept. Als wel dringende zaken ziet men de zaken waarbij het slachtoffer binnen een week na de gebeurtenis zich meldt bij de politie. In dat geval wordt de zaak meteen door een zedenrechercheur opgepakt.

De keuze van de plaats waar de afspraak plaatsvindt wordt in principe overgelaten aan het slachtoffer, maar de politie geeft de voorkeur aan het politiebureau.

3.5.2 Informatiegesprek

Volgens alle zedenrechercheurs is het standaardprocedure om met een slachtoffer van seksueel geweld altijd eerst een informatiegesprek te hebben. Dit informatiegesprek wordt altijd gevoerd door een zedenrechercheur en vindt plaats na een afspraak met het slachtoffer. Ook kan het gesprek plaatsvinden als een slachtoffer rechtstreeks naar de balie van het bureau komt en melding doet van seksueel geweld. Daarna krijgt het slachtoffer bedenktijd over het doen van aangifte.

Eén rechercheur, gevraagd naar diens twee meest recente zaken, achtte in een zaak de vrouw voldoende deskundig en is in het informatiegesprek direct overgegaan tot de aangifte. Dit is ook het geval geweest bij een zaak van een andere rechercheur, waarbij er min of meer sprake was van heterdaad. In weer een andere zaak wilde het slachtoffer meteen overgaan tot aangifte. Hier heeft de betreffende rechercheur aan toegegeven. In drie van de achttien zaken is derhalve direct overgegaan tot het opnemen van een aangifte.

In de overige gerapporteerde gevallen (15) is eerst een informatiegesprek gehouden en is het slachtoffer het doen van aangifte in overweging gegeven. De stand van zaken ten tijde van het onderzoek was dat inmiddels in zeven

zaken in een tweede gesprek de aangifte was opgenomen en in drie zaken is afgezien van het doen van aangifte. De afloop wat dit betreft van de overige vijf zaken was nog niet bekend.

Volgens de rechercheurs is een aantal zaken van belang in een informatiegesprek. Zij noemen de volgende punten:

1. *Luisteren naar het slachtoffer*

Het informatiegesprek is in feite een eerste opvang gesprek. Volgens de rechercheurs gaat het er in eerste instantie om dat het slachtoffer in het informatiegesprek haar verhaal kwijt kan. Het is belangrijk dat naar het slachtoffer wordt geluisterd en dat zij serieus wordt genomen. Het is een open gesprek en het slachtoffer kan altijd vragen stellen. Vooral als het delict recent is gebeurd, is het slachtoffer vaak erg emotioneel. Volgens de rechercheurs is het dan zaak om het slachtoffer eerst op haar gemak te stellen.

In het informatiegesprek gaat het er ook om wat het slachtoffer zelf wil. Soms wil een slachtoffer alleen haar verhaal kwijt, maar soms komt een slachtoffer met veel wraakgevoelens en wil zij meteen aangifte doen zodat de politie in actie kan komen. Soms weet een slachtoffer nog niet wat zij met de zaak wil. Op deze manier kan een rechercheur er achter komen wat een slachtoffer verwacht van de politie.

De toon van een informatiegesprek is voorlichtend en uitleggend.

2. *Uitleg over de mogelijkheden*

In het informatiegesprek leggen de zedenrechercheurs uit wat de politie kan betekenen voor het slachtoffer en welke procedure gevolgd kan worden.

De zedenrechercheurs vinden dat zij duidelijk moeten zijn over de pak kans van de verdachte. Het is belangrijk dat het slachtoffer niet meer van de politie verwacht dan dat de politie vindt dat zij kan waarmaken. Te hoge verwachtingen wil men temperen.

3. *Uitleg over het verschil tussen een melding en een aangifte*

De zedenrechercheurs leggen in het informatiegesprek uit wat het verschil is tussen een melding en een aangifte. Hoewel daar in de praktijk nog wel eens van afgeweken kan worden, is het een standaardprocedure dat de zedenrechercheur in het informatiegesprek nooit meteen een aangifte opneemt. Eerst wordt een melding opgenomen. Ook wordt aan het slachtoffer medegedeeld dat een aangifte niet verplicht is.

Er wordt verteld dat het doen van aangifte niet automatisch betekent dat de verdachte wordt opgepakt. Ook wordt uitgelegd hoe zwaar het doen

van aangifte is, omdat er dan naar (pijnlijke) details van het delict wordt gevraagd.

Indien sprake is van seksueel geweld gepleegd in een afhankelijkheidsrelatie worden het informatiegesprek en de aangifte op band opgenomen. Hierover wordt het slachtoffer ook geïnformeerd.

In de volgende zaak heeft de vrouw volgens de rechercheur voldoende deskundigheid omtrent de gevolgen van aangifte, aangezien zij zelf advocaat is. Dit is voor de rechercheur een argument om bij de melding meteen over te gaan tot aangifte.

Een vrouw van achter in de dertig stopt op een parkeerplaats. Een onbekende man stapt bij haar in de auto. De man dwingt haar om geld voor hem te pinnen en daarna een stuk te rijden. Hij mishandelt en verkracht haar op een verlaten plek. Na het delict is de vrouw naar huis gereden en thuis heeft ze de politie gebeld. De afdeling zeden kwam meteen, maar die bleek van een verkeerd district te zijn¹⁰. De volgende morgen is de afdeling zedenzaken van het goede district er nogmaals heengegaan. De politie is met de vrouw naar de plaats van het delict gereden. Volgens de rechercheur is dit voor een deel traumaverwerking, maar deels ook om te kijken of het verhaal klopt. De vrouw wilde meteen aangifte doen. Gewoonlijk neemt de rechercheur de aangifte pas op na een informatiegesprek. In dit geval was de vrouw meester in de rechten en ze was van mening dat ze zelf al voldoende kennis had van de gevolgen van een aangifte. De recherche heeft geen informatiegesprek meer gehouden en is meteen overgegaan tot het opnemen van een aangifte. Ook heeft de rechercheur de betreffende vrouw op JOS gewezen, maar ze zou zelf juridische stappen ondernemen. Het slachtoffer vond dat ze geen juridisch advies van een ander nodig had.

Uit voorgaande zaak blijkt dat er wel eens verwarring optreedt welk district bevoegd is. Het district waar het delict is gepleegd is bevoegd om iets met de zaak te gaan doen. Voor een slachtoffer kan het erg vervelend zijn dat zij naar een ander district wordt gestuurd. Zij moet haar verhaal dan twee keer vertellen.

4. Gevolgen van de aangifte

De zedenrechercheur legt in het informatiegesprek uit wat de gevolgen van een aangifte kunnen zijn en hoe de verdere procedure er uit zal gaan zien.

¹⁰ Hoe dit mogelijk is, is onduidelijk, evenals de vraag of er wel een sporenonderzoek heeft plaatsgevonden (redactie).

- als aangifte is gedaan, wordt het politieonderzoek gestart;
- indien er getuigen zijn, worden deze gehoord.
- er kan een sporenonderzoek worden uitgevoerd;
- in het informatiegesprek wordt er op gewezen dat een vertrouwenspersoon die bij de aangifte aanwezig is, niet meer als getuige aangemerkt kan worden;
- als aangifte is gedaan kan het betekenen dat een slachtoffer wordt verhoord door de rechter-commissaris;
- ook kan het doen van aangifte betekenen dat het slachtoffer tijdens de rechtzaak gehoord wordt.

5. *Medisch onderzoek*

Uit de interviews blijkt dat de rechercheurs wijzen op de mogelijkheid van een medisch onderzoek in het geval van een recente verkrachting. Dit onderzoek is niet verplicht en wordt in principe uitgevoerd door de politiearts, maar kan ook worden uitgevoerd door een andere arts. De uitslag van dit onderzoek kan als het slachtoffer daarvoor toestemming geeft als bewijs dienen. Wanneer het niet gaat om het veiligstellen van sporen wordt het slachtoffer ook wel eens aangeraden om ter controle even naar de eigen huisarts te gaan.

6. *Bedenktijd*

Uit de interviews blijkt dat de zedenrechercheurs aan slachtoffers van seksueel geweld bedenktijd geven. In de bedenktijd kan het slachtoffer er over nadenken of zij over wil gaan tot aangifte of niet. Deze bedenktijd mag net zolang duren als het slachtoffer wil. Wel maakt de rechercheur het slachtoffer duidelijk dat hoe langer zij wacht met de aangifte, hoe langer de rechercheur moet wachten met het nemen van stappen tegen de verdachte.

De ene rechercheur geeft slachtoffers een bepaalde bedenktijd en belt dan zelf op als hij of zij nog niets van het slachtoffer heeft gehoord. De andere rechercheur neemt geen contact meer op met het slachtoffer als deze zelf niets meer laat horen.

Een vrouw van achter in de dertig is verkracht. De verdachte is bekend en het feit is recentelijk gepleegd. De vrouw is rond middernacht naar het bureau gekomen. Het was op dat moment erg druk op het bureau en er is haar gevraagd om even te wachten. Ze wilde niet wachten en is toen naar haar vader gegaan. Haar vader heeft enige tijd later naar het politiebureau gebeld. Er zijn toen twee vrouwelijke collega's van de geüniformeerde dienst naar de vrouw toe gegaan. Zij hebben haar samen met een vertrouwenspersoon naar het bureau gebracht. Het slachtoffer heeft op het bureau een intakegesprek gehad met twee mannelijke rechercheurs. Er is de vrouw wel verteld dat ze ook zou kunnen praten met een vrouw als zij dat wilde. De vrouw vond dat niet nodig. De politie heeft verteld wat de gevolgen zijn van het doen van aangifte en benadrukt dat het doen van aangifte niet verplicht is. Ook is verteld dat het mogelijk is om een medisch onderzoek uit te laten voeren. Dit heeft zij vervolgens laten doen. De rechercheurs hebben het slachtoffer de tijd gegeven om na te denken of ze aangifte wil doen. Er is afgesproken dat de vrouw zelf contact op zou nemen als de zaak verder voortgezet zou moeten worden. Er zijn inmiddels enig weken verstreken en de vrouw heeft tot op heden nog niet opnieuw contact opgenomen met de politie. Wanneer we hem vragen of hij zelf nog van plan is om met de vrouw contact op te nemen, meldt de betreffende zedenrechercheur dat hij zelf het initiatief niet zal nemen, maar af zal wachten of ze nog aangifte wil doen.

7. Studioverhoor

Als ouders voor hun kind melden, worden de ouders er door de rechercheur op gewezen dat het kind ook gehoord moet worden. Dit verhoor vindt plaats in een speciale verhoorkamer, die zodanig is ingericht dat een kind zich zoveel mogelijk op haar of zijn gemak voelt (er is bijvoorbeeld speel- en tekenmateriaal aanwezig). Het verhoor wordt door een hiertoe opgeleid rechercheur afgenomen en het gesprek wordt opgenomen op video, het zogenaamde studioverhoor. De ouders mogen niet bij dit verhoor aanwezig zijn. Wel bestaat de mogelijkheid om achteraf samen met de verhoorend politieambtenaar de gemaakte video-opname te bekijken.

8. Hulpverlening

Uit de interviews met de zedenrechercheurs blijkt dat ze aan het eind van het informatiesprek op de verschillende vormen van hulpverlening wijzen. Er wordt ook gevraagd of het slachtoffer al contact met de hulpverlening heeft. Het is de bedoeling dat de rechercheur op Buro Slachtofferhulp en JOS wijst. Hierover later meer.

Zedenrechercheurs proberen het slachtoffer zo breed mogelijk te helpen. "Ik kijk altijd een beetje rond wat het best bij het slachtoffer past. Je bent toch een soort hulpverlener.". Eén respondent heeft een afwijkende opvat-

ting: "We kunnen niet alle instanties aflopen. Wij zijn geen hulpverleners, men denkt dat we dat zijn, maar dat is niet te doen. Wij hebben daarvoor te veel zaken.". Sommige zedenrechercheurs geven aan ouders van misbruikte kinderen een door het RIAGG opgestelde lijst met concrete tips hoe men als ouder het best kan handelen. Ook is opgenomen op welke manier ouders en op welke manier kinderen kunnen reageren. Op deze lijst staat tot slot dat verdere hulp gezocht kan worden bij de huisarts, het maatschappelijk werk of het RIAGG.

Het korps heeft een abonnement op een cd-rom met regionale sociale kaart. Deze wordt door geen enkele zedenrechercheur gebruikt. De meeste zedenrechercheurs maken gebruik van hun eigen netwerk en hen al bekende verwijsmogelijkheden.

Op één bureau vertelt de zedenrechercheur dat aan het slachtoffer altijd een map van de politie gegeven wordt. Op dit bureau wordt deze map gegeven aan elke persoon die melding van een delict doet en een gesprek met de politie heeft. Op de buitenkant van deze map staat informatie over Buro Slachtofferhulp. Ook zijn telefoonnummers van de politie vermeld. Bij zedenzaken stopt hij in deze map de JOS-folder en een folder met de titel "Seksueel geweld, wat kunt u verwachten van hulpverlening, politie en justitie?".

9. *Buro Slachtofferhulp*

Uit de interviews blijkt dat acht van de tien zedenrechercheurs in het informatiegesprek altijd op Buro Slachtofferhulp wijzen. Dit doen ze door het meegeven van de folder. Als het slachtoffer contact wil opnemen met Buro Slachtofferhulp, neemt één zedenrechercheur altijd eerst zelf contact op met Buro Slachtofferhulp om hen in te lichten over de zaak. Een andere rechercheur zegt dat hij dat ook doet als het slachtoffer dat zelf niet wil, maar volgens hem is het belangrijker dat het slachtoffer de eerste stap naar de hulpverlening zelf zet.

Twee rechercheurs wijzen niet standaard op Buro Slachtofferhulp, maar maken zelf een selectie. Eén zedenrechercheur wijst alleen op Buro Slachtofferhulp bij ernstige zaken. Een andere zedenrechercheur vraagt of er al contacten zijn met de hulpverlening. Als dit niet het geval is, wijst de rechercheur op Buro Slachtofferhulp.

10. *JOS*

Zoals eerder gezegd is het de bedoeling dat de zedenrechercheurs alle zedenslachtoffers op het JOS-aanbod wijzen. Aanvankelijk zeggen alle zedenrechercheurs op een na dat ze dit ook doen. Eén rechercheur maakt direct al een uitzondering en zegt niet te wijzen op JOS, indien het een oude zaak betreft.

Echter wanneer we de twee meest recente zaken van de zedenrechercheur bespreken blijkt de praktijk soms toch anders te zijn.

Een voorbeeld hiervan is een aanrandingszaak, waarbij de rechercheur het idee had dat het geen zin had om op JOS te wijzen en hij heeft dit dan ook niet gedaan. Volgens hem heeft het niet zoveel nut bij eenvoudige aanranding. De rechercheur zegt bij verkrachting en ontucht wel altijd op JOS te wijzen. Het is de vraag of de politie deze afweging moet maken of dit aan het slachtoffer moet overlaten.

In een andere zaak waarin niet op JOS is gewezen, was er sprake van een onbekende verdachte. Volgens de betreffende rechercheur heeft een JOS-advocaat meer nut als de verdachte in beeld is.

Soms vormen de als bijzonder moeilijk ervaren omstandigheden de reden om het slachtoffer niet op het JOS-aanbod te wijzen, zoals in de volgende zaak:

Een hoogbejaarde vrouw van in de 90 is onlangs door een onbekende dader in haar woning beroofd en verkracht. De dader deed zich voor als iemand van de Thuiszorg. Een nicht van de vrouw (ook al boven de 65), die in een ander deel van het land woont, heeft de politie gebeld. De afdeling zedenzaken is direct naar de vrouw gegaan en heeft haar naar de politiearts gebracht. Het slachtoffer was erg boos en in de war, omdat de dader zich voordeed als iemand van de Thuiszorg. Sinds de verkrachting vertrouwt ze niemand meer en laat ook niemand noch van de Thuiszorg, noch van de politie of welke instantie dan ook meer binnen. Hierdoor neemt de politie aan dat ze ook geen vertrouwen meer heeft in de politie. Er is afgesproken dat al het contact via de nicht verloopt. Er heeft geen informatiegesprek plaatsgevonden, omdat de vrouw totaal van de kaart was. Een dag later is bij de vrouw thuis de aangifte opgenomen. De vrouw vond het heel moeilijk haar verhaal te vertellen. Het slachtoffer is niet geattendeerd op JOS of Buro Slachtofferhulp, omdat de politie aannam dat het slachtoffer hier geen prijs op stelde, vanwege het gebrek aan vertrouwen in instanties. Het was al moeilijk genoeg om een enigszins behoorlijke aangifte op te nemen. Op dit moment bouwt de vrouw een muur om zich heen. Misschien dat zij later van het aanbod gebruik wil maken als de verdachte is opgepakt. Door de politie is met de coördinator van de Thuiszorg gebeld om deze organisatie op de hoogte te stellen. De vrouw wil niet meer door de politie gebeld worden. Het verdere contact verloopt dan ook via de nicht.

Ook blijkt dat soms nog wel eens simpelweg wordt vergeten om een JOS-folder te geven. Dan was dit te wijten aan de hectiek van het moment bij recent seksueel geweld. Zo vertelde één rechercheur dat het slachtoffer al naar de politiearts was gegaan en hij daardoor vergeten was een folder mee te geven.

Een andere rechercheur vertelde dat de JOS-folders op waren. In beide gevallen is er ook naderhand geen JOS-folder meer gegeven.

Bij de bespreking van de recente zaken met de zedenrechercheurs, hebben we gevraagd op welk moment de rechercheurs op het JOS-aanbod wijzen. Volgens de opzet van het JOS-project is het doel om juridische vroeghulp te bieden en is het daarom van belang dat de rechercheurs al in het eerste contact op JOS wijzen, zodat een JOS-advocaat nog kan adviseren over het wel of niet doen van aangifte.

Toch blijkt in de praktijk dat rechercheurs dat in meer dan de helft van de gevallen niet doen, maar dat zij als ze het slachtoffer over het JOS-aanbod informeren dit vaak pas doen op het moment dat er aangifte gedaan wordt. Ter illustratie hiervan de volgende casus:

Een vierjarig jongetje is door de oppas seksueel misbruikt. De oppas was een kennis van de moeder. De ouders gingen met hun zoontje voor iets anders naar de kinderarts en hij adviseerde om naar de afdeling zeden te gaan. De arts vond dat het jongetje zich een beetje vreemd gedroeg. Het misbruik vond toen waarschijnlijk reeds een half jaar plaats. De ouders zijn naar een politiebureau in de buurt gegaan, maar daar was geen afdeling zeden aanwezig en door onderbezetting kon ook niemand komen. Ze zijn toen naar een ander bureau doorverwezen, waar de melding is opgenomen en later de aangifte. De rechercheur adviseerde om met het zoontje in therapie te gaan. De moeder had slechte ervaringen met de RIAGG. Daarom zou de rechercheur bemiddelen bij het zoeken naar een andere therapeut. Na het opnemen van de aangifte heeft de rechercheur de ouders gewezen op het JOS-aanbod. De ouders wilden nog nadenken of ze verdere juridische stappen zouden nemen. Ook de kinderarts is gehoord en er zal nog een studioverhoor met het jongetje plaatsvinden. De zaak loopt nog. Achteraf had de politie naar aanleiding van het eerste contact met de ouders sneller kunnen reageren, aldus deze rechercheur.

Volgens de rechercheurs kunnen slachtoffers zich niets concreets voorstellen bij het JOS-aanbod. Uit de interviews blijkt dat over het aanbod van JOS het volgende is gezegd:

- Het eerste gesprek of het eerste uur is gratis. Sommige rechercheurs zeggen dat de verdere financiële afhandeling met de advocaat wordt besproken en dat gefinancierde rechtshulp mogelijk is.
- JOS-advocaten hebben een specifieke opleiding gehad.
- Een JOS-advocaat kan de materiële én de immateriële kant van de zaak belichten.
- Een JOS-advocaat kan helpen met het opleggen van een straatverbod.

- De JOS-advocaat kan het slachtoffer voorbereiden op het strafproces, zoals het verhoor door de rechter-commissaris.
- Indien het slachtoffer dat wil, kan Buro Slachtofferhulp meegaan naar de JOS-advocaat.
- Een JOS-advocaat kan het slachtoffer bijstaan op het civiele vlak. De politie kan dan namelijk weinig betekenen.

Over de volgende punten is onduidelijkheid bij de rechercheurs zelf:

- Sommigen weten niet precies hoe het zit met de kosten en denken dat er na het eerste gesprek altijd moet worden betaald, "Dan gaat de meter altijd lopen.". Bovendien is het onduidelijk om wat voor bedragen het dan zal gaan. Zij vragen zich dan ook af wat er hierover gezegd moet worden en of het slachtoffer naar aanleiding van hun advies op hoge kosten gejaagd zal worden.
- Binnen tien dagen moet een afspraak met de JOS-advocaat gemaakt worden. Het is bij de rechercheurs niet helemaal duidelijk wanneer deze termijn ingaat, na de melding of na de aangifte.
- De rechercheurs weten vaak niet precies wat een JOS-advocaat voor het slachtoffer kan betekenen. Dan wordt het vanzelfsprekend ook moeilijk om het slachtoffer daarover voor te lichten en te adviseren.

De zedenrechercheurs vinden het principe van het JOS-aanbod een goede zaak en zijn van mening dat het project landelijke invoering verdient. Hiervoor worden de volgende redenen gegeven:

- De slachtoffers worden op deze manier ook op juridische hulpverlening gewezen.
- Een JOS-advocaat kan het slachtoffer adviseren over verdere juridische stappen.
- Een JOS-advocaat kan het slachtoffer helpen in geval van een smaad-procedure, een vordering tot schadevergoeding en het vorderen van een straatverbod.
- Het is goed dat op deze manier de belangen van het slachtoffer behartigd worden.
- JOS-advocaten kunnen als buitenstaander een helder beeld geven. Het is goed dat de voorlichting en informatievoorziening van het slachtoffer niet alleen door de politie gebeurt.
- Als er geen aangifte is gedaan, kan de politie niet veel meer doen. Een JOS-advocaat kan het slachtoffer mogelijk wel van dienst zijn.
- De rechercheurs zien bij de slachtoffers dat ze behoefte aan juridische bijstand hebben. In het strafrecht is weinig plaats voor de slachtoffers, daarom is het goed dat ze in het civiele recht worden geholpen.

Eén zedenrechercheur wijst er op dat het soms onduidelijk is wie de cliënt is van de advocaat. Dit speelt in zaken met minderjarige of verstandelijk gehandicapte slachtoffer. Is dan de cliënt het kind of diens ouders respectievelijk de gehandicapte of iemand uit zijn omgeving die bij de aangifte betrokken is? Hij geeft als voorbeeld een recente zaak waarmee hij te maken had. In deze zaak wilden de ouders (met name de vader) van een meisje dat er aangifte werd gedaan, maar hun dochter wilde dit niet. Na raadpleging van een JOS-advocaat is er door de ouders toch aangifte gedaan, tegen de wens van het meisje in. Overigens is onderstaande zaak een van de voorbeelden waarin wel voor het doen van aangifte al op JOS is geweest.

De moeder van een meisje van 13 jaar breekt het slot van het dagboek van haar dochter open en leest zonder toestemming haar dagboek. Uit dit dagboek blijkt dat haar dochter met heel andere dingen bezig is dan zij denkt. Uit het dagboek blijkt dat ze samen met haar vriendinnen op het terrein van de skatebaan SMS-berichtjes via de telefoon naar een daar werkzame 22 jarige toezichthouder stuurt. Deze berichtjes die ze over en weer met de toezichthouder en haar vriendinnen heeft gestuurd, heeft ze letterlijk in haar dagboek geschreven en uit een van die berichtjes is af te leiden dat ze met één van de toezichthouders zou hebben 'geneukt'. De moeder laat dit ook aan haar man lezen. Hij is hier erg van geschrokken en vraagt aan zijn dochter wat er is gebeurd. Volgens de dochter is er weinig gebeurd en heeft ze alleen maar gezoend met de toezichthouder. Ook heeft hij aan haar borsten gezeten. De ouders kwamen zonder hun dochter naar het bureau zonder een afspraak. Het meisje wilde niet meekomen.

Volgens de rechercheur was het eerst zaak om de ouders op één lijn te krijgen. Ze waren beiden erg geschokt en moesten tot rust worden gebracht. De vader wilde de verdachte iets aandoen en de moeder kwam eigenlijk alleen maar voor informatie. Volgens de inschatting van de rechercheur gaat het om overbezorgde ouders die dachten dat hun dochter nog met barbies speelde en er achter zijn gekomen dat ze interesse voor jongens begint te krijgen.

De rechercheur heeft daarna ook het meisje gehoord. Zij wil niet dat er aangifte gedaan wordt. Volgens de rechercheur hebben ze inderdaad geen gemeenschap gehad en zijn de SMS-berichtjes alleen maar stoerdoenerij in haar vriendinnenclubje geweest.

De verdachte is ook gehoord. Hij heeft bekend en heeft het verhaal van het meisje bevestigd. Vooral de vader gelooft het verhaal van de verdachte en de dochter niet.

Na het informatiegesprek met de rechercheur, waarin onder meer gewezen wordt op het JOS-aanbod, besluiten de ouders geen aangifte te doen. Na een telefonisch contact met een JOS-advocaat besluiten de ouders opeens om wel aangifte te doen. Mogelijk heeft dit gesprek hen overtuigd van het nut van het

doen van aangifte. Er is een afspraak gemaakt met de JOS-advocaat, maar deze hebben de ouders later weer afgezegd. De reden is de rechercheur niet bekend.

Volgens de rechercheur moeten de ouders de verantwoordelijkheid van het kind op zich nemen. Als zij vinden dat er aangifte gedaan moet worden, moeten ze niet hun dochter ermee opzadelen en moeten ze de aangifte zelf doorzetten. Ook de zedenrechercheur vindt dat aangifte gedaan moet worden om de norm te stellen dat hetgeen de toezichthouder heeft gedaan niet kan. Hij had het af willen laten doen met voorwaardelijk sepot, met de voorwaarde dat de toezichthouder ontslag zou nemen. De rechercheur vindt niet dat het goed is dat er een zaak van gemaakt wordt die ook voor de rechter komt.

Op het moment van het interview loopt de zaak nog. De verdachte heeft aangeboden om met de ouders te praten, maar dat willen ze niet. Zij willen dat de zaak voorkomt. Volgens de rechercheur escaleert de zaak nu. De gevolgen van een aangifte zijn erg vergaand en de rechercheur vraagt zich af of het strafrecht hier wel het juiste middel is. De verdachte wordt nu al onterecht in verband gebracht met de moord op een 10-jarige meisje in die omgeving. De jongen is verkeerd geweest en dit erkent hij zelf ook. Hij had als voorbeeld gesteld moeten worden op de skatebaan, namelijk dat toezichthouders van meisjes af moeten blijven. Hij heeft al ontslag genomen bij de skatebaan. Volgens de rechercheur hebben het slachtoffer en de verdachte er weinig aan dat er nu een zaak van gemaakt wordt.

Wat bij deze zaak opvalt, is dat de rechercheur op de stoel van de officier van justitie wil gaan zitten. Dit heeft tot gevolg dat de kwestie tegen de wens van het meisje en haar moeder in opgeblazen wordt en uiteindelijk ook volgens de rechercheur ongewenste strafrechtelijke gevolgen krijgt.

3.5.3 Aangifte

Uit de interviews met de zedenrechercheurs blijkt dat tijdens het informatiegesprek in principe nooit een aangifte wordt opgenomen. De reden hiervoor is dat dit informatiegesprek veel tijd kost en erg zwaar is voor het slachtoffer. Het slachtoffer moet het delict opnieuw vertellen en dat is emotioneel erg belastend. Soms duurt het gesprek wel vijf uur. Zoals eerder vermeld geven de zedenrechercheurs de slachtoffers na het informatiegesprek bedenktijd. Het slachtoffer kan dan nadenken over het wel of niet doen van aangifte.

In het overgrote deel van de besproken zaken is aangifte gedaan. Ook zijn er zaken besproken waarin alleen het informatiegesprek nog heeft plaats gevonden. Een aangifte kan dan nog volgen.

De zedenrechercheurs zeggen heel zorgvuldig te werk te willen gaan bij het opnemen van de aangifte. Om te voorkomen dat het slachtoffer nogmaals door de rechter-commissaris ondervraagd moet worden, moet de aangifte zo goed en zo compleet mogelijk zijn.

Als het slachtoffer eenmaal aangifte heeft gedaan, kan deze officieel niet meer worden ingetrokken. In de praktijk gebeurt het dat zedenrechercheurs hiervan afwijken. Eén rechercheur heeft op deze mogelijkheid gewezen. Wanneer de zaak nog niet doorverwezen is naar het Openbaar Ministerie, is er in zijn optiek de mogelijkheid van het intrekken van de aangifte. Pas op het moment waarop de politie dwangmaatregelen tegen de verdachte gaat nemen en daarmee dus verantwoording schuldig is aan het Openbaar Ministerie, kan de aangifte niet meer worden ingetrokken¹¹. Een voorbeeld van een dergelijk 'point of no return', waarbij de aangifte niet meer terug te draaien is, omdat er al dwangmaatregelen tegen een verdachte genomen zijn, is de volgende casus:

Een vrouw van rond de 30 komt een man in de disco tegen. Ze gaat met hem mee naar zijn huis en is daar door hem verkracht. Daarop heeft zij een taxi gebeld om haar te laten ophalen bij de woning en naar het politiebureau te brengen. Volgens de rechercheur was de vrouw op dat moment onder invloed. De vrouw heeft aangifte van verkrachting gedaan.

Zij wilde graag meedoen aan een medisch onderzoek bij de politiearts. Ook is haar slipje voor gerechtelijk onderzoek opgestuurd. De politie heeft contact gezocht met het openbaar ministerie. De officier van justitie heeft aanhouding van de verdachte bevolen en deze is in voorlopige hechtenis gesteld.

Achteraf blijkt het verhaal van de vrouw niet te kloppen. De rechercheur denkt dat zij aangifte heeft gedaan om voor haar vriend een verklaring te hebben, waarom zij een nacht niet thuis is geweest. De rechercheur neemt meestal geen aangifte op als het slachtoffer onder invloed is. In dit geval heeft de rechercheur in verband met de aard van het delict het zekere voor het onzekere willen nemen.

De verdachte vertelde een heel ander verhaal. Uiteindelijk blijkt het verhaal van de verdachte het juiste te zijn. Drie dagen later is de man geschorst uit voorlopige hechtenis. De vrouw wilde toen de aangifte weer intrekken. De zaak was al bij het Openbaar Ministerie en dan kan dat niet meer. De vrouw is opgeroepen om te verschijnen bij de rechter-commissaris.

¹¹ Het intrekken van een eenmaal gedane aangifte is niet mogelijk. Waarschijnlijk doet deze respondent op de mogelijkheid om een opgenomen verklaring met het karakter van een aangifte, nog even in een bureaula te laten liggen alvorens deze officieel als aangifte in te schrijven en door te sturen naar het parket.

De aangeefster heeft inmiddels diverse keren de politie gebeld. Zij vroeg zich af of haar naam en adres bekend zouden worden bij de verdachte. Zij gaf aan bang te zijn voor de verdachte. Ook wilde de vrouw haar slipje terug. Daar is verder geen onderzoek op uitgevoerd. Er waren namelijk door de politiearts spermasporen op haar lichaam gevonden.

3.5.4 Het verdere verloop van de zaak

Meer dan de helft van de zedenrechercheurs houdt het slachtoffer op de hoogte van het verloop van het politieonderzoek. Dit contact is meestal telefonisch. Ook kan het slachtoffer zelf opbellen om te vragen hoe het er met de zaak voorstaat.

Een meisje van 17 jaar is seksueel misbruikt door haar vader. Het betreft een actueel delict. Het meisje kwam op een zondag met een vriendin naar het bureau. Het meisje kwam naar de politie, omdat zij wilde dat haar vader gestraft zou worden.

Een politiearts heeft forensisch onderzoek bij het meisje verricht. Hij kwam hiervoor naar het bureau, omdat het weekend was.

Er heeft diezelfde dag een intakegesprek plaatsgevonden en de volgende dag is aangifte gedaan. Het meisje heeft die nacht bij haar vriendin geslapen.

Het meisje dacht dat haar vader meteen zou worden aangehouden. De politie heeft echter andere prioriteiten moeten stellen. Het meisje logeerde immers bij een vriendin en liep geen direct gevaar meer. Het duurde nog een week voordat haar vader is aangehouden. Het meisje belt zelf regelmatig met de afdeling zedenzaken, ook na de aanhouding belde zij zelf. Volgens de rechercheur is er in sommige gevallen nog gedurende een lange periode contact met een slachtoffer.

Sommige zedenrechercheurs proberen zoveel mogelijk naar de zitting waar de zaak wordt behandeld te gaan. Zij willen dan graag weten hoe de zaak door de officier en de rechter afgehandeld wordt. Dit levert informatie op over wat je als rechercheur goed hebt aangepakt en wat je nog in je onderzoek zou kunnen verbeteren.

3.6 Conclusies

Wanneer zedenslachtoffers besluiten melding te doen bij de politie, gaan zij naar het bureau dat in de buurt is. Zij baseren hun keuze niet op de mogelijke aanwezigheid van een afdeling zedenzaken.

Slachtoffers die zich aan de balie melden en zeggen dat ze een afspraak hebben met een zedenrechercheur worden direct verwezen. Wanneer dit niet het geval is, vinden baliemedewerkers het lastig om te beoordelen of iemand het slachtoffer is van een zedenmisdrrijf. Wanneer er enig vermoeden is dat dit het geval is, laat men meteen een zedenrechercheur komen. Deze zijn, ongeacht het tijdstip van de dag, altijd snel en goed bereikbaar. Een district buiten de stad, zoals De Eilanden, kan hierop wel eens een uitzondering vormen.

De baliemedewerkers ervaren twee knelpunten: het gebrek aan privacy aan de balie en het gebrek aan voldoende tijd om aandacht te kunnen besteden aan een slachtoffer.

Volgens de rechercheurs worden veel zedenzaken gemeld die langer dan een week geleden zijn gebeurd. Zedenrechercheurs maken bij minder dringende zaken een afspraak met het slachtoffer om op een later tijdstip terug te komen. Of een zaak dringend is wordt beoordeeld door de zedenrechercheur, of bij zijn afwezigheid door de wachtcommandant, zijn assistent of de hoofdagent. Als het seksueel geweld waarvan men melding wil doen een aantal weken of langer geleden is gebeurd, wordt vaak een afspraak gemaakt.

Het is een standaardprocedure om met een zedenslachtoffer eerst een informatiegesprek te hebben. Daarna krijgt het slachtoffer bedenktijd over het doen van aangifte. Ook wordt er in het informatiegesprek gewezen op verschillende vormen van hulpverlening. Over het algemeen maken de zedenrechercheurs daarbij gebruik van hun eigen netwerk en hen al bekende verwijsmogelijkheden. De cd-rom met sociale kaart wordt eigenlijk niet gebruikt.

Acht van de tien rechercheurs wijzen altijd op Buro Slachtofferhulp. Twee doen dit niet standaard, maar maken zelf een selectie. Eén zedenrechercheur wijst alleen op Buro Slachtofferhulp bij ernstige zaken. Een andere zedenrechercheur vraagt of er al contacten zijn met de hulpverlening. Als dit niet het geval is, wijst de rechercheur op Buro Slachtofferhulp.

Het is de bedoeling dat de zedenrechercheurs alle zedenslachtoffers op het JOS-aanbod wijzen. Aanvankelijk zeggen alle zedenrechercheurs op één na dat ze dit ook doen. Eén rechercheur maakt direct al een uitzondering en zegt niet te wijzen op JOS, indien het een oude zaak betreft.

Echter wanneer we de twee meest recente zaken van de zedenrechercheur bespreken, blijkt de praktijk toch wel eens anders te zijn. Rechercheurs maken in de praktijk zelf per geval een afweging of zij het JOS-aanbod zinvol vinden.

In vijf van de achttien zaken is niet op JOS geweest. Hiervoor worden de volgende inhoudelijke redenen gegeven:

- eenvoudige aanranding;
- onbekende verdachte;
- slachtoffer was erg in de war.

Daarnaast is er twee maal door praktische redenen geen folder met informatie over JOS gegeven.

Wanneer zedenrechercheurs op het JOS-aanbod wijzen, doen zij dit in meer dan de helft van de gevallen pas als er aangifte gedaan wordt. Wanneer er in die gevallen geen sprake is van een spoedeisend karakter ('heterdaad') en/of het slachtoffer gaat niet meteen na de melding tot aangifte, houdt men zich niet aan de voorwaarde van het experiment, namelijk het aanbieden van juridische vroeghulp door het slachtoffer bij de melding al op JOS te wijzen.

Er is onduidelijkheid bij de rechercheurs over:

- de kosten voor het slachtoffer na het eerste gesprek met de advocaat;
- de tien dagen termijn (beslaat deze tien dagen of tien werkdagen?);
- de concrete juridische hulp van de JOS-advocaat.

Dit bemoeilijkt voor hen het voorlichten van zedenslachtoffers over het JOS-aanbod.

Toch vinden de meeste zedenrechercheurs het principe van het JOS-aanbod een goede zaak en zijn van mening dat het aanbod landelijke invoering verdient. Zij vinden het een goede zaak dat op deze manier de belangen van het slachtoffer behartigd worden. Over het algemeen omschrijven de zedenrechercheurs de meerwaarde van de JOS-advocaten in die zin dat deze als buitenstaanders een slachtoffer een helder beeld kunnen geven van het strafrecht en de positie van het zedenslachtoffer. Zij vinden het een goede zaak dat dit niet alleen door de politie gebeurt, maar ook door op dit terrein gespecialiseerde advocaten. Er ontstaat zo iets meer evenwicht tussen de positie van de verdachte en de positie van het slachtoffer.

Hoofdstuk 4 De Hulpvraag

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staan twee kwesties centraal, namelijk de vraag naar (snelle) juridische bijstand onder slachtoffers van seksueel geweld en de wijze waarop zij daarover geïnformeerd worden door de politie. Het is van belang te weten te komen wat slachtoffers van een melding bij de politie (c.q. het rechtssysteem) verwachten en hoe zij de verstrekte informatie en bejegening ervaren. Het onderzoek onder slachtoffers is cruciaal voor een goede evaluatie van het JOS-aanbod. In dit onderzoek wilden we veel meer slachtoffers bij het onderzoek betrekken dan bij het eerste onderzoek het geval was. Om het aantal respondenten te maximaliseren hebben we een bepaalde onderzoeksaanpak uitgedacht, waar we in de volgende paragraaf op in gaan.

4.2 Aanpak van het slachtofferonderzoek

Het slachtofferonderzoek is als volgt aangepakt. Om een zo groot mogelijk bereik te hebben is er geen steekproef getrokken, noch een sluis gehanteerd in de vorm van een beoordeling door rechercheurs welke slachtoffers benaderd kunnen worden. Om toch geen slachtoffers in een moeilijk parket, laat staan in gevaar te brengen is het onvermijdelijk om enkele voorzorgsmaatregelen te nemen en zijn we als volgt te werk gegaan. Iedere maand is een uitdraai van alle Multipolregistraties gerelateerd aan de groep 'zedemisdrijven' van de voorafgaande maand opgevraagd. Al deze registraties zijn voorzover voor het onderzoek relevant aan de hand van van te voren vastgestelde criteria (daarover straks meer) op inhoud bekeken door de projectleider zeden van de politie en een lid van de onderzoeksgroep. Hiervoor werd aparte autorisatie gedurende deze periode gegeven om beschermde registraties te kunnen lezen. Voor het beoordelen van de registraties had men per keer ongeveer vijf à zes uur nodig. Dit is zes keer gedaan. Dit deel van het onderzoek is gehouden van 1 november 1999 tot en met 30 april 2000. In totaal werden over genoemde periode 484 registraties gevonden.

Het liefst hadden we naar alle slachtoffers een vragenlijst gestuurd. Toch is het onvermijdelijk om enkele voorzorgsmaatregelen te nemen. Er zijn bepaalde slachtoffers aan wie de vragenlijst niet is toegestuurd:

- Personen die slachtoffer zijn van misbruik door een huisgenoot. Er mag geen risico zijn dat een huisgenoot die niet van het misbruik mag weten de vragenlijst over de melding van misbruik onder ogen krijgt.
- Jongeren die zelfstandig (dus zonder dat hun ouders erbij waren) misbruik hebben gemeld en die niet wilden dat hun ouders op de hoogte raakten van het misbruik ofwel waarbij dit onduidelijk is.

Verder hebben de volgende personen geen vragenlijst toegestuurd gekregen:

- personen zonder vaste verblijfplaats;
- melders van exhibitionisme (schennis);
- slachtoffers van zedendelicten die buiten het arrondissement gepleegd zijn;
- slachtoffers waarbij ernstig aan het verhaal wordt getwijfeld;
- personen in zaken die in verband staan met prostitutiecontrole en mensenhandel.

Dit zijn de enige criteria waarop we hebben geselecteerd. De overige slachtoffers zijn betrokken in het onderzoek.

Na toepassing van de gestelde criteria en het verwijderen van dubbele registraties bleven er uiteindelijk 286 bruikbare potentiële respondenten over. Dit aantal is onder te verdelen in :

- 154 vrouwen;
- 13 mannen;
- 119 minderjarigen (dat wil zeggen jongens en meisjes jonger dan 18 jaar).

Deze 286 slachtoffers (of in het geval van de jongere minderjarigen hun ouders) hebben allemaal een vragenlijst gekregen. Deze vragenlijst is door de politie verzonden, omdat dat de enige instantie is die over het adressenmateriaal beschikt. De vragenlijst ging vergezeld van een aanbevelingsbrief die ondertekend was door de politie. Tevens zat er een antwoordenvolp bij, zodat de slachtoffers de vragenlijst gratis en indien gewenst anoniem konden terugsturen naar het onderzoeksinstituut.

De schriftelijke enquête is met opzet zo beknopt mogelijk gehouden om de respons zo groot mogelijk te maken. Er zijn vragen gesteld over de ontvangst bij de politie, het aanbod van JOS en Buro Slachtofferhulp, het gebruik dat daarvan al dan niet gemaakt is, de redenen waarom wel of niet en de tevredenheid met de geboden hulp.

Aan het slot van de vragenlijst is aan de slachtoffers gevraagd of zij zich ook beschikbaar willen stellen voor een aanvullend telefonisch interview. Men heeft dan daarvoor zijn voornaam en telefoonnummer (eventueel e-mailadres) moeten opgeven. Dit is uiteraard niet verplicht. Het is gestimuleerd door een cadeaubon te geven als de respondent daadwerkelijk meedoet. Dit blijkt achteraf niet nodig geweest te zijn. De slachtoffers waren vaak vergeten dat ze nog een

cadeaubon zouden krijgen en waren blij verrast. In de telefoongesprekken met degenen die zich daarvoor hebben opgegeven is nader op de zaken ingegaan.

Voor de beoordeling van de resultaten dient men in het achterhoofd te houden dat wij de ervaringen missen van degenen die door huidige huisgenoten zijn misbruikt en van tienerslachtoffers die zonder hun ouders melding van seksueel geweld hebben gedaan.

4.3 De respondenten

Respons algemeen

Van de 286 uitgezette vragenlijsten hebben we 104 vragenlijsten terug gekregen. De politie heeft van de PTT een zevental enveloppen als onbestelbaar retour gekregen. Dit betekent dat het responspercentage 36% is. Dit is gezien de aard van het onderwerp voor een schriftelijke vragenlijst een aardig percentage.

Van deze 104 slachtoffers wilden 30 slachtoffers niet meedoen met het telefonische interview. De overige 74 hebben dus toegezegd mee te doen met een meer uitgebreid telefonisch interview. 15 slachtoffers hebben geen of een verkeerd telefoonnummer opgegeven of konden om een andere reden niet bereikt worden (vergeten om ook de voornaam te vermelden bijv.). De overige 59 slachtoffers hebben meegewerkt aan het telefonisch interview.

De respondenten omschreven het zedendelict, waarmee zij te maken kregen zelf als volgt:

Aanranding	51%
Verkrachting	20%
Ontucht	15%
Incest	7%
Seksueel misbruik	5%
Seksuele intimidatie op het werk	1%
Kinderporno	1%
<i>Totaal (n=104)</i>	<i>100%</i>

Vergelijking respons enquête en respons interviews

Van de 104 respondenten die een ingevuld enquêteformulier retourneerden, wilden er 30 niet meedoen met een uitgebreider telefonisch interview.

De respondenten die *alleen schriftelijk* gereageerd hebben, hebben de volgende kenmerken:

- 17 respondenten zijn vrouwen;
- 1 respondent is een man;
- 12 respondenten zijn voor hun kind naar de politie gegaan.

De volgende delicten zijn door hen genoemd:

- aanranding (21);
- verkrachting (5);
- ontucht (3);
- incest (1).

74 respondenten gaven aan dat zij wel wilden meedoen met een telefonisch interview, maar 15 hiervan zijn uiteindelijk *niet bereikt* en dus ook niet *telefonisch* geïnterviewd.

Deze 15 respondenten hebben de volgende kenmerken:

- 6 respondenten zijn vrouwen;
- 1 respondent is een man;
- 8 respondenten zijn voor hun kind naar de politie gegaan.

De volgende delicten zijn door hen genoemd:

- aanranding (6);
- verkrachting (4);
- ontucht (2);
- incest (1);
- seksueel misbruik (2).

Dit betekent dat we van 45 respondenten alleen de gegevens uit de schriftelijke enquête hebben en van 59 respondenten zowel de gegevens uit de enquête, als de gegevens uit de telefonische interviews hebben.

Uiteindelijk zijn er 59 respondenten ook nog *telefonisch geïnterviewd*. Op één man na zijn alle slachtoffers die zelf aangifte komen doen vrouwen (33). Er komen ook ouders aangifte doen voor hun kinderen (25). De volgende delicten zijn genoemd:

- aanranding (26);
- verkrachting (12);
- ontucht (11);
- incest (5);
- seksueel misbruik (3);
- seksuele intimidatie (1);
- pornografie (1).

Door deze uitsplitsing te maken blijkt dat de mensen die niet aangegeven hebben om ook nog telefonisch geïnterviewd te willen worden en de mensen die aangaven dit wel te willen maar niet door ons bereikt konden worden, niet verschillen van de groep slachtoffers die wel geïnterviewd zijn wat betreft het kenmerk geslacht. De verdeling over de drie categorieën vrouwen, mannen, minderjarigen komt in grote lijnen overeen met die van de totale groep die een enquête toegestuurd heeft gekregen.

	Slachtoffer vrouw	Slachtoffer man	Slachtoffer minderjarig
Alleen schriftelijke reactie	17	1	12
Telefonisch niet bereikt	6	1	8
Telefonisch geïnterviewd	33	1	25
<i>Totaal</i>	<i>56</i>	<i>3</i>	<i>45</i>

Ook wat betreft het door hen gerapporteerde delict verschillen de drie groepen niet wezenlijk.

Totaal: 104	Alleen enquête	Enquête en interview
Aanranding	27	26
Verkrachting	9	12
Ontucht	5	11
Incest	2	5
Seksueel misbruik	2	3
Seksuele intimidatie op het werk		1
Kinderpornografie		1
<i>Subtotaal</i>	<i>45</i>	<i>59</i>

Resultaten

Uit de schriftelijke enquête is te concluderen dat de respondenten over het algemeen tevreden zijn over de ontvangst door het baliepersoneel en de wijze waarop hun melding is opgenomen door de zedenrechercheur. Verder maakt een grote meerderheid van hen geen gebruik van Slachtofferhulp en geen gebruik van JOS.

Uitgesplitst per respondentcategorie ziet dat er als volgt uit:

Alleen enquête

De meeste (21 van de 30) respondenten zijn tevreden over zowel de eerste ontvangst bij de politie als over de manier waarop hun melding is opgenomen. De meesten hebben geen gebruik gemaakt van Buro Slachtofferhulp (24). Slechts drie van hen hebben gebruik gemaakt van het gratis gesprek met een JOS-advocaat.

Telefonisch niet bereikt

Ook in deze categorie geldt dat de meeste respondenten tevreden zijn over de eerste ontvangst en het opnemen van de melding bij de politie (9 van de 15). Ook het beeld van het gebruik van Buro Slachtofferhulp (12 van de 15 hebben daar geen gebruik van gemaakt) en van het gratis gesprek met een JOS-advocaat (13 van de 15 hebben daar geen gebruik van gemaakt) wijkt hier niet af van de rest.

Enquête plus telefonisch interview

Ook in deze categorie hebben de meeste respondenten geen gebruik gemaakt van Buro Slachtofferhulp (39 van de 59) en geen gebruik gemaakt van het gratis gesprek met een JOS-advocaat (48). Wat betreft de tevredenheid over de politie, die is over het algemeen groot. Voor de verdere uitwerking van de informatie uit de interviews verwijzen we naar de informatie in onderstaande paragrafen.

Wat betreft de personen waarvan we alleen de informatie uit de schriftelijke vragenlijst hebben (n=45), zijn er in totaal vijf personen die gebruik gemaakt hebben van het JOS-aanbod.

De redenen die zij opgeven om gebruik te maken van dit aanbod zijn:

- omdat ze je helpen als het tot een zaak komt (verkrachtingszaak);
- ik wilde weten wat mijn dochters kansen zijn (seksueel misbruik licht verstandelijk gehandicapte dochter);
- omdat ik dacht dat ze er bij het JOS-project verstand van hadden en/of gespecialiseerd waren (incest, ontucht);
- ik wilde uitleg over hoe het nu verder gaat, bijstand in de rechtzaak en een kort geding indien nodig (seksueel misbruik kind);
- omdat ik toch wilde weten wat me te wachten stond (incest).

Op de vraag naar het oordeel over de kwaliteit van de juridische bijstand in het kader van JOS, antwoorden deze respondenten drie maal met goed en twee maal met redelijk.

In de volgende paragrafen presenteren we de resultaten van de 59 respondenten die telefonisch geïnterviewd zijn.

4.4 Voor het eerste contact met de politie

Meer dan de helft van de slachtoffers, namelijk 34 van de 59, neemt direct of de volgende dag na het delict contact op met de politie. Als later contact wordt gezocht betreft dit vooral incestzaken. Ook zijn het dan vaak ouders die er achter zijn gekomen wat er een tijd geleden met hun kind is gebeurd. Soms 'modderen' mensen eerst nog even wat aan en als na verloop van tijd de problemen niet verdwijnen of erger worden nemen ze het besluit om naar de politie te stappen.

De moeder van een slachtoffer vertelt: "We hebben geprobeerd om het eerst zelf op te lossen door er veel over te praten en haar uit de buurt van de dader te houden. Na een jaar kreeg ze er pas echt problemen mee, omdat de dader haar op straat ging benaderen. Mijn dochter durfde toen de straat niet meer op en raakte in paniek. Toen heb ik na gezamenlijk overleg met mijn dochter besloten om naar de politie te gaan."

De helft van de slachtoffers neemt zelf de beslissing om contact op te nemen met de politie. Wel wordt vaak eerst overlegd met de partner, familie of vrienden. Bij twee slachtoffers nam de school de beslissing en het initiatief om contact op te nemen met de politie.

We hebben gevraagd wat de slachtoffers van het contact opnemen met de politie verwachtten, omdat het belangrijk is te achterhalen aan wat voor soort reactie zij behoefte hebben. Men kon meerdere verwachtingen uiten. De meeste genoemde verwachting (33 maal genoemd) ten aanzien van de reactie van de politie was: de verdachte zo snel mogelijk oppakken en straffen. Vier mensen namen contact op met de politie omdat ze wilden dat deze zou gaan praten met de verdachte. Dit wijst op een reactie in de vorm van een soort bemiddeling. Acht mensen noemen als motivatie het voorkomen van herhaling. Opvallend is dat ook veel slachtoffers (15 keer genoemd) aangeven dat ze hun verhaal kwijt willen kunnen. Zij verwachten juist geen directe actie van de politie. Anderen hebben behoefte aan informatie en aan begeleiding (10 maal genoemd). Soms nemen slachtoffers weliswaar contact op met de politie, maar weten ze ook niet wat ze moeten verwachten van de politie (12 keer genoemd).

4.5 Het eerste contact met de politie

De meeste slachtoffers nemen contact op met het desbetreffende bureau, omdat ze dichtbij het bureau wonen of omdat het delict in de buurt van het

bureau heeft plaatsgevonden. Sommige slachtoffers werden ook verwezen door het bureau waar ze eerst naar toe gingen. Het eerste bureau had dan geen afdeling zeden. Vaak gaan de doorverwijzing en de overdracht goed, maar soms wordt een slachtoffer meerdere keren verwezen en moet ze elke keer opnieuw haar verhaal vertellen. Dan heeft een zedenslachtoffer wel een lange adem nodig.

Een vrouw van 23 was rond middernacht aangerand in de buurt van haar huis. Zij zag een politiebusje staan en wilde deze aanranding direct melden. Ze heeft toen nog met de politie in de omgeving rondgereden om te kijken of ze de dader nog kon vinden, maar dit was niet geval. De volgende dag is ze naar een bureau bij haar in de buurt gegaan om melding van de aanranding te doen. Dit bureau was gesloten en ze werd via een mededeling op de deur verwezen naar een ander bureau. Hier deed ze dus voor de tweede keer haar verhaal en werd daarna weer doorverwezen naar een ander bureau. Op het derde politiebureau kon ze vervolgens pas na vier dagen een afspraak met de afdeling zeden maken, omdat er daar geen afdeling zeden aanwezig was. De vrouw vond dit erg vervelend. Uiteindelijk is ze heel veel tijd kwijt geraakt om op het juiste bureau terecht te komen, heeft ze dus drie keer haar verhaal moeten vertellen en moest toen nog weer vier dagen wachten om de aanranding te kunnen melden.

In een andere zaak kwam de politie uit een ander district om de aangifte op te nemen. De ouders van het slachtoffer moesten toen toch nog mee naar het andere district.

Ook hebben we in de interviews de vraag gesteld of men eerst gebeld heeft of dat men direct naar het bureau is gegaan.

Afspraak	37
Geen afspraak	13
Gebeld en geen afspraak gemaakt	3
Politie kwam thuis langs	6
<i>Totaal</i>	<i>59</i>

Van de 37 personen die gebeld hebben voor een afspraak konden er 16 nog dezelfde dag terecht voor een afspraak met een zedenrechercheur, 11 de volgende dag, 6 dezelfde week en de rest (4 personen) pas na een week.

Over de entree van het politiebureau was de helft van de slachtoffers tevreden en de helft was hierover ontevreden. Volgens de laatstgenoemden was er weinig privacy.

De meeste slachtoffers (33 van de 53)¹² zijn erg tevreden over de manier waarop ze zijn ontvangen door het baliepersoneel. Zij geven hier de volgende redenen voor:

- ontspannen sfeer;
- aardige mensen;
- ik kreeg drinken aangeboden;
- klantvriendelijk.

"Toen ik zei waarvoor ik kwam, werd ik gelijk apart genomen. Ik hoefde niet alles te vertellen. Het baliepersoneel heeft wat basisgegevens opgenomen en heeft toen meteen contact opgenomen met de zedenpolitie."

De meeste slachtoffers wijzen op het feit dat ze een afspraak gemaakt hebben. Ze hoeven dan alleen de naam te zeggen voor wie ze komen en kunnen dan plaats nemen.

Er zijn ook slachtoffers die minder positief zijn over de ontvangst door het baliepersoneel (zeven personen geven het oordeel 'redelijk' over de ontvangst door het baliepersoneel en zeven personen het oordeel 'slecht'). Hiertoe behoort een aantal slachtoffers die zonder afspraak kwamen. Er worden de volgende redenen gegeven voor ontevredenheid:

- er wordt hard gepraat, zodat iedereen kan horen waarvoor je komt (7 keer genoemd);
- lange wachttijd en de drukte op het politiebureau (14 keer genoemd);
- baliepersoneel was afstandelijk (10 keer genoemd).

Zes personen hebben hier geen oordeel over.

Een ontevreden respondent beschrijft de ontvangst door het baliepersoneel als volgt:

"De ontvangst bij de receptie was niet gastvrij en ik moest drie keer steeds harder de situatie uitleggen, terwijl er in de wachtkamer achter mij een vijftal andere mensen zat mee te luisteren. Dat vond ik nog al vernederend."

Zoals boven reeds is vermeld hebben de meeste slachtoffers, voordat ze naar het bureau gaan een afspraak gemaakt (37) en konden bijna allemaal dezelfde of de volgende dag terecht. De slachtoffers hoefden nooit lang te wachten. Ook als er geen afspraak was gemaakt konden ze bijna allemaal binnen het half uur terecht bij de zedenrechercheur.

¹² Voor 6 personen niet van toepassing; daar kwam de politie bij hen thuis.

De helft van de respondenten (30) vindt het belangrijk om bij de melding van seksueel geweld de keuze te hebben tussen een vrouwelijke of een mannelijke onderzoeker. Een vrouw wil het liefst met een mannelijke onderzoeker spreken, de andere 29 melders willen juist graag met een vrouw spreken. De andere helft van de slachtoffers maakt het niet zoveel uit. Zij vinden de deskundigheid van de onderzoeker en het serieus genomen worden belangrijker.

Bijna alle slachtoffers (54) waren tevreden over de ontvangst van de onderzoeker. Hij of zij was hartelijk en luisterde goed. Volgens de slachtoffers was de onderzoeker begripvol en nam deze alle tijd voor je.

De ruimte waarin de slachtoffers zijn ontvangen was vaak de sociale kamer (37 keer genoemd). Deze kamer is ingericht als een huiskamer. Als slachtoffers niet in de sociale kamer zijn ontvangen, waren ze vaak negatief. Ze klagen dan over:

- saai, klein hok;
- armoedige kamer;
- gehorig;
- opgesloten gevoel, net een gevangenis kamer;

“Het was een hele gehorige kamer en dat was onplezierig. Je hoorde niet letterlijk wat er in de andere kamers gezegd werd, maar je hoorde wel stemmen. Als je goed je best deed, kon je wel horen wat ze in de andere kamer zeiden.”.

Eén slachtoffer werd opgevangen in de sociale kamer, maar was hier juist ontevreden over. Zij vond het ‘gemaakt’ gezellig en had liever een gewoon kantoor gehad.

4.6 Informatiegesprek/melding/aangifte

49 slachtoffers waren positief over de houding van de politie. Zij vonden dat ze voldoende serieus werden genomen. De onderzoeker was sympathiek en deskundig. Hij was voldoende op de hoogte wat het betekende voor het slachtoffer. De onderzoeker leefde met het slachtoffer mee en stelde het slachtoffer op zijn gemak.

Een vrouw had zich tot een therapeut gewend voor de verwerking van seksueel misbruik in het verleden. Vervolgens wordt ze door haar therapeut nogmaals seksueel misbruikt. De therapeut zegt dat het deel van de therapie is. Toen zij hier met een vriendin over sprak die bij dezelfde therapeut liep, bleek dat hij dit ook bij haar deed. Toen hebben ze samen besloten om hiervan melding te doen bij de politie. "Ik wist niet wat ik moest verwachten. Ik was huiverig om mijn hele verhaal aan vreemden te vertellen. Ik dacht dat ze me misschien helemaal niet zouden geloven. Dat is 100% meegevallen. Ze toonden veel begrip en dat had ik niet verwacht. Ik vond de rechercheurs heel begripvol en ze konden zich goed inleven in wat er was gebeurd."

Een verstandelijk gehandicapt kind is seksueel misbruikt door een bekende. De moeder van het slachtoffer komt deze jongen tegen en geeft hem een klap op zijn neus. Zij schrok hier zelf zo van dat ze dit gedaan had, dat ze meteen naar het politiebureau ging om de politie op de hoogte te stellen van die klap. Toen ze op het politiebureau kwam heeft ze de politie ook ingelicht over het misbruik. Tot haar verbazing had de politie wel begrip voor het feit dat ze zich niet meer had kunnen beheersen en nog gevraagd: "Die klap luchtte zeker wel op?". Dat deed het zeker aldus de moeder.

Een minderheid van 9 slachtoffers was negatief over de rechercheur. Vier van hen hadden het idee niet geloofd te worden. Eén slachtoffer vond dat de rechercheur helemaal niet begreep wat het voor haar betekende. Een ander vond dat ze te vaak haar verhaal moest vertellen. Een respondent was zo van de kaart tijdens het gesprek dat ze het niet meer weet.

Soms ontstaan er allerlei vormen van miscommunicatie en onduidelijkheden over en weer waardoor het slachtoffer niet tevreden is. Hiervan het volgende voorbeeld:

Een vrouw is het slachtoffer van incest en zij wil aangifte doen na zeven jaar. Zij is op dat moment 23 jaar. Zij geeft aan ontevreden te zijn over de zedenrechercheur. De vrouw vond dat hij deed alsof zij "een pakje boter" was. Ze vond de sfeer slecht. Ze vertelt dat dit mede veroorzaakt werd, omdat de rechercheur haar het idee gaf dat de dader ook op het bureau was. Verder vond ze dat hij veel misplaatste opmerkingen plaatste. Ook vond ze de 'sociale kamer' een vervelende plek. Deze knusse gezelligheids sfeer stond haar niet aan, ze vond het een beetje gemaakt. Terwijl zij behoefte had aan een zakelijke aanpak, zat de rechercheur op de gezelligheidstour. De rechercheur begreep haar angst niet. Ze vindt dat de politie een foute rol op zich had genomen. "Zij bemoeiden zich met zaken waar zij niets mee te maken hadden. Ze hebben zich ook te veel met familie zaken bemoeid. Zij hebben bijvoorbeeld

mijn telefoonnummer gegeven aan een nichtje dat ik al heel lang niet had gezien en ook niet meer wilde zien.”. Ze zegt dat ze door deze gebeurtenissen haar vertrouwen in de politie heeft verloren.

Met slachtoffers van een zedendelict moet volgens de richtlijnen van het OM eerst een informatiegesprek worden gehouden. Dit is volgens 45 van de 59 slachtoffers inderdaad met hen gevoerd. 36 slachtoffers is geadviseerd over het feit of het doen van aangifte verstandig is. 45 slachtoffers hebben ten tijde van het interview al aangifte gedaan (N.B. dit betreft natuurlijk een momentopname, later kunnen er meer aangiften gevolgd zijn).

Op de vraag of de verwachtingen die de slachtoffers van de politie hadden, zijn uitgekomen antwoordde 39% van de slachtoffers bevestigend, 54% ontkenkend, waarvan 10% er begrip voor op kon brengen dat de verwachtingen niet waren uitgekomen. Een klein deel van de respondenten (7%) had geen verwachtingen toen ze naar de politie stapte.

De meeste slachtoffers waren bij het eerste gesprek geëmotioneerd en zenuwachtig. Slechts 8 respondenten voelden zich rustig. Boosheid, angst en schaamte zijn ook gevoelens die genoemd zijn. Als ouders voor hun kind kwamen waren ze meestal rustig. Eén ouder voelde zich schuldig, omdat ze van mening is dat ze beter op haar kind had moeten letten.

4.7 Hulpverlening aan het slachtoffer

Vrijwel alle slachtoffers hebben behoefte aan steun. Het is bijna onmogelijk om een ingrijpende gebeurtenis zoals seksueel misbruik alleen te verwerken. De meeste slachtoffers hebben voldoende steun bij hun partner en familie. Ook kunnen veel slachtoffers bij vrienden terecht.

Een kleinere groep zoekt professionele hulp. Vaak gaat men dan naar het maatschappelijk werk of het RIAGG. Ook komt het voor dat een slachtoffer voor het seksueel geweld reeds hulp van een psycholoog ontvangt.

Veel slachtoffers zeggen dat de politie hen niet op hulpverlening heeft gewezen. Als daarna gericht gevraagd wordt of de politie gewezen heeft op Buro Slachtofferhulp antwoordt 90 % dat ze daar inderdaad op gewezen zijn.

Lang niet alle slachtoffers die op Buro Slachtofferhulp zijn geweest, maken daar ook gebruik van (namelijk minder dan de helft). Degenen die wel op Buro Slachtofferhulp geweest zijn, maar daar geen gebruik van gemaakt hebben, geven daarvoor de volgende redenen:

- ik heb genoeg steun van anderen;
- ik los het zelf wel op;
- ik heb er geen behoefte aan;
- dan moet ik weer aan hetgeen wat gebeurd is denken en dat wil ik niet;
- ik vind de situatie niet erg genoeg;
- ik heb al professionele hulp;
- ik heb slechte ervaringen met Buro Slachtofferhulp;
- mijn kind komt niet in aanmerking voor hulp van Buro Slachtofferhulp, omdat hij te jong respectievelijk gehandicapt is.

De eerste vier redenen worden veruit het vaakst genoemd.

Iets meer dan de helft van de slachtoffers (32) zegt dat de politie hen heeft gewezen op JOS. Volgens 24 respondenten zijn zij niet door de politie op JOS gewezen. Van een van hen wist een tante van het bestaan van JOS af en zij is op die manier in contact met een JOS-advocaat gekomen.

Van de 32 slachtoffers die wel op JOS gewezen zijn, hebben slechts 11 slachtoffers ook gebruik gemaakt van het eerste gratis gesprek met de advocaat. Eén slachtoffer heeft alleen een telefoongesprek gehad met een JOS-advocaat.

De tweeëntwintig personen die geen gebruik van JOS hebben gemaakt hebben we gevraagd wat de voornaamste reden was om geen gebruik te maken van dat aanbod. Dit leverde een grote variëteit aan antwoorden op. De volgende redenen om geen gebruik te maken van JOS zijn gegeven:

- het aanbod van JOS ging op dat moment totaal langs me heen;
- ik heb geen aangifte gedaan;
- ik wilde alles zo snel mogelijk proberen te vergeten en ik heb geen zin om alles uit te gaan diepen;
- ik hoefde geen schadevergoeding;
- ik heb slechte ervaringen met Buro Slachtofferhulp, dus had ook geen vertrouwen in JOS;
- ik heb niet binnen 10 dagen gereageerd;
- er is geen bekende verdachte, dus kan een advocaat ook weinig doen;
- het foldermateriaal was op. Dat moest ik een andere keer op komen halen. Dit heb ik niet gedaan;
- ik voelde me geen slachtoffer.

Een vrouw werd op straat aangerand door een onbekende man. De vrouw sloeg de dader toen een gebroken kaak. Ze is direct daarna naar het politiebureau gegaan, niet omdat ze zich een slachtoffer voelde, maar omdat ze hoopt ze dat de man op zijn ongewenste gedrag wordt aangesproken door de politie. "Anders doet hij het weer bij een andere vrouw die zich misschien minder goed kan verweren." Volgens de vrouw was de rechercheur een aardige en vrolijke meid. Toen ze binnenkwam zei ze: "Normaal krijg ik slachtoffers, maar jij maakt ze!". De dader is meteen daarna opgepakt en zei toen aangifte te willen doen van mishandeling. Hier heeft de vrouw echter niets meer van gehoord.

- de politie raadde het me af (in het algemeen) of de politie zei dat het me waarschijnlijk veel geld zou gaan kosten (laatstgenoemde slechts een maal genoemd).

Een vrouw van 64 jaar is verkracht door een onbekende man. Nadat zij aangifte heeft gedaan heeft de politie haar een aantal keren gebeld om te vragen hoe het met haar ging. De man is nog niet opgepakt, maar zij wordt van alles op de hoogte gehouden. De rechercheur raadde af om een JOS-advocaat in te schakelen. Deze zou de mevrouw mogelijk veel geld gaan kosten. Volgens de rechercheur kon de vrouw daar beter mee wachten tot de dader is opgepakt.

Ook kwamen er antwoorden op deze vraag, waaruit blijkt dat de respondent de informatie niet begrepen heeft ("Ik begreep het niet; mijn dochter is slachtoffer en geen dader, dan heb ik toch geen advocaat nodig?" , "Er is nog geen proces geweest.").

Op de vraag aan de slachtoffers of zij van mening zijn dat het moment waarop slachtoffers geïnformeerd zouden moeten worden over JOS zo snel mogelijk in het contact met de zedenrechercheur zou moeten zijn, is uiteenlopend geantwoord. De helft van de respondenten geeft aan dat zij het informeren over JOS bij het eerste contact met de afdeling zedenzaken het juiste moment vinden. Zij benadrukken dat hoe eerder iemand duidelijkheid krijgt, hoe beter het is. De helft van deze voorstanders maakt daarbij dan wel de aantekening dat het daar niet bij zou moeten blijven, maar dat de informatie over JOS later nog eens herhaald zou moeten worden, gezien de emotionele gebeurtenissen en de hoeveelheid uitgewisselde informatie tijdens het meldingsgesprek. "Op zich wel, maar ik vraag me af of je in de hectiek van het moment daarvan wat meekrijgt. Je komt dan toch in de eerste plaats om je verhaal te vertellen. Ze zouden er dan achteraf wel nogmaals op moeten wijzen."

De andere helft is van mening dat het beter is om slachtoffers pas achteraf over JOS te informeren, bijvoorbeeld nadat zij eerst de gelegenheid gekregen hebben om zich emotioneel enigszins te herstellen, nadat zij besloten hebben om aangifte te doen of nadat de dader gepakt is.

4.8 Slachtoffers die wel gebruik hebben gemaakt van het JOS-aanbod

Uiteindelijk hebben 11 slachtoffers ook gebruikgemaakt van het eerste gratis gesprek met de advocaat.

De redenen om van het JOS-aanbod gebruik te maken zijn de volgende (met tussen haakjes het aantal keren dat een bepaalde reden is genoemd, er waren meerdere antwoorden mogelijk):

- ik wilde weten wat mijn kansen waren (8);
- ik wilde advies over juridische procedures (5);
- belangenbehartiging van mijn zaak/ik wilde steun c.q. informatie tijdens de zaak van een advocaat (4);
- ik wilde hulp van een advocaat zodat de dader achter de tralies komt/de dader verhuist (is bovenbuurman) (2);
- met het gratis gesprek wilde ik kijken of ik een advocaat nodig had (2);
- de politie adviseerde mij dit (1).

Een slachtoffer van een verkrachting zegt: "Ik heb gebruikgemaakt van het gratis gesprek omdat ik op de hoogte wilde blijven van de zaak. Ik wilde weten of de dader veroordeeld werd, voor hoe lang en wanneer hij weer vrij zou komen. Ik voelde me er veilig bij. De advocaat kan alles bijhouden en had ook contact met de officier van justitie. Dat had ik alleen niet gekund. Je kan moeilijk naar een rechtbank stappen en vragen naar de officier van justitie die jouw zaak behandelt om vervolgens te vragen hoe het ervoor staat. De advocaat heeft me ook bijgestaan tijdens het verhoor bij de rechtbank. Zij heeft ook een schadevergoeding van fl. 5000,- voor me geregeld. Ik hoefde helemaal geen geld en wist ook niet van die mogelijkheid. Ik wilde alleen maar dat de dader gestraft werd. Ik ben een bijstandsmoeder, dus het geld is welkom, maar ik zou er zelf nooit aan gedacht hebben. Dat heeft die advocaat allemaal voor me geregeld."

Als het JOS-aanbod niet gedaan zou zijn, zeggen negen van de elf slachtoffers dat ze op een andere manier rechtshulp zouden hebben gezocht. Een persoon zou dat niet hebben gedaan in verband met de kosten en een slachtoffer weet het niet.

De slachtoffers konden op een na allemaal snel bij de advocaat terecht en waren op een na allemaal erg tevreden over de hulp die door de advocaat is geboden. Ook waren ze tevreden over de bejegening van de advocaat. Ze hebben meer kennis over de juridische mogelijkheden gekregen.

Zeven van de elf slachtoffers zijn doorgedaan na het eerste gesprek. Zij deden dit om steun te krijgen bij de rechtzaak en om op de hoogte te blijven. De vier mensen die na het eerste gesprek gestopt zijn, deden dit slechts in een geval vanwege de kosten. In de andere gevallen was het niet nodig om door te gaan of had het slachtoffer geen zin meer.

Op de vraag "Wat heeft het eerste gesprek u opgeleverd?" zijn de volgende antwoorden gegeven (meerdere antwoorden mogelijk):

- ik heb nu informatie over de juridische procedure / duidelijkheid (8);
- er komt een rechtzaak / er komt een vordering tot schadevergoeding (3);
- niets concreets (2);
- nu worden mijn belangen behartigd (1);
- ik weet nu dat ik geen advocaat nodig heb (1).

Twee slachtoffers hebben nog tips om het JOS-aanbod te verbeteren. Er moet meer bekendheid worden gegeven aan JOS en de advocaten moeten minder moeilijke woorden gebruiken!

4.9 Conclusies

De gevolgde aanpak om slachtoffers te bereiken was arbeidsintensief, maar is succesvol gebleken. Er was, zowel op de schriftelijke enquête als op de telefonische enquête, een goede respons. Van de 286 bruikbare potentiële respondenten stuurden 104 mensen een ingevulde vragenlijst terug. Een zevental enveloppen stuurde de PTT als onbestelbaar terug. Verder zijn er 59 telefonische interviews gehouden.

Hierbij dient wel aangetekend te worden dat het de respons betreft van een bepaalde groep zedenslachtoffers. Uit veiligheidsoverwegingen voor deze personen is niet geprobeerd om contact te leggen met mensen die zijn misbruikt door huisgenoten. Onderstaande conclusies gelden mogelijk anderszins dan ook niet voor de totale groep zedenslachtoffers.

Alvorens na te gaan wat de omvang is van de vraag naar juridische bijstand onder slachtoffers van seksueel misbruik die dit misbruik melden bij de politie, is het van belang te achterhalen welke verwachtingen men heeft van het contact opnemen met de politie. De aard van de gewenste reactie van de politie bepaalt namelijk mede de wijze waarop men zich als slachtoffer wil stellen in een eventueel strafproces.

Het blijkt dat er vier soorten verwachtingen zijn, waarvan de eerste weer onder te verdelen is in twee subcategorieën:

- 1.a De verdachte zo snel mogelijk oppakken en straffen (de meest genoemde verwachting, 33 maal genoemd).
- 1.b Door middel van melding en/of aangifte het voorkomen van herhaling (8 maal genoemd).
2. De politie gaat praten met de verdachte (4 maal genoemd).
3. De politie geeft informatie en begeleiding (10 maal genoemd).
4. Alleen het hart luchten (15 maal genoemd).

Soms nemen slachtoffers weliswaar contact op met de politie, maar weten ze op dat moment ook niet wat ze moeten verwachten van de politie (12 keer genoemd).

De eerste categorie houdt in dat men een reactie van het strafrecht verwacht, waarbij mensen uit de categorie 1b niet zozeer zichzelf als partij in het strafproces (slachtoffer) willen stellen, maar meer een verwachting van het strafrecht hebben, die te karakteriseren is als 'in het algemeen belang' (voorkomen dat zo'n dader straffeloos zijn gang kan blijven gaan).

De verwachting in categorie 2 wijst op een reactie van de politie in de vorm van een soort bemiddeling. Als die bemiddeling slaagt, is het niet nodig om de weg van het strafrecht verder op te gaan.

De verwachting van slachtoffers met een antwoord in categorie 3 is in dit opzicht nog open, in die zin dat men aan de hand van het advies van de politie nog een afweging wil maken.

De slachtoffers die aangeven dat ze hun verhaal kwijt willen (categorie 4), verwachten juist geen directe actie van de politie. Ondanks het feit dat voor een substantieel deel van de melders de oorspronkelijke verwachtingen ten aanzien van de reactie van de politie op hun melding niet uitkomen, blijft een meerderheid van hen tevreden over de bejegening door de politie.

Vrijwel alle slachtoffers hebben behoefte aan steun om de gebeurtenissen te verwerken. Opvallend is dat de meeste mensen die zoeken en vinden in eigen kring (partner, familie, vrienden). Een kleinere groep zoekt professionele hulp.

Negentig procent van de geïnterviewde slachtoffers is door de politie op Bureau Slachtofferhulp geweest. Minder dan de helft van hen maakt ook gebruik van

dit hulpaanbod. Dit is wel begrijpelijk, gezien het feit dat de respondenten aangeven de meeste behoefte te hebben aan steun van mensen uit hun eigen omgeving (familie, vrienden) en dat zij deze steun ook daadwerkelijk krijgen.

Iets meer dan de helft van de geïnterviewden is door de politie geïnformeerd over JOS. Een derde van hen (11 personen) heeft vervolgens gebruikgemaakt van het eerste gratis gesprek met een JOS-advocaat. Van deze elf zijn er zeven doorgedaan na het eerste gesprek. De invloed van het kostenaspect was niet zeer groot; dit speelde bij een van de vier afhakers een rol. Dit betekent dat er op dit punt sprake is van een misconceptie bij de politie.

Men is erg tevreden over de bejegening van de advocaat, de door de advocaat geboden hulp en de snelheid waarmee men bij de advocaat terecht kon.

Samenvattend is te zeggen dat de mensen die gebruikgemaakt hebben van een gesprek met een JOS-advocaat:

- van mening zijn dat zij daardoor meer kennis over de juridische mogelijkheden hebben gekregen;
- het JOS-aanbod in de vorm van een piketdienst zowel een adequaat antwoord op hun vraag vinden als een doelmatige organisatievorm in termen van toegankelijkheid (snelle en goede bereikbaarheid van de JOS-advocaat).

Hierbij speelt voor hen het kostenaspect bij de beslissing om door te gaan na het eerste gesprek niet of nauwelijks een rol.

Hoofdstuk 5 Hulpaanbod

5.1 Inleiding

Het is niet precies bekend hoeveel seksueel geweld er plaatsvindt en wat de aard daarvan is. Vast staat wel dat het verschijnsel niet alleen zeer omvangrijk, maar ook veelvormig is en dat slechts een relatief klein deel ervan gemeld wordt bij de politie en anderen die hulp en opvang geven.

Het te maken krijgen met seksueel geweld is een diep ingrijpende gebeurtenis, niet in de eerste plaats voor de slachtoffers zelf, maar ook voor de mensen in hun omgeving. De gevolgen van seksueel geweld liggen op verschillende gebieden en daardoor kunnen de hulpvragen ook divers zijn: vragen om psychische hulp, juridische hulp, materiële hulp en hulp aan de omgeving. Ook zijn er aanwijzingen dat niet alle slachtoffers van seksueel geweld behoefte hebben aan eerste opvang door anderen dan mensen uit hun eigen directe omgeving (familie, partner, vrienden) (Goderie en van Gurp, 1996). Dit betekent dat een adequaat aanbod gedifferentieerd moet zijn, er is geen sprake van de behoefte van het zedenslachtoffer.

Er zijn meerdere instellingen en organisaties die zich bezighouden met de opvang van slachtoffers van seksueel geweld. In Utrecht is een landelijk expertisecentrum dat bijdraagt aan de preventie van seksueel geweld en aan het verbeteren van de zorg voor slachtoffers van seksueel geweld, TransAct geheten (www.transact.nl/geweld). Zij geven geen directe hulpverlening, maar bevorderen dat andere hulpverleningsinstanties hun werk goed kunnen uitvoeren. De medewerkers van TransAct doen aan beleidsbeïnvloeding, geven voorlichting en informatie, stimuleren innovaties en onderzoek en geven scholing en advies.

Het verlenen van hulp en bijstand aan slachtoffers van seksueel geweld kan globaal als volgt worden onderverdeeld:

- psychische hulp;
- medische hulp;
- juridische hulp.

In dit hoofdstuk beschrijven we het aanbod op deze drie terreinen in de regio Rotterdam en gaan we in op de plaats die het JOS-aanbod ten opzichte van het andere aanbod inneemt.

5.2 Psychische hulp

Slachtoffers die zich bij de politie melden, dienen door de politie gewezen te worden op Buro Slachtofferhulp (www.slachtofferhulp.nl). In Rotterdam valt het Buro Slachtofferhulp onder het Centrum voor Dienstverlening (www.cvd.nl). Buro Slachtofferhulp biedt onder meer psychische hulp. Deze hulp is gratis en wordt geboden door vrijwilligers die een training hebben gevolgd. In eerste instantie kunnen de medewerkers van Buro Slachtofferhulp naar het slachtoffer luisteren. Op deze manier kan het slachtoffer zijn verhaal kwijt. Ook kunnen de medewerkers informatie verstrekken over verdergaande hulpverlening. Buro Slachtofferhulp verwijst naar gespecialiseerde hulpverleners als de problematiek de vrijwillige hulpverlening te boven gaat. Bij langdurige incestzaken zal in ieder geval doorverwijzing plaatsvinden. De functie van de Buro's Slachtofferhulp wordt dan ook omschreven als de gestructureerde opvang van zogenaamde type I trauma's (acute schokkende gebeurtenissen) en dus niet zozeer de opvang van slachtoffers van seksuele kindermishandeling in het verleden (van Gurp, 1995). De Buro's Slachtofferhulp zijn nadrukkelijk bedoeld voor de eerste opvang: het laten uiten van emoties en het verlenen van de eerste praktische hulp.

Buro's Slachtofferhulp werken outreachend, wat wil zeggen dat medewerkers een slachtoffer als zij dat wenst thuis opzoeken.

Wanneer medewerkers van het Buro Slachtofferhulp willen verwijzen, merken zij dat het aanbod onvoldoende is. Er is geen groep voor verkrachte vrouwen. Ook zijn er wachtlijsten bij het RIAGG. Er is niets tussen de eerste opvang van Buro Slachtofferhulp en de psychische hulp. Er bestaat bij mensen behoefte aan een soort van tussenhulp. Dit zou bijvoorbeeld een buddy kunnen zijn, waar mensen hun hart uit kunnen storten en praktische problemen mee kunnen bespreken. Wanneer de wachttijd niet te lang is voorziet Buro Slachtofferhulp hierin, maar ze adviseren de slachtoffers ook iemand in de buurt te zoeken die steun kan bieden.

Er ontbreekt ook mannenhulpverlening. Beleidsmatig is hiervoor wel aandacht, maar in de uitvoering ontbreekt dit. Ook bestaat er naast de behoefte aan therapie bij slachtoffer de behoefte aan praktische ondersteuning.

Verder noemt men nog persoonlijke en organisatorische drempels.

Medewerkers van Buro Slachtofferhulp merken dat er soms persoonlijke belemmeringen zijn, waardoor slachtoffers geen gebruik maken van de hulpverlening. Mensen hebben bijvoorbeeld geen goed contact met hun huisarts. Soms willen mensen niet worden doorverwezen naar therapeutische hulp. Ze willen dan alleen hun verhaal kwijt. Mensen zijn soms niet mondig genoeg en kunnen hun gevoelens en de hulpvraag soms niet goed onder woorden brengen.

Buro Slachtofferhulp ondervindt ook nadeel van organisatorische belemmeringen. De regionale instanties werken niet structureel samen in een netwerk. Er is tussen de verschillende hulpverleners geen overleg. Er zijn wel samenwerkingsverbanden, maar daar blijft het bij volgens Buro Slachtofferhulp.

Naast Buro Slachtofferhulp zijn er ook andere onderdelen van het Centrum voor Dienstverlening die psychische hulp aanbieden. Het is altijd mogelijk om het *Algemeen Maatschappelijk Werk* (AMW) in te schakelen. Ook de hulp van het AMW is kosteloos, kortdurend en praktisch. In principe zijn er geen wachtlijsten. Maatschappelijk werkers bieden naast individuele hulpverlening de mogelijkheid om in een groep ervaringen met seksueel geweld te verwerken. Het *Acuut Maatschappelijk Werk* biedt hulp aan mensen met dringende spoedeisende vragen. Tijdens kantooruren kan men direct een maatschappelijk werker spreken, telefonisch of op het bureau. Buiten kantooruren kunnen mensen terecht bij het Krisiscentrum Rotterdam (KCR).

Ook kunnen slachtoffers bij de Fiom (www.members.tripod.lycos.nl/broodjekaas) terecht. Deze instantie helpt met de verwerking en begeleiding van de gevolgen van incest of seksueel geweld. Ook geeft ze informatie en advies over medische en juridische hulp en verwijst door naar andere instellingen, indien dat nodig is.

Slachtoffers kunnen vanzelfsprekend voor psychische hulp ook bij de *huisarts* terecht. Verder is er in elke gemeente 24 uur per dag een *telefonische hulpdienst* beschikbaar, waar iedereen in geestelijke nood telefonisch een gesprek kan voeren met daartoe opgeleide vrijwilligers.

Slachtoffers kunnen ook psychische hulp krijgen bij de *vrij gevestigde therapeuten*, deze kosten worden niet altijd vanzelfsprekend vergoed door de verzekering.

Daarnaast kan de RIAGG (www.riagg.com) psychische hulp bieden. De RIAGG is een tweedelijnsvoorziening, waarvoor een verwijzing nodig is van de huisarts of van het Algemeen Maatschappelijk Werk. De hulpverlening van de RIAGG is in principe gratis (behalve de psychotherapie).

Verder zijn er in de regio Rotterdam een aantal *psychiatrische centra* die, evenals de *vrouwenopvang*, na verwijzing hulp kunnen bieden.

Sommige instanties bieden alleen hulp aan een *specifieke groep*, zoals vrouwen, migranten, homoseksuelen of kinderen. De Vereniging tegen Seksuele Kindermishandeling binnen het gezin (de VSK) bijvoorbeeld is speciaal gericht op jeugdige slachtoffers van incest.

Scala (voorheen *Sara*) tot slot is een centrum voor vrouwenhulpverlening en vrouwengezondheidszorg voor alle vrouwen in Rotterdam. Dit centrum biedt geen hulp, maar heeft een inventariserende en verwijzende functie.

5.3 Medische hulp

De politie kan naar aanleiding van een aangifte besluiten dat een medisch onderzoek gewenst is. Dit heeft alleen zin als het zedendelict recentelijk heeft plaatsgevonden. Het slachtoffer moet toestemming geven voor zo'n onderzoek. Een medisch onderzoek kan twee doelen hebben:

- Beperking van de negatieve gevolgen van het seksueel geweld voor de gezondheid van het slachtoffer (behandeling).
- Het verkrijgen van strafrechtelijk bewijs (forensisch-medisch onderzoek).

De politie behoort volgens de 'Aanwijzing bejegening slachtoffers van zedendelicten' een vaste relatie met een medische dienst of arts te hebben. Het is de bedoeling dat de zedenrechercheur het slachtoffer in het informatiegesprek adviseert om een afspraak te maken met deze arts of de eigen huisarts.

Een deel van de geïnterviewde zedenrechercheurs meldde spontaan dat zij standaard ieder zedenslachtoffer op de hulp van een arts wijzen.

Het korps Rotterdam-Rijnmond heeft de beschikking over een eigen *politiearts*, die ook ten behoeve van zedenslachtoffers (behandeling en forensisch-medisch onderzoek) te raadplegen is.

Voor medische hulp kunnen slachtoffers verder terecht bij de eigen *huisarts*, de *Rutgersstichting* en de *GG&GD*.

5.4 Juridische hulp

Als een slachtoffer behoefte heeft aan juridische hulp kan zij terecht bij Buro Slachtofferhulp, een rechtswinkel, een Bureau voor Rechtshulp of natuurlijk een (JOS-)advocaat.

In niet al te complexe zaken wordt door *Buro Slachtofferhulp* naast praktische hulp ook juridische hulp geboden. Medewerkers van het Buro Slachtofferhulp kunnen het slachtoffer helpen met het doen van aangifte en het invullen van formulieren. Als het slachtoffer dat wenst kan de vrijwilliger meegaan naar een eventuele rechtzaak. Ook legt het Buro Slachtofferhulp contact met de officier van justitie. Wanneer een advocaat nodig is wordt daar naar verwezen. Er wordt dan een advocaat benaderd die gespecialiseerd is op dit terrein. In

hoofdstuk 6 komen we nog terug op de kwestie hoe de medewerkers van Buro Slachtofferhulp de taakafbakening zien tussen hun eigen werk en dat van de JOS-advocaten.

De *Bureaus voor Rechtshulp* hebben een gratis spreekuur (er is wel een inkomens- en vermogenstoets). Voor een vervolggconsult wordt een eigen bijdrage gevraagd. Bij moeilijke zaken wordt vaak doorverwezen naar een gespecialiseerde advocaat. Dit is ook het geval bij zedenzaken.

De respondent van het Bureau voor Rechtshulp Rotterdam had nog nooit van het JOS-project gehoord. Wanneer zich een slachtoffer van een zedendelict meldt, verwijst men altijd naar bepaalde advocaten. Wanneer we horen welke advocaten dit betreft, blijkt dit advocaten te zijn die deelnemen aan de JOS-piketdienst!

De respondent van de *Rechtswinkel Rotterdam* heeft nog nooit een vraag in verband met een zedenzaak gehad. Ze weet eigenlijk ook niet zo goed wat ze zou moeten doen als een slachtoffer van seksueel geweld zich zou melden. Ze denkt dat ze haar telefoonnummers zal geven van Buro Slachtofferhulp en het Maatschappelijk Werk. Als het slachtoffer juridische hulp zoekt, zou ze die zelf niet bieden maar verwijzen, maar ze weet niet naar wie.

De *Vrouwen Rechtswinkel Rotterdam* (VRWR) biedt juridische hulp enkel gericht op vrouwen. De VRWR houdt twee keer per week een telefonisch spreekuur. Als de zaak te complex is om telefonisch af te doen, kan er ook een afspraak gemaakt worden. In zedenzaken verwijst de VRWR altijd door naar een gespecialiseerde advocaat. Dit is geen advocaat die deelneemt aan de JOS-piketdienst.

Sinds juni 1997 hebben zedenslachtoffers de mogelijkheid om na melding of aangifte een *JOS-advocaat* te consulteren. Een JOS-advocaat heeft een speciale training gehad met betrekking tot slachtoffers in zedenzaken en is zodoende gespecialiseerd in het bijstaan van slachtoffers van seksueel geweld. Doel is het bieden van juridische vroeghulp¹³. Daartoe hebben deze advocaten een piketdienst georganiseerd, om een directe beschikbaarheid te garanderen. Op de JOS-folder die een zedenslachtoffer van de politie krijgt, staat het telefoonnummer van de advocaat die JOS-piketdienst heeft. Het slachtoffer maakt zelf de afspraak met de JOS-advocaat. Op de website van JOS (www.josproject.net) zijn twee voorwaarden genoemd om in aanmerking te komen voor de JOS-hulp:

¹³ Voor een uitgebreide beschrijving van het JOS-project zie hoofdstuk 1.

- Het moet gaan om een zedenmisdrijf aangegeven bij de politie van korps Rotterdam-Rijnmond.
- Binnen 10 dagen na de aangifte moet het slachtoffer, of diens wettelijke vertegenwoordiger, contact hebben opgenomen met de advocaat.

Het juridisch advies mag ongeveer een uur duren en is gratis.

Echter in de JOS-folder is te lezen dat het eerste gesprek gratis is, indien binnen 10 dagen na het *gesprek* met de rechercheur een afspraak wordt gemaakt met de JOS-advocaat.

In de JOS-folder staat dat de JOS-advocaat het slachtoffer de volgende hulp kan bieden:

- Advies over het wel of niet doen van aangifte.
- Uitleg over wat het slachtoffer staat te wachten na de aangifte.
- Uitleg over de mogelijkheden en de stappen die het slachtoffer kan nemen. Hieronder valt bijvoorbeeld het vorderen van een straatverbod, het vorderen van schadevergoeding of een schikking met de verdachte.
- Informatie geven over eventuele verdere kosten.

Als het JOS-aanbod niet geldt, wordt door de politie en het Buro Slachtofferhulp doorverwezen naar dezelfde advocaten die deelnemen aan de JOS-piketdienst, aangezien deze worden gezien als specialist.

5.5 Een nadere concretisering van de inhoud van het JOS-aanbod

Kort na het begin van het experiment, rond de zomer van 1997, werd het initiatief genomen om een werkgroep in te stellen, bestaande uit alle aan de piketdienst deelnemende advocaten. Doel van deze werkgroep is het in geregelde bijeenkomsten overleggen over het werk in het kader van JOS. Uit de agenda's en notulen van deze bijeenkomsten valt op te maken dat de opbrengst van deze vergaderingen als volgt gekarakteriseerd kan worden:

1. Het uitwisselen van ervaringen en gedragswijzen.
2. Het elkaar op de hoogte stellen van relevante jurisprudentie. Daartoe werden relevante bronnen (Nemesis, Tijdschrift voor Gezondheidsrecht, Rechtspraak van de Week, Jurisprudentie Arbeidsrecht, Letsel en Schade, Personenschade, Nederlands Juristenblad, Kort Geding) onderling ter signalering verdeeld, zodat niet iedereen alles hoeft bij te houden maar toch van alles op de hoogte blijft.
3. Het mondeling of schriftelijk bij zowel de rechtbank, het OM als de politie bepleiten van aandacht voor het oplossen van algemene knelpunten ten aanzien van het (juridische) belang van zedenslachtoffers. Voorbeelden

hiervan zijn het pleidooi van de JOS-advocaten bij het parket van de rechter-commissarissen om de gang van zaken rond de begeleiding van slachtoffers bij het verhoor bij de rechter-commissaris te veranderen, en een brief aan de korpschef als reactie op de voorgenomen inkrimping van de politiesterkte (waaronder ook die op de afdelingen zedenzaken) met 25% ten behoeve van het EK voetbal (Euro 2000).

4. Het onderling uitwisselen van modellen, waarmee bijvoorbeeld gemakkelijker een vordering benadeelde partij kan worden ingediend of een schadebegroting opgesteld. Ook zijn er modellen uitgewisseld voor een dagvaarding straatverbod, voor een art. 12 Sv procedure en een 'verzoek benoeming deskundige'.
5. Het elkaar op de hoogte houden van relevante landelijke ontwikkelingen die van invloed (kunnen) zijn op de positie van het slachtoffer, zoals het ontwerp van een nieuw Wetboek van Strafvordering. Een ander voorbeeld is een rapport van de Nationale Ombudsman over een klacht van een slachtoffer van een zedenmisdrijf tegen het OM. Ook de discussie die de landelijke werkgroep Vrouw en Recht is aangegaan met het Schadefonds Gewelddsmisdrijven over de beperkte uitleg van het geweldsaspect in zaken van misbruik van jonge kinderen en in afhankelijkheidsrelaties behoort hier toe.

Wat heeft een JOS-advocaat een zedenslachtoffer in een eerste gesprek te bieden? Ter beantwoording van deze vraag zijn vier JOS-advocaten geïnterviewd.

Alle vier de advocaten geven aan dat als een slachtoffer dat wenst, zij binnen een dag terecht kan. Een van deze vier advocaten raadt de slachtoffers aan om later in de procedure af te spreken, omdat zij zelf dan nog weinig weet van de zaak, "zodat ik meer voor ze kan betekenen. Dit levert mij uiteindelijk alleen maar meer werk op, omdat ze in die tussentijd mij wel kunnen bellen met allerlei vragen en uiteindelijk krijgen ze dan nog het gesprek. Dat wil ik dus gaan veranderen."

Het geven van een algemene beschrijving van wat er in zo'n eerste gesprek gebeurt is niet eenvoudig, want de variatie in de delicten is groot. De inhoud van het eerste gesprek hangt namelijk samen met wat er gebeurd is, met het gegeven of er sprake is van een actuele verkrachting of van incest die bijvoorbeeld al jaren geleden gebeurd is.

Toch zijn er wel wat algemene kwesties die in vrijwel ieder eerste gesprek aan de orde zijn. De JOS-advocaten hebben gemerkt dat het slachtoffer zich eigenlijk altijd wel afvraagt wat er na de aangifte bij de politie allemaal gaat gebeuren. Wat gaat de politie doen? Welke straf kan de dader krijgen? Ook wil men informatie: over de loop van het strafproces in het algemeen, maar ook heel concrete informatie toegespitst op de zaak.

Een overeenkomst tussen alle slachtoffers is dat zij het feit dat er een advocaat voor hen beschikbaar is om een gesprek mee te hebben als erkenning van hun positie zien. Zij waarderen het dat niet alleen de verdachte een advocaat heeft, maar dat er ook iemand voor hen is.

Soms is het nodig om direct naar aanleiding van het eerste gesprek actie te ondernemen. Een van de advocaten schetst de volgende mogelijkheden:

- Het bellen van de politie om te vragen om nadere informatie. Dit komt het vaakst voor.
- Wanneer het slachtoffer zich ziek gemeld heeft, het bellen van de werkgever om het een en ander te verduidelijken.
- Soms spelen veiligheidsaspecten een rol en moet er iets ter bescherming van het slachtoffer geregeld worden.
- In een ander geval kan het nodig zijn om in actie te komen, als er sprake is van actuele incest en er nog een omgangsregeling met de verdachte is.

Vaak tipt deze advocaat in een eerste gesprek de mogelijkheid van schadevergoeding aan, maar meestal is men er emotioneel nog niet aan toe om daar over na te denken. Het eerste belang voor het slachtoffer is dat de verdachte vast blijft zitten. Aan het eind van het eerste gesprek geeft ze wel brochures over schadevergoedingsmogelijkheden mee en vertelt ze ook -in de hoop dat iets van de informatie beklijft- dat er hiervoor verjaringstermijnen gelden (5 jaar en voor het Schadefonds geweldsmisdrijven 3 jaar).

De indruk bestaat op grond van het onderzoek onder slachtoffers dat het moment waarop het eerste gesprek met de JOS advocaat plaatsvindt in de praktijk vaak is nadat er aangifte is gedaan. Bij de opzet van het project is er vanuit de advocatuur juist gewezen op het belang van contact met de JOS-advocaat al voor het moment van aangifte.

De advocaten bevestigen die indruk. Zij merken dat slachtoffers de JOS-folder niet ten tijde van het eerste contact met de politie krijgen, maar nadat zij aangifte hebben gedaan. Het is bijna altijd zo dat zij al aangifte gedaan hebben, als ze contact opnemen. Soms doen ze dat dezelfde middag na de aangifte nog, soms een paar dagen later en soms na tien dagen nog, eigenlijk te laat dus.

Deze gang van zaken heeft in de praktijk overigens geen nadelige gevolgen. De JOS-advocaten hebben niet gemerkt dat slachtoffers achteraf spijt hebben van de aangifte. Wel is het zo dat men achteraf wel eens teleurgesteld is dat het allemaal zo lang duurt, dat er in de tenlastelegging maar een paar van de gepleegde feiten staan of dat er een lage straf geëist is.

Twee van de vier advocaten vermelden dat zij ook wel eens via andere kanalen dan de politie zedenslachtoffers verwezen krijgen (via een andere advocaat, via de Vrouwenrechtswinkel Rotterdam).

JOS staat voor juridische vroeghulp. In sommige gevallen hebben slachtoffers genoeg aan één gesprek, in andere gevallen wil een slachtoffer verdergaande juridische hulp.

De helft van de slachtoffers heeft voldoende aan één gesprek. Zij krijgen aan het eind van het gesprek een boekje met juridische informatie mee en zij komen er dan verder zelf wel uit. De andere helft gaat door. Een van de advocaten vermeldt dat zij de financiën op dat moment nog geen rol laat spelen. "Soms kan wat ik doe kortdurend zijn, zoals het plegen van een aantal telefoontjes de dagen er na. Dat laat ik dan gewoon onder de vroeghulp vallen. Als ze daarna structureel rechtsbijstand willen, dan vraag ik een toevoeging aan. Het gebeurt niet zo vaak dat ze buiten het toevoegingssysteem vallen. Als dat wel gebeurt kan het wel eens een bittere pil zijn. Een keer hebben we het creatief op kunnen lossen omdat het een zaak betrof waarin meerdere kinderen het slachtoffer waren. De ouders hebben de kosten toen kunnen delen."

Een verbetering van de positie van het slachtoffer in een verder stadium van het strafproces zou volgens deze advocaat de invoering zijn van een spreekrecht voor slachtoffers op de zitting. Nu maakt zij daarvoor gebruik van een omweg. "Ikzelf gebruik de vordering benadeelde partij daarvoor. Die dien ik dan pas ter zitting mondeling in. Vervolgens vraag ik het slachtoffer om een uitgebreide toelichting. De rechtbank staat dat soms toe."

Na enige tijd ervaring opgedaan te hebben met het JOS-aanbod kan wat betreft de doelgroep van het JOS-aanbod de vraag gesteld worden of in principe alle melders/aanveers van zedendelicten hiertoe behoren of dat bepaalde categorieën met name baat hebben bij het aanbod.

Bij zedenmisdrijven gaat het altijd om aantasting van de persoonlijke integriteit. Bij de een grijpt dat dieper in dan bij de ander. Wat betreft deze kwestie vinden de advocaten het dan ook belangrijk dat de afweging of er behoefte is aan een JOS-advocaat bij het slachtoffer zelf ligt en bij niemand anders.

Om een beeld te krijgen van het werk van een JOS-advocaat is casuïstiek, ontleend aan het slachtofferonderzoek, aan een van de JOS-advocaten voorgelegd. Zou dit iets kunnen zijn voor een JOS-advocaat, en zo ja, wat kan deze dan doen? De resultaten zijn terug te vinden in een bijlage.

5.6 Het gebruik van JOS

Over het gebruik van JOS zijn moeilijk harde conclusies te trekken, enerzijds gezien de aard van de registratie en anderzijds laten de gegevens hierover zich ook moeilijk vergelijken met die van dit onderzoek (zie h. 4). In de eerste periode van het experiment werden er gegevens over de verwijzing naar JOS door de politie geregistreerd. In 1999 besloot men over te gaan tot een nieuw verwijssysteem, waarbij niet meer de politie samen met de melder/aangever contact legt met een JOS-advocaat, maar het slachtoffer op eigen initiatief en zonder steun van de rechercheur contact opneemt met een JOS-advocaat indien gewenst. Vanaf dat moment zijn er over het gebruik van JOS alleen maar registratiegegevens in verband met de declaraties van de JOS-advocaten. Daarbij zijn deze gegevens soms erg onvolledig (alleen naam advocaat en datum gesprek of alleen naam advocaat en geslacht cliënt), dan wel moeilijk te interpreteren (bijvoorbeeld vermelding van artikelen uit het WvSr die niet onder verwijzingsmogelijkheden naar het JOS-aanbod vallen, het maar liefst vijfmaal voorkomen van de vermelding art 248¹⁴). Om toch enigszins vergelijkbaarheid te hebben, kunnen we dit registratiemateriaal over de periode juni 1997 t/m maart 2000 bekijken op aantallen per jaar:

Het totaal aantal registraties van 258 over deze periode is als volgt verdeeld:

81 gesprekken : in de tweede helft van 1997 (is gemiddeld per maand 11,6)

90 gesprekken : in heel 1998 (is gemiddeld per maand 7,5)

75 gesprekken : in heel 1999 (is gemiddeld per maand 6,3)

12 gesprekken : van 1 januari t/m 6 april 2000.

Gemiddeld genomen over de gehele periode zijn er bijna 8 eerste gesprekken per maand gevoerd.

Opvallend is de sterke daling van het aantal contacten in 1998 (geëxtrapoleerd betekent dit in 1998 een daling van 45% ten opzichte van 1997). In 1999 vindt er ten opzichte van 1998 eveneens een daling plaats, maar wel een die veel minder spectaculair is (nl. van 17%). Gezien de beperkte gegevens over 2000 is het niet mogelijk over dat jaar uitspraken te doen.

Wat betreft de aard van de zaken waarmee de JOS-advocaten geconfronteerd worden, kan geconcludeerd worden dat het JOS-aanbod niet met name aantrekkelijk is voor slachtoffers in een bepaald soort zaken. Er is geen duidelijke oververtegenwoordiging van een bepaalde categorie; zowel slachtoffers van verkrachting, aanranding, ontucht en incest hebben zich bij hen gemeld.

¹⁴ Artikel 248ter WvSr is een de afgelopen decennia uiterst zeldzaam toegepast artikel.

5.7 Conclusies

Het te maken krijgen met seksueel geweld is een diep ingrijpende gebeurtenis, in de eerste plaats voor de slachtoffers zelf, maar daarnaast ook voor de mensen in hun omgeving. Aangezien de gevolgen op verschillende gebieden liggen, kunnen de hulpvragen ook divers zijn: vragen om psychische hulp, juridische hulp, materiële hulp en hulp aan de omgeving. Ook hebben niet alle slachtoffers van seksueel geweld behoefte aan eerste opvang door anderen dan hun familie, partner, vrienden. Dit betekent dat een adequaat aanbod gedifferentieerd moet zijn, er is geen sprake van de behoefte van het zedenslachtoffer.

Wat betreft juridisch getinte hulpvragen van zedenslachtoffers valt op dat zij hiervoor niet terecht kunnen bij organisaties als het Bureau voor Rechtshulp Rotterdam, de Rechtswinkel Rotterdam en de Vrouwen Rechtswinkel Rotterdam. Wanneer zich bij deze organisaties een slachtoffer van seksueel geweld meldt, zal deze worden verwezen.

Slachtoffers van seksueel geweld in Rotterdam-Rijnmond kunnen, wanneer zij juridische hulpvragen hebben, wel terecht bij Buro Slachtofferhulp en bij een JOS-advocaat. De hulp door het Buro Slachtofferhulp gebeurt door vrijwilligers, is in principe kortdurend, kosteloos, breed (ook psychische hulp) en outreachend. De juridische hulp via JOS gebeurt door gespecialiseerde professionals, is eenmalig en kosteloos dan wel langdurend en mogelijk niet kosteloos, is uitsluitend gericht op juridische dienstverlening. Beiden vormen van hulp zijn zeer snel inroepbaar.

Uit de aan een JOS-advocaat voorgelegde casuïstiek blijkt dat er een scala aan handelingsmogelijkheden voor de advocaat van een zedenslachtoffer is. De werkgroep van JOS-advocaten werkt in twee opzichten kwaliteitsbevorderend op het terrein van juridische hulpverlening aan zedenslachtoffers. Enerzijds worden er in Rotterdam-Rijnmond verbeteringen bepleit van knelpunten bij zowel rechtbank, OM en politie ten aanzien van het juridische belang van zedenslachtoffers. Anderzijds is het 'fonds van deskundigheid' bij de bij JOS betrokken advocaten vergroot door het uitwisselen van ervaringen en gedragswijzen, het elkaar op de hoogte stellen van relevante jurisprudentie, het onderling uitwisselen van modellen voor juridische acties en het elkaar op de hoogte houden van relevante landelijke ontwikkelingen die van invloed zijn op de positie van het slachtoffer.

Wat betreft het gebruik van het JOS-aanbod, zijn er helaas maar weinig gegevens voorhanden.

Hoofdstuk 6 Samenwerking en afstemming

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we in op de samenwerking en afstemming tussen de verschillende groepen betrokkenen. Door middel van groepsinterviews met respectievelijk de JOS-advocaten, de zedenrechercheurs en de vrijwilligers van Buro Slachtofferhulp die gespecialiseerd zijn in zedenzaken is nagegaan hoe men met elkaar samenwerkt, wat belemmeringen voor die samenwerking zijn en hoe er aan gewerkt wordt om deze uit de weg te ruimen. Deze interviews zijn zowel aan het begin (januari 1999) als aan het eind van de dataverzamelingsperiode (zomer 2000) gehouden. De interviews met de advocaten waren gekoppeld aan de werkgroepbijeenkomsten, die de JOS-advocaten gemiddeld eens in de zes weken met elkaar hebben. Bij het eerste groepsinterview waren zeven advocaten aanwezig, aan het tweede groepsinterview namen vier advocaten deel. Bij de politie zijn bij de start van het onderzoek twee groepsinterviews gehouden, een groepsinterview met brigadiers waar een beperkte opkomst van drie personen was en een goed bezochte bijeenkomst met zedenrechercheurs. Aan het eind van de dataverzamelingsperiode heeft een groepsinterview met beide groepen gezamenlijk plaatsgevonden. Bij de groepsinterviews met de medewerkers van Buro Slachtofferhulp waren beide keren zowel de beroepskracht als een vijftal vrijwilligers aanwezig. Er zijn geen interviews gehouden met officieren van justitie. Er is geprobeerd om iemand van het OM in de begeleidingscommissie van het onderzoek te krijgen, maar dit is niet gelukt.

6.2 Onderlinge bekendheid en acceptatie

Tijdens het eerste groepsinterview met de politiefunctionarissen waren er (overigens alleen bij een aantal brigadiers) nog wat kritische geluiden te horen: hoe kunnen advocaten die gewend zijn om verdachten te verdedigen opkomen voor slachtoffers, sommige advocaten zullen dit er wel bijdoen omdat ze er geld mee kunnen verdienen, het heeft toch geen zin om verder mee te denken want er wordt toch niets met onze verbeteringsvoorstellen gedaan. Aan het eind van deze experimentele periode zijn die geluiden verstomd. Tijdens het tweede interview geven de politiefunctionarissen aan dat de advocaten de bekendheid van JOS zouden moeten vergroten. De JOS-advocaten zouden naar hun idee meer naar buiten moeten treden. Zij hebben het gevoel dat het

nu alleen op het bordje van de politie ligt, terwijl men daarbij ook nog onvoldoende inhoudelijke feedback krijgt om het project te kunnen promoten. Een van de aanwezigen omschrijft dit treffend met de volgende uitspraak: "JOS heeft nog geen gezicht."

De advocaten zijn van mening dat de bekendheid van JOS bij de politie het afgelopen jaar vergroot is. Zij merken dat het JOS-aanbod bij de politie ingeburgerd raakt. Zedenrechercheurs sturen het proces verbaal op, zonder daar moeilijk over te doen. De uitzonderingen hierop zijn in de minderheid.

De advocaten vinden dat de situatie bij het OM juist tegenovergesteld is aan die bij de politie. "Sommige officieren van justitie kennen het project wel, maar het komt nog veel te vaak voor dat we moeten uitleggen wie we zijn." Er gaat naar de smaak van de advocaten ook nog te vaak iets mis in de contacten met het OM. Behalve dat er daar volgens de JOS-advocaten in meerderheid sprake is van onbekendheid, staan veel officieren van justitie ook vreemd tegenover het fenomeen advocaat van een zedenslachtoffer. In tegenstelling tot bij de politie is er volgens de JOS-advocaten bij het OM geen sprake van algemene acceptatie.

Anderzijds blijkt er bij de advocaten onbekendheid met de ontwikkelingen bij het OM. Zo is het fenomeen zedenaanspreekofficier bij de advocaten, op één na, nog onbekend.

6.3 Verwijzing naar JOS

Eerst was de procedure zo dat de rechercheur contact opnam met de JOS-advocaat om een afspraak te maken voor het slachtoffer. Er werd een formulier gefaxt naar de advocaat en het slachtoffer kreeg een afschrift. Dat is nu niet meer zo. Een slachtoffer krijgt een gecombineerde folder met informatie over Bureau Slachtofferhulp en JOS. Als men belangstelling heeft voor het JOS-aanbod, dient men zelf contact op te nemen. Met de eerstgenoemde procedure vonden de zedenrechercheurs dat zij meer gedwongen werden om aan het aanbod te denken. Zij verwachtten dan ook dat er door de huidige werkwijze minder JOS-cliënten zullen zijn.

Over de huidige manier van verwijzen van slachtoffers naar JOS zijn de meningen van de advocaten verdeeld. Twee van de drie advocaten vinden de procedure zoals die eerst was beter. Zij hebben nu minder contacten met de politie. Dit komt volgens hen omdat er voorheen een gezamenlijk startmoment was waarbij je elkaar als advocaat en rechercheur treft. Dat maakte de samenwerking beter, je legde sneller en gemakkelijker contact met de behandelend rechercheur.

De derde advocaat daarentegen heeft geen verschil gemerkt. "Het aantal slachtoffers dat zich in het kader van JOS tot mij wendt lijkt tegenwoordig zelfs iets hoger te zijn, maar precieze cijfers daarover heb ik niet.". Zij is van mening dat het de voorkeur verdient om mensen daar zelf over te laten beslissen en ze daar ook rustig de tijd voor te gunnen.

De medewerkers van Buro Slachtofferhulp krijgen regelmatig met slachtoffers te maken die melding of aangifte gedaan hebben, maar niet op de hoogte zijn van JOS. Ook komt het voor dat slachtoffers contact opnemen met Slachtofferhulp, zonder dat ze bij de politie geweest zijn. Ook deze mensen zijn niet op de hoogte van JOS. Een ander fenomeen tenslotte zijn mensen die bijvoorbeeld naar aanleiding van een woninginbraak contact hebben en in de loop van dat contact melding maken van een zedendelict waarvoor ze eigenlijk hulp willen hebben.

Wanneer een slachtoffer wel belangstelling heeft voor het JOS-aanbod, wordt de tien dagen termijn een probleem. Hoewel Buro Slachtofferhulp niet naar JOS mag verwijzen, geven zij in zo'n geval het telefoonnummer van JOS door. Zij wijzen er op dat de politie wel over het JOS-aanbod kan hebben verteld, maar dat veel slachtoffers niet alle informatie die ze op zo'n moment krijgen kunnen opnemen en het gewoon vergeten.

6.4 Samenwerking

De rechercheurs vinden het belangrijk dat de advocaten feeling hebben met de materie. Niet alle advocaten voldoen hieraan. Er wordt in dit verband door een deel van de rechercheurs gesproken over één advocaat, waarnaar zij niet graag verwijzen. Men wachtte zelfs tot de piketdienst van die advocaat voorbij is, alvorens een slachtoffer op JOS te wijzen. Ten aanzien van de andere JOS-advocaten bestaat er wel vertrouwen in de deskundigheid.

Verder missen de rechercheurs terugkoppeling van de resultaten door de advocaten. De rechercheurs zouden van de advocaten graag te horen krijgen wat zij voor de slachtoffers die door hen verwezen zijn hebben kunnen doen.

De advocaten zeggen dat de zedenrechercheurs -in tegenstelling tot de situatie in de beginperiode- tegenwoordig wel het gevoel hebben dat ze aan dezelfde kant staan, namelijk het opkomen voor de belangen van zedenslachtoffers.

Wel ervaren zij hierbij verschillen tussen bureaus. "Er zijn bureaus waar met name rechercheurs werken die zeden als een vak beschouwen; daarmee verloopt de samenwerking ook het prettigst.". Tegenwoordig zijn er recher-

cheurs die op eigen initiatief de JOS-advocaat bellen om haar over een uitslag van een bepaald onderzoek te informeren.

Een van de JOS-advocaten heeft van een rechercheur een verzoek gekregen voor de organisatie van een bijeenkomst van JOS-advocaten met zedenrechercheurs, om hiermee te investeren in de onderlinge banden en om wat meer te weten te komen over het werk van de JOS-advocaten.

De JOS-advocaten hebben weliswaar onderling afgesproken dat er in principe informatie over resultaten in zaken teruggekoppeld wordt naar de politie, maar het komt er in de praktijk niet van om dit ook daadwerkelijk te doen. Ook het idee van 'adoptie' (koppeling van bepaalde advocaat aan bepaald district, advocaat bezoekt af en toe de bureaus in dat district) heeft in de praktijk uiteindelijk niet gewerkt. Inmiddels is daar al een jaar lang geen aandacht meer aan besteed.

Toch heeft iedere advocaat wel een of meerdere voorbeelden van zedenrechercheurs of -afdelingen, waarmee van persoon tot persoon goede verhoudingen zijn. Een voorkeursmelding (een bepaald bureau belt altijd een bepaalde advocaat) valt niet te overwegen, omdat het reglement dit niet toestaat.

De advocaten zien in de praktijk geen mensen die het delict alleen gemeld hebben, maar alleen mensen die al aangifte gedaan hebben. Zij zijn van mening dat de politie door middel van het informatiegesprek het komen tot een aangifte op de juiste wijze hanteert. De advocaten merken niet dat mensen achteraf spijt hebben van het feit dat ze aangifte hebben gedaan.

Volgens de JOS-advocaten is er in het algemeen bij het OM nog geen bekendheid met de positie van een advocaat die optreedt namens een slachtoffer. "Er moet nog al eens druk uitgeoefend worden om enige vorm van medewerking te krijgen.". Het is nog steeds geen regel dat een JOS-advocaat een officier van justitie treft die positief staat tegenover het fenomeen slachtofferadvocaat en daardoor alle medewerking krijgt. Er zijn gelukkig uitzonderingen. Met name met de jongere garde is er wel sprake van een prettige samenwerking.

De JOS-advocaten menen dat het bij de oriëntatie op de zaak het een standaardprocedure zou moeten zijn dat een officier zich afvraagt wie het slachtoffer is, of het slachtoffer mogelijk ook een belang heeft, of deze zich zou willen voegen, of deze mogelijk een slachtoffergesprek met de officier zou willen hebben. Dit zou volgens de advocaten op te lossen zijn door een instructie door de rechtbank een instructie te laten geven dat als er een zaak is, waarbij er aantoonbaar een slachtoffer is, de officier van justitie standaard een bepaalde check uitvoert.

Zij zijn van mening dat de organisatie van het parket nog steeds niet is ingesteld op het feit dat er een slachtoffer aan de deur klopt. Dit blijkt uit allerlei praktische dingen. Zo merken zij dat het fenomeen slachtofferadvocaat nog

niet in de administratieve organisatie van het parket bestaat: er zijn alleen standaardbrieven voor slachtoffers, ook de advocaat van het slachtoffer wordt in de administratie opgenomen als slachtoffer.

Kwalijker vindt men dat het nog steeds geen automatisme is dat het slachtoffer over de zittingsdatum geïnformeerd wordt. Bij de meervoudige kamer gaat dit zelfs structureel mis en wordt het slachtoffer niet opgeroepen. Een van de JOS-advocaten heeft over deze kwestie weliswaar contact opgenomen met een welwillende parketsecretaris, maar de advocaten missen op het parket een gesprekspartner met enige beslissingsbevoegdheid.

De medewerkers van Buro Slachtofferhulp vinden de contacten met de politie goed. De zedenrechercheurs vinden ze zelfs perfect, die doen erg hun best.

Met de JOS-advocaten hebben ze alleen contact als ze hen opbellen. De JOS-advocaten zullen niet snel zelf bellen. Men zou graag eens persoonlijk contact hebben, zodat je weet met wie je van doen hebt. De medewerkers vinden de JOS-advocaten voor een groot deel wel gemotiveerd en betrokken.

Zij vinden het frustrerend dat het nog al eens voorkomt dat de JOS-advocaat wel een voegingsformulier invult, maar niet op de zitting aanwezig is. De medewerker van Buro Slachtofferhulp die wel in de zaal zit wordt dan door de rechter om een motivering van de voeging en het bedrag gevraagd, maar deze is niet geïnformeerd door de advocaat. Met één JOS-advocaat zijn in dit opzicht wel positieve ervaringen. Deze belt wel als hij niet op de zitting aanwezig kan zijn.

Gesprekken met het slachtoffer bij de officier van justitie vindt men heel belangrijk. Volgens de medewerkers ziet de officier dan wie het slachtoffer is en wordt het wat menselijker. Volgens de medewerkers van Buro Slachtofferhulp is er een ontwikkeling bij het OM dat men voor een gesprek met het slachtoffer steeds meer openstaat. Men heeft wel eens de indruk dat men beter ligt bij het OM dan dat de JOS-advocaten dat doen. "Vaak gaan de advocaten in de aanval bij de officier van justitie, dat is gewoon een machtsspelletje. De officier voelt zich dan aangeklaagd."

Op een uitzondering na mogen de JOS-advocaten nog steeds niet aanwezig zijn bij het verhoor van het slachtoffer door de advocaat van de verdachte bij de rechter-commissaris. Wanneer er zo'n gesprek is, bereiden de JOS-advocaten de slachtoffers daar wel op voor.

Er zijn tegenwoordig minder geluiden van slachtoffers dat het een vreselijke ervaring was. Een nieuwe ontwikkeling is dat de officier van justitie tegenwoordig soms gebruikmaakt van de mogelijkheid om ook aanwezig te zijn bij het verhoor bij de rechter-commissaris. Dit gebeurt met name bij zwaardere zaken.

6.5 Meerwaarde van JOS

De meeste rechercheurs vinden het JOS-aanbod een goede zaak. Net zoals verdachten zouden slachtoffers het recht moeten hebben op juridische bijstand zonder hiervoor te hoeven betalen. Zij vinden het belangrijk dat de advocaten gespecialiseerd zijn in zedenzaken.

Na de eerste experimentele periode benadrukten de JOS-advocaten dat de werkgroep van groot belang is geweest voor de kwaliteit van hun functioneren. Juridische vroeghulp aan zedenslachtoffers was een nieuwe werkvorm die specifieke eisen stelt aan het functioneren van de advocaat. Bijna alle advocaten zeggen grote steun gehad te hebben aan de gezamenlijke bijeenkomsten. De vergaderingen, die 's avonds in de vrije tijd van de advocaten worden gehouden, kenden in die periode een goede opkomst, waaruit dan ook tevredenheid en betrokkenheid blijkt. Tijdens de tweede experimentele periode gaat de frequentie van vergaderen iets naar beneden, namelijk van eens in de vier naar eens in de zes weken.

De samenstelling van de groep advocaten die zich beschikbaar stelt voor de JOS-piketdienst is de loop van de tijd weliswaar gewijzigd, maar dit betreft voor het grootste deel een natuurlijk verloop (bijvoorbeeld ziekte, verhuizing, vertrek uit de advocatuur). Slechts twee advocaten zijn uit onvrede gestopt. Helaas waren zij niet bereid om de onderzoekers een toelichting te geven.

De JOS-advocaten geven aan in de loop van de tijd geleerd en bijgeleerd te hebben. Een van hen geeft aan bij de start van het project enige twijfel te hebben gehad over de vraag of je als advocaat voor zedenslachtoffers echt iets kunt betekenen. Inmiddels trekt ze een positieve conclusie. "Lang heeft een kritische houding overheerst, omdat het niet eenvoudig is om daadwerkelijk veel te bereiken. Dat komt omdat het strafrechtstelsel niet ingesteld is op een slachtoffer met een positie, maar het is goed om je zegeningen te tellen.". De belangrijkste bijdrage van een JOS-advocaat omschrijven de advocaten als volgt:

- Het bieden van adequate ondersteuning vanaf de aangifte tot en met de strafzaak.
- Het bieden van knowhow in het juridisch bijstaan van het slachtoffer.
- Het bijtijds bijstellen van de verwachtingen van het slachtoffer ten aanzien het vervolg van de procedure en de kansen op vervolging.
- Het voorkomen dat er te gemakkelijk geseponneerd wordt.

Er is sprake van een precare balans tussen het bijstellen van verwachtingen en iets kunnen betekenen.

De meerwaarde van een advocaat voor het slachtoffer is dat deze zich in de gunstigste positie bevindt om het slachtoffer reële voorlichting te geven. Advo-

caten zijn de enigen die proceservaring hebben van binnen uit. Door middel van een uitgebreide, deskundige en goed onderbouwde vordering benadeelde partij kun je als advocaat het slachtoffer -weliswaar via een achterdeur- in het strafproces een stem geven, waardoor het voor een slachtoffer weer wat in balans komt. Rechters worden daar ook gevoeliger voor. In een ernstige zaak verwijzen zij dan ook wel eens in de motivering van het vonnis naar de inhoud van de vordering van de benadeelde partij.

De advocaten zijn er van overtuigd dat JOS een goed product is, maar het heeft nog een slechte profilering.

De medewerkers van Buro Slachtofferhulp zijn verdeeld over de vraag of JOS meerwaarde heeft. Volgens sommigen ben je als slachtoffer in het strafproces sowieso geen partij en heeft het dus ook weinig zin om je als partij te laten vertegenwoordigen door een advocaat. "In feite is het het OM dat jouw belangen als slachtoffer behartigt.". Een voordeel vindt men wel dat een advocaat gemakkelijk toegang heeft tot de jurisprudentie.

Volgens anderen is er bij JOS-advocaten sprake van betrokkenheid, deskundigheid en gemotiveerdheid. Het Buro Slachtofferhulp verleent ook juridische bijstand, maar sommige zaken zijn zo gecompliceerd dat zij het zelf niet kunnen.

Zowel de zedenrechercheurs als de JOS-advocaten achten niet alleen voortgang in Rotterdam, maar ook landelijke invoering van JOS gewenst. Door het slachtoffer ook een advocaat te geven, voeg je daadwerkelijk wat toe, namelijk je effectueert hiermee het recht van spreken van het slachtoffer in het strafproces. Met het faciliteren van een voorziening als JOS kan de overheid concreet aangeven hoe belangrijk zij de positie van het slachtoffer vindt.

De meerwaarde van het JOS-project is dat voor slachtoffers van seksueel geweld de toegang tot de advocatuur via het project beter gewaarborgd is. Met de JOS-piketdienst is een groep gecreëerd van betrokken en op dit terrein deskundige advocaten, die hun deskundigheid door middel van onderlinge contacten verder kunnen ontwikkelen. Er is sprake van directe beschikbaarheid voor het slachtoffer, waarmee de drempel zo laag mogelijk gemaakt wordt.

Mogelijke verbeteringen die de JOS-advocaten voorstellen zijn:

- Er zou iets aan het vergoedingensysteem moeten gebeuren. Er is nu onvoldoende belangstelling van nieuwe advocaten om het natuurlijk verloop op te vangen. Het blijkt dat de te laag geachte vergoeding voor een vordering van de benadeelde partij reden is voor advocaten om niet mee te gaan doen aan het project.

- De organisatie van het parket werkt demotiverend. Wanneer er een gesprekspartner op beleidsniveau zou zijn, zouden de advocaten knelpunten en verbeteringsvoorstellen kunnen bespreken.
- De bekendheid van het project moet vergroot worden. Buiten de afdelingen zedenzaken van de politie, is er nauwelijks bekendheid van het project.
- De termijn van 10 werkdagen zou pas moeten gaan lopen vanaf het moment dat de dader bekend is.

Het laatste voorstel is ook door de zedenrechercheurs geopperd.

6.6 Conclusies

Naar aanleiding van het vorige onderzoek naar JOS (van Gelder en Tan, 1998) is geconcludeerd dat het experiment anders is verlopen dan verwacht. De samenwerking tussen politie en advocaten was niet goed van de grond gekomen. Het verwijzingsproces verliep moeizaam en het voornemen om slachtoffers juridisch advies te geven is over het algemeen niet gerealiseerd.

Op basis van dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat het experiment in een bepaalde mate amorf is geworden. Hiermee bedoelen we dat uitgangspunten en voorwaarden door de een zus en de ander zo geïnterpreteerd worden. Het experiment verloopt nog steeds niet helemaal zoals men aanvankelijk bedoeld had. Dit is overigens niet altijd kwalijk, het project is immers niet gediend met starheid, maar het ontbreekt nu aan centraal overzicht en aan een bepaalde mate van beredeneerde sturing van het geheel.

De samenwerking tussen politie en advocatuur is verbeterd. De acceptatie van elkaar is sterk toegenomen. Toch zullen de JOS-advocaten op korte termijn moeten gaan investeren in een concrete terugkoppeling naar de zedenrechercheurs. De zedenrechercheurs staan over het algemeen zeer positief tegenover JOS. Maar het 'goede idee' is voor hen moeilijk te concretiseren. Dit maakt het voor hen weer moeilijker om slachtoffers te adviseren om contact op te nemen met JOS. Ook is men er soms huiverig voor om slachtoffers op hoge kosten te jagen. Goede voorlichting over het kostenaspect (systeem van toevoeging) aan de hand van casus uit de praktijk door de advocatuur aan de politie ligt dan ook voor de hand. Bovendien wordt er door middel van terugkoppeling weer gewerkt aan wat van Gelder en Tan 'het fonds van deskundigheid' noemden, wat naast een sterk kwaliteitsbevorderend effect ook een versterkend effect zal hebben op de onderlinge relaties. Zowel van de kant van de politie als van de kant van Buro Slachtofferhulp komt het geluid dat de JOS-

advocaten het project nog te weinig een gezicht geven. Het beeld van onderprofieling wordt overigens ook bevestigd door de advocaten zelf.

De samenwerking tussen JOS-advocaten en OM daarentegen is nog steeds niet van de grond gekomen. De advocaten ervaren dat er over het algemeen (op de jongere garde na) nog geen bekendheid met en acceptatie van JOS is bij de officieren van justitie. Het kost de advocaten vaak veel moeite om een officier in een bepaalde zaak überhaupt te spreken te krijgen. Ook vinden de JOS-advocaten dat de organisatie van het parket niet is ingesteld op het gegeven dat er een slachtoffer aan de deur kan kloppen. De moeizame ervaringen met het OM doen bij sommige JOS-advocaten de moed zakken. Er ontbreekt voor de advocaten een aanspreekpunt op beleidsniveau en tevens is men ontevreden over de deelname van het OM aan de projectgroep.

Wanneer slachtoffers naar JOS verwezen worden, verloopt dit verwijzingsproces soepel. Door de piketdienst is er altijd snel een JOS-advocaat beschikbaar. De slachtoffers die gebruikmaken van het aanbod geven aan dat zij op korte termijn terecht kunnen bij de advocaat en zijn over het algemeen ook zeer tevreden over de dienstverlening van de JOS-advocaat. Zij zijn beter geïnformeerd geraakt zowel over hun positie als over hun mogelijkheden.

Toch biedt de politie JOS nog steeds niet aan alle zedenslachtoffers aan, zoals de opzet is van het project. Veel rechercheurs maken zelf de afweging of het JOS-aanbod geschikt is voor een bepaalde aangever of niet, in plaats van in principe gewoon ieder slachtoffer JOS aan te bieden en de overweging om er al dan niet gebruik van te maken aan het slachtoffer zelf over te laten.

Overigens is het van belang om deze ervaringen te vergelijken met de verwijzing door de politie naar Bureau Slachtofferhulp. Volgens deze organisatie¹⁵ blijkt uit onderzoek dat, hoewel sinds april 1995 de politie zelfs wettelijk verplicht is de vraag te stellen aan ieder slachtoffer dat aangifte doet of deze prijs stelt op slachtofferhulp, slechts een op de drie politiefunctionarissen dit ook daadwerkelijk doet. Redenen daarvoor zijn dat men het misdrijf te licht vindt of inschat dat het slachtoffer er geen behoefte aan heeft. Daarnaast vergeet men soms gewoon om het slachtoffer te vragen of deze daar behoefte aan heeft.

Verder is het zo dat wanneer de rechercheurs de slachtoffers wel over JOS informeren, een deel van de slachtoffers deze informatie niet meer opneemt dan wel vergeet.

De meerwaarde van JOS is dat een groep advocaten zich bereid heeft verklaard om slachtoffers van zedendelicten juridische vroeghulp te verlenen en om de expertise in een werkgroep in stand te houden.

¹⁵ (bron: www.slachtofferhulp.nl).

Hoofdstuk 7 Conclusies

7.1 Inleiding

In dit laatste hoofdstuk beantwoorden we de tien onderzoeksvragen over de bejegening van de slachtoffers bij de politie, over de hulpvraag en het hulpaanbod en over de procesevaluatie. De beantwoording van onderstaande onderzoeksvragen gebeurt op basis van de gegevens uit de verschillende deelonderzoeken:

- enquête en telefonische interviews onder zedenslachtoffers;
- een bezoek aan één politiebureau per district waarbij zowel baliemedewerkers als zedenrechercheurs geïnterviewd zijn;
- een inventarisatie van het (juridisch) hulpaanbod aan slachtoffers van seksueel geweld in de regio Rotterdam-Rijnmond onder meer door middel van interviews;
- een procesevaluatie door middel van groepsinterviews met JOS-advocaten, politiefunctionarissen en medewerkers van Buro Slachtofferhulp.

We besluiten het hoofdstuk met een aantal aanbevelingen.

7.2 De beantwoording van de onderzoeksvragen

Bij de politie:

1. *Waar en hoe wordt het slachtoffer ontvangen? Hoe vindt verwijzing naar een zedenrechercheur plaats? Moet het slachtoffer zijn of haar verhaal vertellen voordat hij of zij bij de zedenrechercheur is? Hoelang duurt het voordat het slachtoffer bij de zedenrechercheur is?*

Uit het slachtofferonderzoek blijkt dat slachtoffers over het algemeen contact opnemen met het politiebureau dat bij hen in de buurt is. Verder blijkt dat 60% van de slachtoffers eerst een afspraak maakt. 40% van de mensen kan nog dezelfde dag terecht voor een afspraak met een zedenrechercheur. De helft kan dezelfde week terecht en 10% van de mensen pas na een week.

Tijdens de openingstijden van de politiebureaus zijn er baliemedewerkers aanwezig. Wanneer het bureau gesloten is (vaak na 20.00 of 22.00 uur) kan in noodgevallen aangebeld worden en kan de wachtcommandant iemand binnen laten.

Alle politiebureaus die we bezocht hebben, hebben een open balie. De eerste ontvangst gebeurt door het baliepersoneel. De slachtoffers die zich aan de balie melden en zeggen dat ze een afspraak met een zedenrechercheur hebben, worden direct verwezen. Slachtoffers van een zedenmisdrijf die geen afspraak gemaakt hebben, vertellen meestal aan de balie niet rechtstreeks waarvoor zij komen. De meeste baliemedewerkers nemen dan met weinig woorden genoegen. Op één bureau na verwijzen de baliemedewerkers, zodra duidelijk is dat het om een zedenmisdrijf gaat, direct door naar een zedenrechercheur. Deze handelwijze is conform de Aanwijzing bejegening slachtoffers van zedendelicten van het College van Procureurs Generaal¹⁶, waarin staat dat politiemensen die niet speciaal belast zijn met de behandeling van zedenzaken zich niet verder met de zaak inlaten dan strikt noodzakelijk is. Zij moeten zich beperken tot het er voor zorgen dat iemand die melding of aangifte wenst te doen van een zedenmisdrijf op zo kort mogelijke termijn in contact gebracht wordt met een collega die hiermee is belast. Dit betekent dat op het ene politiebureau na, waar de baliemedewerker eerst het verhaal van de melder op betrouwbaarheid wil checken alvorens een zedenrechercheur te activeren, slachtoffers hun verhaal niet hoeven te vertellen voordat zij met de zedenrechercheur contact hebben.

De organisatie van de specialisatie zeden is voor de baliemedewerkers helder. Zij slagen er in om snel contact met een zedenrechercheur te leggen. De ene helft van de slachtoffers vindt het belangrijk om bij de verwijzing naar de afdeling zedenzaken de keuze te hebben tussen een mannelijke of een vrouwelijke rechercheur, de andere helft maakt het niet uit als de rechercheur maar deskundig is. Deze keuzemogelijkheid biedt de politie overigens meestal niet. Dit is niet conform de richtlijnen van het College van Procureurs-generaal.

De personen die iets minder positief of ontevreden zijn over de eerste ontvangst bij de balie (zie hierna) noemen allen de lange wachttijd voordat ze bij de balie terecht kunnen en de drukte op het politiebureau. Ook de baliemedewerkers zelf vinden dat ze te weinig tijd hebben om slachtoffers op te vangen, 's avonds doet zich dit knelpunt het sterkst voor. Daarna hoefden de slachtoffers nooit lang te wachten, ook als er geen afspraak gemaakt was konden ze allemaal binnen het half uur bij een zedenrechercheur terecht.

In de meeste gevallen werden de respondenten ontvangen in de sociale kamer, een kamer die ingericht is als een huiskamer. De politie heeft 6 van de 59 slachtoffers thuis bezocht.

¹⁶ Registratienummer 1999A020.

2. *Hoe ervaart het slachtoffer de bejegening bij de politie (in de verschillende fasen)?*

Over de entree van het politiebureau was de helft van de slachtoffers ontevreden, vanwege een gebrek aan privacy. Ook de baliemedewerkers zelf ervaren dit als een knelpunt. Door de open balies kun je je verhaal niet doen zonder dat iemand dat in de wachtruimte kan horen.

De meeste slachtoffers zijn erg tevreden over de manier waarop zij door het baliepersoneel zijn ontvangen: er is een ontspannen sfeer en de baliemedewerkers zijn aardig en klantvriendelijk. Wanneer slachtoffers niet tevreden zijn over de ontvangst aan de balie, vindt men dat er sprake is van lange wachttijden, gebrek aan privacy (iedereen kan horen waarvoor je komt) en afstandelijk baliepersoneel.

Bijna alle respondenten (54 van de 59) zijn tevreden over de ontvangst door de rechercheur. We hebben het nu over het stadium van de melding. De rechercheur was hartelijk, luisterde goed, was begripvol en nam alle tijd. Na het aanhoren van het verhaal van de melder, zal de rechercheur een informatiegesprek voeren, waarin onder meer de verwachtingen van de melder van het politieonderzoek, de kans op vervolging en de consequenties van het doen van aangifte aan de orde komen. Hoewel op de vraag of de verwachtingen¹⁷ die de slachtoffers van de politie hadden zijn uitgekomen, ongeveer de helft ontkennend antwoordt, zijn toch nog 49 van de 59 respondenten positief over de houding van de politie tijdens dit informatiegesprek (zie ook de beantwoording van onderzoeksvraag 4 hierna). Zij voelen zich voldoende serieus genomen en op hun gemak gesteld. De rechercheurs vinden zij sympathiek en deskundig. Blijkbaar is de politie er in die gevallen dat verwachtingen van melders ten aanzien van het doen van aangifte bijgesteld moesten worden, in geslaagd om dit op een voor slachtoffers acceptabele wijze te doen. Vijf van de negen slachtoffers die een negatief oordeel hebben over de rechercheur tijdens het informatiegesprek, hadden het idee niet geloofd te worden.

3. *Wanneer en hoe wordt het slachtoffer geïnformeerd over de verschillende vormen van hulpaanbod, waaronder die in juridisch opzicht? Welke informatie geeft de politie en welke informatie wordt door het slachtoffer opgenomen?*

De standaardprocedure is als volgt. Na een melding heeft de zedenrechercheur een informatiegesprek met het slachtoffer, waarna het slachtoffer be-

¹⁷ Deze verwachtingen beschrijven we onder de punten 4 en 5 verderop.

denktijd krijgt over het doen van aangifte. Incidenteel wordt hiervan afgeweken.

Uit het onderzoek bij de politie blijkt dat rechercheurs aan het eind van het informatiegesprek (dus voordat eventueel aangifte wordt gedaan) op de verschillende vormen van hulpverlening wijzen. Negen van de tien rechercheurs zien zichzelf ook mede als hulpverlener, inventariseren eerst of de melder al contact met een bepaald soort hulpverlening heeft en proberen vervolgens het slachtoffer zo breed mogelijk te informeren en te kijken wat het best bij een bepaald slachtoffer past. Acht van de tien rechercheurs wijzen in het informatiegesprek standaard op Buro Slachtofferhulp, twee rechercheurs maken zelf een selectie welke slachtoffers zij op Buro Slachtofferhulp attenderen.

Op de afspraak om alle slachtoffers op het JOS-aanbod te wijzen maakt één van de rechercheurs direct al het voorbehoud dit na te laten, indien het een oude zaak betreft. In de praktijk blijken in achttien recente zaken in de volgende vijf gevallen zedenrechercheurs om de volgende redenen niet op JOS gewezen te hebben:

- zgn. eenvoudige aanranding;
- een zaak met een onbekende verdachte;
- door de politie als moeilijk ervaren omstandigheden (slachtoffer zeer overstuur en in de war);
- hectische omstandigheden (sporenonderzoek);
- geen JOS-folders aanwezig.

Ook geven rechercheurs aan dat ze simpelweg wel eens vergeten om op JOS te wijzen. Sommigen wijten dit aan de veranderde procedure (rechercheur is zelf niet meer actief betrokken bij de verwijzing, slachtoffer neemt indien gewenst zelf contact op).

Volgens de rechercheurs kunnen slachtoffers zich niets concreets voorstellen bij het JOS-aanbod. Uit de groepsinterviews met de politie blijkt dat dit eigenlijk ook voor hen zelf geldt. Hoewel zij in grote meerderheid positief staan tegenover het idee om zedenslachtoffers door middel van een gespecialiseerde advocaat juridische ondersteuning te geven, kunnen zij het aanbod, noch voor de slachtoffers noch voor zichzelf, goed concretiseren. Dit wordt met name veroorzaakt door een gebrek aan terugkoppeling van de resultaten door de JOS-advocaten.

Uit de interviews met de rechercheurs blijkt dat over het aanbod van JOS het volgende is gezegd:

- Het eerste gesprek of het eerste uur is gratis. Sommige rechercheurs zeggen dat de verdere financiële afhandeling met de advocaat wordt besproken en dat gefinancierde rechtshulp mogelijk is.
- JOS-advocaten hebben een specifieke opleiding gehad.

- Een JOS-advocaat kan de materiële én de immateriële kant van de zaak belichten.
- Een JOS-advocaat kan helpen met het opleggen van een straatverbod.
- Een JOS-advocaat kan het slachtoffer voorbereiden op het strafproces, zoals het verhoor door de rechter-commissaris.
- Indien het slachtoffer dat wil, kan Buro Slachtofferhulp meegaan naar de JOS-advocaat.
- Een JOS-advocaat kan het slachtoffer bijstaan op het civiele vlak. De politie kan dan namelijk weinig betekenen.

Hoewel uit bovenstaande opsomming blijkt dat zij er wel in slagen om concrete dingen over JOS te vertellen, hebben ze behoefte aan kennisname van concrete casuïstiek, zodat de voorlichting aan slachtoffers over JOS niet blijft steken in algemeenheden.

Over de volgende punten is onduidelijkheid bij de rechercheurs zelf:

- Niet alle rechercheurs weten precies hoe het zit met de kosten en menen dat er na het eerste gesprek sowieso altijd moet worden betaald, "Dan gaat de meter altijd lopen.". Bovendien is het onduidelijk om wat voor bedragen het dan zal gaan. Deze rechercheurs vragen zich dan ook af wat er hierover gezegd moet worden en of het slachtoffer naar aanleiding van hun advies op hoge kosten gejaagd zal worden.
- Binnen tien dagen moet een afspraak met de JOS-advocaat gemaakt worden. Het is bij de rechercheurs niet helemaal duidelijk wanneer deze termijn ingaat, na de melding of na de aangifte. Bovendien, zijn het tien dagen of tien werkdagen?
- De rechercheurs weten vaak niet precies wat een JOS-advocaat voor het slachtoffer kan betekenen. Dan wordt het vanzelfsprekend ook moeilijk om het slachtoffer daarover voor te lichten en te adviseren.

Iets meer dan de helft van de telefonisch geïnterviewde slachtoffers (32 van de 59) zegt dat de politie hun heeft gewezen op JOS.

Gevraagd naar hun gemoedstoestand gedurende de gesprekken met de politie, geven de meeste slachtoffers aan dat zij geëmotioneerd en zenuwachtig waren. Slechts 8 van de 59 mensen voelden zich rustig. De gemoedstoestand van slachtoffers is derhalve niet optimaal om de stortvloed aan informatie van de politie op te nemen. Ook wordt het na uren praten over diep ingrijpende gebeurtenissen moeilijk om nieuwe informatie goed op te nemen.

Medewerkers van Buro Slachtofferhulp wijzen er dan ook op dat een deel van de slachtoffers die zeggen niet op de hoogte te zijn van het JOS-aanbod, mogelijk wel op JOS gewezen is, maar deze informatie niet meer opneemt dan wel vergeet.

Wat betreft het moment waarop slachtoffers op JOS gewezen worden, blijkt zowel uit het politieonderzoek als uit de interviews met de advocaten, dat de rechercheurs in minder dan de helft van de gevallen al op het JOS-aanbod wijzen voordat er aangifte is gedaan.

Op de vraag aan de slachtoffers of zij van mening zijn dat het moment waarop slachtoffers geïnformeerd zouden moeten worden over JOS zo snel mogelijk in het contact met de zedenrechercheur zou moeten zijn, is uiteenlopend geantwoord. De helft van de respondenten geeft aan dat zij informeren bij het eerste contact met de afdeling zedenzaken het juiste moment vinden. Zij benadrukken dat hoe eerder iemand duidelijkheid krijgt, hoe beter het is. De helft van deze voorstanders maakt daarbij dan wel de aantekening dat het daar niet bij zou moeten blijven, maar dat de informatie over JOS later nog eens herhaald zou moeten worden, gezien de hectiek van het eerste moment. De andere helft is van mening dat het beter is om slachtoffers achteraf over JOS te informeren, bijvoorbeeld nadat zij eerst de gelegenheid gekregen hebben om zich emotioneel enigszins te herstellen, nadat zij besloten hebben om aangifte te doen of nadat de dader gepakt is.

De hulpvraag en het gebruik van het hulpaanbod:

4. *In hoeverre sluiten de verschillende vormen van hulpaanbod waarover het slachtoffer geïnformeerd is aan bij de hulpvraag?*

en

5. *Maakt het slachtoffer gebruik van het hulpaanbod? Zo nee, waarom niet? Zo ja, welke keuze maakt het slachtoffer uit het hulpaanbod? Waarom? Is er een juridisch getinte hulpvraag? Maakt het slachtoffer op grond hiervan gebruik van JOS? Zo nee, waarom niet?*

Vrijwel alle slachtoffers hebben behoefte aan steun om de gebeurtenissen te verwerken. Opvallend is dat de meeste mensen die zoeken en vinden in eigen kring (partner, familie, vrienden). Een kleinere groep zoekt professionele hulp. De strategie van de rechercheurs om geen algemeen informatie-aanbod te doen, maar om per geval te inventariseren waar behoefte aan is, is dus de juiste.

Alle respondenten in dit onderzoek zijn mensen die zich met een hulpvraag tot de politie hebben gewend. We hebben hen gevraagd welke verwachtingen zij hadden van het contact opnemen met de politie. De aard van de gewenste reactie van de politie bepaalt namelijk mede de wijze waarop men zich als slachtoffer wil stellen in een eventueel strafproces.

Het blijkt dat er vier soorten verwachtingen zijn, waarvan de eerste weer onder te verdelen is in twee subcategorieën:

- 1.a De verdachte zo snel mogelijk oppakken en straffen (de meeste genoemde verwachting, 33 maal genoemd).
- 1.b Door middel van melding en / of aangifte het voorkomen van herhaling (8 maal genoemd).
2. De politie gaat praten met de verdachte (4 maal genoemd).
3. De politie geeft informatie en begeleiding (10 maal genoemd).
4. Alleen het hart luchten (15 maal genoemd).

Soms nemen slachtoffers weliswaar contact op met de politie, maar weten ze op dat moment ook niet wat ze moeten verwachten van de politie (12 keer genoemd).

De eerste categorie houdt in dat men een snelle reactie van de politie (het strafrecht) verwacht, waarbij mensen uit de categorie 1b niet zozeer zichzelf als partij in het strafproces (slachtoffer) willen stellen, maar meer een reactie door middel van het strafrecht verwachten in het algemeen belang, namelijk voorkomen dat zo'n dader straffeloos zijn gang kan blijven gaan.

De verwachting in categorie 2 wijst op een reactie van de politie in de vorm van een soort bemiddeling. Als die bemiddeling slaagt, is het niet nodig om de weg van het strafrecht verder op te gaan.

De verwachting van slachtoffers met een antwoord in de categorie 3 is in dit opzicht nog open, in die zin dat men aan de hand van het advies van de politie nog een afweging wil maken.

De slachtoffers die aangeven dat ze hun verhaal kwijt willen kunnen (categorie 4) verwachten juist geen directe actie van de politie.

Duidelijk wordt dat de grootste groep melders naar de politie stapt met een verwachting die genuanceerd en/of bijgesteld zal moeten worden: de politie straft verdachten niet zelf, de bewijslast in zedenzaken is zwaar, de waarheidsvinding is een traag proces, als de dader gestraft wordt door de rechter verdwijnt hij niet voor jaren achter de tralies, etc. Dit zal moeten gebeuren in het informatiegesprek dat de politie met melders van zedenmisdrijven voert.

Zoals we bij de beantwoording van onderzoeksvraag 2 al aangaven, slaagt de politie er over het algemeen goed in om de verwachtingen van melders van zedendelicten ten aanzien van het doen van aangifte bij te stellen (zie aldaar), want zij blijven tevreden, ook al komen hun oorspronkelijke verwachtingen lang niet altijd uit.

Op het kwart van de mensen na die alleen hun hart willen luchten is er bij de melders op het moment van het eerste contact met de politie een mogelijk

juridisch getinte hulpvraag. Op grond van de reactie van de politie (het informatiegesprek) vindt er een bepaalde omvorming daarvan plaats.

Van de 32 respondenten die op JOS geweest zijn, maakt tweederde geen gebruik van het aanbod. De redenen hiervoor zijn divers. Soms heeft het te maken met het moment en de wijze waarop de informatie over JOS gegeven wordt: men is op dat moment niet in staat de informatie te verwerken ("Het aanbod ging op dat moment totaal langs me heen.", "Ik heb niet binnen tien dagen gereageerd.") of men snapt het niet ("Ik begreep het niet, je bent toch slachtoffer en geen dader dus heb je toch geen advocaat nodig."). De mensen die niet in staat waren de informatie over JOS tot zich door te laten dringen en te verwerken op het moment dat ze deze aangeboden kregen, vinden het achteraf wel jammer dat ze niet tijdig gereageerd hebben. Sommigen hebben geen behoefte zich als benadeelde partij te voegen of zien zichzelf niet zozeer als slachtoffer (zij verwachten van de politie alleen een reactie richting pleger als preventie). Weer anderen willen alles zo snel mogelijk vergeten.

6. *Wordt het slachtoffer in een later stadium van het traject (na het bezoek aan het politiebureau) geïnformeerd over de mogelijkheden van juridische bijstand (bijvoorbeeld bij Buro Slachtofferhulp)? Hoe vindt informatie en eventuele verwijzing plaats? Welke andere vormen van voorlichting over juridische bijstand na seksueel misbruik zijn er?*

De medewerkers van Buro Slachtofferhulp zijn van mening dat zij zelf in staat zijn om zedenslachtoffers juridische informatie te verstrekken. Sommige zaken zijn echter zo gecompliceerd dat zij liever naar een JOS-advocaat verwijzen.

De medewerkers van Buro Slachtofferhulp krijgen regelmatig met slachtoffers te maken die melding of aangifte gedaan hebben, maar niet op de hoogte zijn van JOS. Ook komt het voor dat slachtoffers contact opnemen met Buro Slachtofferhulp, zonder dat ze bij de politie geweest zijn. Ook deze mensen zijn niet op de hoogte van JOS. Een ander fenomeen tenslotte zijn mensen die naar aanleiding van bijvoorbeeld een woninginbraak contact met Buro Slachtofferhulp zoeken en in de loop van dat contact melding maken van ervaring met een zedendelict, waarvoor ze eigenlijk hulp willen hebben.

Wanneer een slachtoffer wel belangstelling heeft voor het JOS-aanbod, wordt de tien dagen termijn wel een probleem. Hoewel Buro Slachtofferhulp niet naar JOS mag verwijzen, geven zij in zo'n geval het telefoonnummer van JOS door. Zij wijzen er op dat de politie wel over het JOS-aanbod kan hebben verteld, maar dat veel slachtoffers niet alle informatie die ze op zo'n moment krijgen kunnen opnemen en het gewoon vergeten.

Behalve de gecombineerde folder waarin het aanbod van Buro Slachtofferhulp en de JOS-piketdienst staan beschreven, is er van het JOS-project een websi-

te waarop informatie te vinden is. Ook is er een maal een nieuwsbrief uitgebracht.

- 7. Welke verwachtingen hebben slachtoffers van het hulpaanbod waarvan zij gebruik maakten? In hoeverre spelen de kosten van het hulpaanbod een rol? In hoeverre zijn slachtoffers tevreden over de verleende hulp?*

Het derde deel van de slachtoffers dat geïnformeerd is over JOS en dat gebruikmaakte van het aanbod, deed dat omdat zij graag van een advocaat wilden horen wat hun kansen zijn, zij advies wilden over juridische procedures, zij algemene of specifieke belangenbehartiging van hun zaak wensten of wilden checken of de bijstand van een advocaat in hun geval geïndiceerd zou zijn. Zeven van de elf slachtoffers zijn doorgedaan na het eerste gesprek. Zij deden dit om steun te krijgen bij de rechtzaak en om op de hoogte te blijven. De vier mensen die na het eerste gesprek gestopt zijn, deden dit slechts in één geval vanwege de kosten. In de andere gevallen was het niet nodig om door te gaan of had het slachtoffer geen zin meer in vervolgstappen. Als het JOS-aanbod niet zou zijn gedaan, zeggen negen van de elf slachtoffers dat zij in dat geval op een andere manier rechtshulp gezocht zouden hebben.

De kosten van het hulpaanbod spelen voor het slachtoffer vrijwel nooit een rol. Het beeld dat de politie hierover heeft dient dan ook bijgesteld te worden.

Degenen die gebruikgemaakt hebben van een JOS-advocaat zijn over het algemeen erg tevreden over de hulp van de advocaat. Dit geldt ook voor de bejegening door de advocaat. Tien van de elf personen konden ook snel bij de JOS-advocaat terecht. Zij hebben meer kennis over hun juridische mogelijkheden gekregen.

Samenstelling en samenhang hulpaanbod

- 8. Welke instanties in de regio Rotterdam-Rijnmond houden zich bezig met het verlenen van (juridische) bijstand en hulpverlening aan slachtoffers van seksueel misbruik?*

en

- 9. Wat is de inhoud van het juridisch getinte hulpaanbod, in de eerste plaats dat van de JOS-advocaten, maar daarnaast ook van anderen die zich hiermee bezighouden (andere advocaten, Buro voor Rechtshulp, Buro Slachtofferhulp)? Waarin onderscheidt de JOS-hulp zich van andere vor-*

men van hulp en bijstand? Is de piketdienst een adequate organisatievorm, rekening houdend met bijvoorbeeld toegankelijkheid?

Voor zo ver wij hebben kunnen nagaan zijn er buiten de advocaten die deelnemen aan de JOS-piketdienst geen advocaten in de politieregio die zich gespecialiseerd hebben op het terrein van het verlenen van juridische bijstand aan slachtoffers van seksueel misbruik.

Het Buro voor Rechtshulp verwijst bij moeilijke zaken naar een gespecialiseerde advocaat. Zedenzaken beschouwen de medewerkers van het Buro voor Rechtshulp als moeilijke zaken. Dit houdt in dat in de regio Rotterdam-Rijnmond alleen Buro Slachtofferhulp en de JOS-advocaten zich bezighouden met juridische hulpverlening aan slachtoffers van seksueel misbruik.

Het juridisch getinte hulpaanbod van Buro Slachtofferhulp is als volgt te omschrijven. Medewerkers van het Buro Slachtofferhulp zijn vrijwilligers. Zij kunnen het slachtoffer helpen met het doen van aangifte en het invullen van formulieren. Als het slachtoffer dat wenst kan de vrijwilliger meegaan naar een eventuele rechtzaak. Ook legt het Buro Slachtofferhulp contact met de officier van justitie. Wanneer een advocaat nodig is wordt daar naar verwezen. Er wordt dan een advocaat benaderd die gespecialiseerd is op dit terrein. De hulp is in principe kortdurend, kosteloos, breed (ook psychische hulp) en outreachend.

De juridische hulp via JOS gebeurt door gespecialiseerde professionals, is eenmalig en kosteloos danwel langerdurend en mogelijk niet kosteloos en betreft uitsluitend juridische dienstverlening. Zowel de hulp van Buro Slachtofferhulp als van een JOS-advocaat zijn zeer snel inroepbaar. Naast een aantal specifieke kwesties die samenhangen met wat er precies gebeurd is, bespreekt de JOS-advocaat in het eerste kosteloze gesprek met het slachtoffer een aantal algemene zaken, zoals informatie over het verloop van een politieonderzoek, de duur van eventuele in verzekeringstelling en in bewaringstelling van de verdachte, de mogelijke straf die de verdachte kan krijgen, de loop van het strafproces en dergelijke. Soms onderneemt de JOS-advocaat naar aanleiding van het eerste gesprek acties als het bellen van de politie om nadere informatie of het (bevorderen van) het nemen van maatregelen ter bescherming van het slachtoffer. Wanneer de kwestie van het nemen van veiligheidsmaatregelen voor het slachtoffer speelt, houdt de advocaat ook contact met de officier van justitie. Als het geïndiceerd is en het slachtoffer dat wenst kan de JOS-advocaat namens het slachtoffer juridische vervolgstappen nemen.

Wat betreft het gebruik van het JOS-aanbod, zijn er helaas maar weinig gegevens van het project zelf voorhanden. De piketdienst is voor de zedenslachtoffers een adequate organisatievorm wat betreft de toegankelijkheid en bereik-

baarheid. Alle slachtoffers op één na die gebruik gemaakt hebben van het JOS-aanbod konden snel bij een advocaat terecht.

In zijn totaliteit bezien verdient het echter aanbeveling om de piketdienst op een professioneler wijze te organiseren (diffusie en terugkoppeling van resultaten richting met name de politie, registratie en meten van resultaten, bewaking van de criteria van het project). Op dit punt komen we in de volgende paragraaf nog terug.

Procesevaluatie

10. Wat zijn de achtergronden van de weerstanden tussen de diverse beroepsgroepen die in het kader van JOS met elkaar moeten samenwerken? Op welke wijze wordt getracht deze weerstanden te verminderen en hoe en met welk succes verlopen de activiteiten? Slaagt men er in meer kennis te verkrijgen van elkaars werkzaamheden en werkcultuur? Ontstaat er meer begrip voor de veranderende rollen van de diverse actoren? In hoeverre leidt dit alles tot een doelmatig en vruchtbaar samenwerkingsproces?

In het begin van de onderzoeksperiode (begin 1999) bleek tijdens een van de groepsinterviews met de politie dat er met name bij de brigadiers nog wat kritische geluiden te horen waren. De hoofdagenten waren veel positiever. Enerzijds betroffen de kritische geluiden de veranderende rol van de advocaat: advocaten zijn gewend om verdachten te verdedigen, hoe kunnen juist zij nu ook de belangen van slachtoffers gaan verdedigen? Ook werden er vraagtekens gezet bij de motieven van advocaten om deze nieuwe rol op zich te gaan nemen, deden zij dit soms omdat er geld mee te verdienen valt? Anderzijds was er nog wat oud zeer, de mensen op de werkvloer waren immers niet daadwerkelijk betrokken geweest bij de voorbereiding van het experiment, maar werden wel geacht alles loyaal uit te voeren. Bovendien is er naar de smaak van de aanwezige brigadiers nauwelijks wat met hun verbetervoorstellen gedaan. Zij vonden het dan ook niet zinvol om nog verder aan het onderzoek mee te werken en verder mee te denken over een adequate vormgeving van een op zichzelf zinvolle voorziening als JOS.

Aan het eind van de onderzoeksperiode zijn bovenstaande kritische geluiden verstomd. Ook de opkomst bij het groepsinterview is, ondanks de aankondiging van de brigadiers dat zij geen tweede keer zouden komen, groot. Deze vergroting van de acceptatie bij de politie blijkt ook in het tweede groepsinterview met de JOS-advocaten. Zij merken dat de onderzoekers tegenwoordig, in tegenstelling tot de beginperiode, het gevoel hebben dat ze aan de zelfde kant staan, namelijk het opkomen voor de belangen van zedenslachtoffers. Wel

ervaren de advocaten hierbij verschillen tussen bureaus. Met het ene bureau verloopt de samenwerking beter dan met het andere bureau.

In de relatie tussen Buro Slachtofferhulp en de JOS-advocaten zijn geen veranderingen merkbaar sinds het vorige onderzoek. Opvallend is wel dat de vrijwilligers onderling nogal verschillen in hun attitude ten opzichte van JOS. Volgens sommigen heeft het weinig zin om je als slachtoffer in het strafproces te laten vertegenwoordigen door een advocaat, het OM behartigt je belangen als slachtoffer al en door het inschakelen van een advocaat wordt je zelf heus geen partij in het strafproces. Anderen hebben juist wel positieve ervaringen, namelijk dat door middel van JOS een slachtoffer de beschikking krijgt over een betrokken, gemotiveerde en deskundige belangenbehartiger. Over het algemeen is er nog steeds een klein spoortje van een gevoel van concurrentie ten opzichte van JOS. De vrijwilligers van Buro Slachtofferhulp vinden dat zij zelf ook in staat zijn om juridische bijstand te verlenen aan zedenslachtoffers. Wanneer een zaak zo gecompliceerd is dat zij het zelf niet meer kunnen, is het goed om een JOS-advocaat in te schakelen.

Aan het verminderen van de weerstanden bij de politie ten aanzien van het JOS-project liggen geen bewuste, planmatige activiteiten ten grondslag. De door de advocaten geplande activiteiten om de onderlinge contacten te verbeteren en de bekendheid van de JOS-advocaat te vergroten als de adoptie van districten en de terugkoppeling van resultaten aan de zedenrechercheurs (zie hoofdstuk 6), zijn zelfs niet van de grond gekomen. De acceptatie van JOS is blijkbaar gewoon al werkenderwijs gegroeid. Al werkenderwijs in de praktijk van alledag is er meer begrip ontstaan voor de veranderende rollen van de verschillende actoren. Toch is dit geen moment om tevreden achterover te gaan leunen. De signalen vanuit de politie zijn duidelijk. De zedenrechercheurs krijgen onvoldoende inhoudelijke feedback om het project te kunnen promoten. Een meerderheid van de zedenrechercheurs vindt het JOS-aanbod een goede zaak. Net als verdachten hebben slachtoffers het recht op gratis juridische bijstand. Wat een JOS-advocaat daadwerkelijk in de praktijk kan betekenen is voor hen echter nog onvoldoende geconcretiseerd, waardoor JOS nog onvoldoende een gezicht krijgt, zoals ze dat zelf omschrijven. Het ligt voor de hand dat dit voor hen het adequaat voorlichten van zedenslachtoffers over het JOS-aanbod dan ook bemoeilijkt. Er zal ons inziens op korte termijn door de advocaten geïnvesteerd dienen te worden in de terugkoppeling van resultaten.

In hoofdstuk 6 hebben we geconcludeerd dat de opvattingen over wat het JOS-aanbod behelst in de loop der tijd niet langer uniform zijn gebleven. Uitgangspunten van en voorwaarden voor gebruik van JOS worden door de een zus en de ander zo geïnterpreteerd. Daarbij is het experiment ook in de tweede periode nog steeds niet helemaal uitgevoerd zoals bedoeld. Ook hebben

we gesteld dat dit overigens niet altijd kwalijk hoeft te zijn, het project is immers niet gediend met starheid. Het gaat immers om het ontwikkelen en al werkenderwijs in de praktijk tot stand brengen van een 'good practice'. Wat wij wel ongewenst achten is dat er een centraal overzicht ontbreekt en een bepaalde mate van beredeneerde sturing van het geheel.

7.3 Tot slot

Onzes inziens verdient het aanbeveling om het JOS-aanbod te continueren, maar dan wel in een gewijzigde vorm. De belangrijkste reden om het JOS-aanbod in stand te houden is dat JOS voorziet in een behoefte bij een deel van de slachtoffers van seksueel geweld dat contact opneemt met de politie. Gebleken is dat een melder c.q. aangever van een zedendelict niet per definitie behoefte heeft aan de juridische bijstand door een advocaat, maar gesteld kan wel worden dat voor een deel van de slachtoffers van seksueel geweld de dienstverlening door een JOS-advocaat aan hun behoefte aan juridische bijstand tegemoet komt.

Uit ons onderzoek blijkt dat van de slachtoffers die door de politie geïnformeerd zijn over JOS eenderde ook gebruik maakt van het aanbod. Een deel van hen die wel geïnformeerd zijn, maar binnen de termijn die daar voor staat geen gebruik gemaakt hebben van JOS, hebben daar achteraf spijt van. Degenen die gebruik gemaakt hebben van een JOS-advocaat zijn over het algemeen erg tevreden, zowel over de bejegening door de advocaat als over diens hulp. Zij konden vrijwel altijd snel bij de JOS-advocaat terecht. De slachtoffers van seksueel geweld die gebruik maakten van JOS hebben, evenals dat gedurende de eerste experimentele periode het geval was, meer kennis over hun juridische mogelijkheden gekregen.

Een andere reden om het JOS-aanbod te continueren is het feit dat JOS een kwaliteitsbevorderend effect heeft op de juridische dienstverlening door advocaten aan slachtoffers van seksueel geweld.

Het JOS-aanbod past ook in de landelijke ontwikkeling bij het Openbaar Ministerie om te zoeken naar wegen om te komen tot een sterkere positie voor slachtoffers in zeden- en andere geweldsmisdrijven.

Het verdient wel aanbeveling om een aantal zaken ten aanzien van de huidige opzet te veranderen en de aansturing van JOS te professionaliseren.

Zoals we hierboven (zie hoofdstuk 6) al beschreven is de concretisering van het aanbod inmiddels niet meer uniform. Natuurlijk moeten criteria bijgesteld worden, wanneer zij al werkenderwijs in de praktijk onjuist blijken te zijn, of wanneer blijkt dat het op een andere wijze beter kan. Maar nu zijn in de loop van de tijd (essentiële) zaken verschoven, zonder dat daar beredeneerde en

door de betrokken partijen gedeelde beslissingen aan ten grondslag liggen. Een voorbeeld van een essentiële verschuiving is het tijdstip waarop zeden-slachtoffers geïnformeerd worden over het JOS-aanbod. Volgens de projectopzet is het de bedoeling om juridische vroeghulp te bieden, wat betekent dat mensen ten tijde van een melding, dus in het allereerste stadium van het traject, op de hoogte gesteld worden van de mogelijkheid zich te laten adviseren door een JOS-advocaat. De motivering hiervoor luidde dat politie en OM slachtoffers weliswaar adviseren over de juridische mogelijkheden die er voor hen bestaan, maar dat het de vraag is of dit in het juiste stadium gebeurt. Enerzijds ging het om adequaat juridisch advies bij de afweging van de eigen belangen van het slachtoffer met betrekking tot de keuze de strafrechtelijke en/of de civiele weg te bewandelen en om het al dan niet gebruikmaken van de speciale juridische mogelijkheden die voor slachtoffers open staan. Anderzijds werd het van groot belang geacht dat dit in het eerste stadium zou plaats vinden. De schrijvers van het projectplan waren namelijk van oordeel dat de juridische keuzen die hierin gemaakt moeten worden, dikwijls bepaald worden in het allereerste stadium van het traject.

Inmiddels is de situatie zo dat weinig mensen (in ieder geval minder dan de helft) die zich tot de politie gewend hebben, al voordat zij aangifte gedaan hebben over het JOS-aanbod geïnformeerd worden. Ook de JOS-advocaten zelf omschrijven hun bijdrage als het bieden van adequate ondersteuning vanaf de aangifte tot en met de rechtszaak. Er is nu geen sprake meer van juridische vroeghulp in de oorspronkelijke betekenis van het woord, die grens is ongemerkt verschoven. Blijkbaar is iedereen wel tevreden met deze situatie (uit de interviews met de advocaten komt naar voren dat zij niet gemerkt hebben dat het feit dat slachtoffers veelal pas na de aangifte voor het eerst contact opnemen met een JOS-advocaat in de praktijk, schadelijke gevolgen voor de positie van het slachtoffer heeft), maar het is toch vreemd dat een zo essentieel onderdeel nooit onderwerp van bespreking is geweest.

Om JOS op koers te houden zou er dan ook een beredeneerde en sterkere sturing van het JOS-aanbod moeten komen. Dit betekent een professionalisering van de leiding van JOS. Op deze wijze kunnen de diffusie en terugkoppeling van resultaten richting met name de politie maar ook Bureau Slachtofferhulp, de registratie (terugkoppeling financiers en beleidsmakers) en de bewaking c.q. het onderhoud van de criteria van het project verbeterd worden.

Ook de vraag waar JOS ondergebracht zou moeten worden ofwel de vraag wie de zorg en verantwoordelijkheid voor het geheel het best kan dragen, moet nog beantwoord worden.

Tot slot verdient het aanbeveling om de schaal van de piketdienst te verkleinen. Hiervoor zijn twee argumenten. Enerzijds zal een piketdienst met een beperktere omvang, gezien de vraag van zedenslachtoffers tot op heden, toereikend zijn. Daarnaast zal deze schaalverkleining er toe kunnen bijdragen dat het JOS-aanbod meer een gezicht naar buiten krijgt. De bedoelde schaal-grootte zal wel zodanig dienen te zijn, dat door de advocaten wel gestalte gegeven kan worden aan het verder bouwen aan het 'fonds van deskundig-heid'. Voorwaarde is dan dat de deelnemende advocaten een tegemoetkoming in de vorm van overheaduren krijgen, om toe te komen aan kwaliteitsontwikke-ling en een beschrijving en terugkoppeling van de bereikte resultaten.

De beschreven resultaten zijn sterk gekleurd door de plaatselijke situatie. Dit betreft zowel de onderlinge verhoudingen tussen de samenwerkingspartners als de invulling van het aanbod in de praktijk.

Momenteel wordt het JOS-experiment in Alkmaar geëvalueerd. In de opzet van deze evaluatie is ook in een vergelijking tussen het JOS-project in Rotter-dam, het JOS-project in Alkmaar en eventuele ervaringen elders voorzien. Het is de bedoeling om op basis van die studie een onderbouwing te geven ten behoeve van de beleidsmatige afweging of landelijke invoering van juridische vroeghulp voor slachtoffers van seksueel geweld geïndiceerd is.

Literatuur

Aanwijzing slachtofferzorg (1999A019), *Aanwijzing bejegening slachtoffers van zedendelicten* (1999A020) en *Aanwijzing opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties* (1999A025). College van procureurs-generaal, 's Gravenhage, 1999.

Gelder, J. van, e.a. 1998. *De politieke zedezorg in Nederland*. Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties, Den Haag.

Gelder, K. van en S. Tan 1998. *Juridische opvang slachtoffers van seksueel geweld*. Verwey-Jonker Instituut, Utrecht.

Goderie, M. J. H. en L. van Gurp 1996. *De eerste opvang van slachtoffers van seksueel geweld*. Verwey-Jonker Instituut en TransAct, Utrecht.

Jong, J.J. de 1993. *Standaardisatie registratie seksueel geweld*; eindrapport. ODRP organisatie adviesbureau VNG, Den Haag.

Moerings, M. en B. Swier, *Recht rond zedendelicten*, Handboek voor de (juridische) hulpverlening. Samsom, Alphen aan den Rijn.

Rapportage JOS-project, periode december 1999-april 2000 (projectleider JOS).

Savornin-Lohman, J. de, e.a. 1998. *Het functioneren van het klachtvereiste in de zedelijkheidswetgeving*. Verwey-Jonker Instituut, Utrecht.

Savornin-Lohman, P. de e.a. 1998. *Zedenalmanak*. Ministerie van Justitie, Den Haag.

Steenhuis, D.W. 9 maart 2000. *Slachtofferzorg door het Openbaar Ministerie, een stand van zaken*. Landelijke perspresentatie van het OM, Den Bosch.

Casus 1

** Een vrouw wordt meerdere malen in haar eigen woning verkracht door een kennis. Als de kennis even naar de keuken is, slaagt de vrouw er in zonder dat de man het merkt de politie te bellen. De politie arriveert binnen paar minuten en houdt de man op heterdaad aan.*

De JOS-advocaat: "Ik zou onmiddellijk naar die vrouw toegaan, indien zij daar behoefte aan heeft. Een actuele verkrachting is een casus die inderdaad voorkomt in mijn praktijk. Het blijkt dat zo'n vrouw de eerste dagen heel veel behoefte heeft aan informatie over de duur van de in verzekeringstelling (ivs) en een eventuele in bewaringstelling (ibs) daarna.

Heel belangrijk voor het slachtoffer is dan de kwestie veiligheid. Zij wil precies weten wanneer de verdachte mogelijk vrijkomt en wat zij dan kan doen in het belang van haar veiligheid.

Wat de JOS-advocaat verder kan doen is contact houden met de politie en de officier van justitie; bevorderen dat het slachtoffer geïnformeerd blijft over ivs en ibs van de verdachte. Ze kan een faxbericht sturen naar de officier van justitie om te benadrukken dat er rekening gehouden wordt met de veiligheid van het slachtoffer, ook in verband met de voorwaarden van een eventuele voorwaardelijke schorsing (bijvoorbeeld de voorwaarde dat de verdachte zich niet mag begeven in de buurt van de woning van het slachtoffer).

Van belang in dit genoemde geval is ook welk artikel ten laste gelegd kan worden. Bij verkrachting moet geweld bewezen kunnen worden of een andere feitelijkheid. In de relatiesfeer levert dit vaak weer extra bewijsrechtelijke problemen op. Ik ga bij het slachtoffer na wat mee kan helpen voor het bewijs, eventueel overleg je met de officier. In ieder geval informeer je het slachtoffer uitgebreid hierover. Het verschilt per officier van justitie, maar er komt wel steeds meer aandacht voor de advocaat van het slachtoffer. Vooral de jongere officieren gebruiken de inbreng van de advocaat van het slachtoffer als ondersteuning van hun vordering en vooral bij hen is er sprake van samenwerking."

Casus 2

** Een vrouw is in de openbare ruimte (op straat, in de metro, in een winkel, etc.) aangerand. De aanrander is een onbekende dader. Ze gaat meteen na het gebeurde naar een politiebureau.*

De JOS-advocaat: "Een dergelijk slachtoffer heeft meestal vooral behoefte aan algemene informatie. Als het geen ingrijpende ervaring is geweest, zal de informatie die de politie altijd al geeft voldoende zijn.

Als ze zich tot mij wendt zal ik uitleggen dat de afloop onzeker zal zijn. Dat er vooralsnog weinig zal gebeuren, omdat de politie het erg druk heeft en het een onbekende dader betreft, zodat de aanhouding van de verdachte lastig zal worden."

Casus 3

** Dezelfde casus als casus 2, maar nu betreft het een verkrachting.*

De JOS-advocaat: "In dat geval zal de politie wellicht actiever een onderzoek gaan instellen. Op het moment dat er een verdachte is opgepakt, komt dan al snel een verhoor bij de rechter-commissaris in beeld. Daar kun je als advocaat je slachtoffer op voorbereiden: waarom gebeurt dit en wat kun je daar verwachten."

Casus 4

** Een aantal kinderen is seksueel misbruikt (kwalificatie nog onduidelijk) door een buurtgenootje. De ouders van deze kinderen wenden zich tot de politie. De ouders krijgen van de politie te horen dat de verdachte nog geen twaalf jaar is, zodat hij nog niet onder de werking van het strafrecht valt.*

De JOS-advocaat: "Dan ontstaat er vast en zeker allerlei commotie in de buurt. Ook dit is een casus die ik zelf heb meegemaakt. Toen ging het alleen niet om zo'n jonge verdachte. Vijf kinderen zijn door een meerderjarige buurman seksueel misbruikt.

Wat dan erg belangrijk is, is om naar de buurt toe te gaan en de betrokken ouders goed te informeren. Ik heb toen in overleg en afstemming met de politie een informatiebijeenkomst voor alle ouders belegd.

Ook in het geval van bovenstaande casus is het erg belangrijk om de betrokkenen goed te informeren en ook om de informatie te herhalen. Het is ook van belang om de ouders niet alleen over de mogelijkheden, maar tevens over de onmogelijkheden te informeren. Er wordt dan trouwens wel veel van je gevraagd als professional."

Casus 5

** Een vrouw is op haar werk aangerand door een collega. Zij had voordien al psychische problemen, maar is nu nog verder in de put geraakt.*

De JOS-advocaat: "Dit kan een heel belangrijke JOS-interventie zijn. De vrouw heeft zich waarschijnlijk ziek gemeld en dan is het heel belangrijk dat de reden bekend gemaakt wordt aan de werkgever.

Als werknemer heb je recht op een veilige werkomgeving. Het slachtoffer, ondersteund door haar advocaat, kan de werkgever gaan vragen welke stappen hij gaat nemen om de werkomgeving veilig te maken. Gaat hij de betrokken collega schorsen of ontslaan. Wanneer je als slachtoffer het civiele traject kiest kun je als eiseres een actievere opstelling hebben dan in het strafrecht. Je bepaalt zelf de vordering en je bepaalt zelf met welk middel (kort geding, bodemprocedure). Het slachtoffer bied je hiermee meer de gelegenheid uit haar slachtofferrol te stappen."

Casus 6

** Een jongen, experimenterend met zijn seksualiteit, wordt in een park verkracht. Hij neemt contact op met de politie, maar aarzelt nog over doen van aangifte, omdat hij niet wil dat zijn ouders op dit moment en op deze manier iets te weten komen.*

De JOS-advocaat: "Het is heel goed om de jongen te informeren over de mogelijkheden. Maar nog belangrijker is het om samen met de jongen een traject af te spreken wanneer en hoe de ouders geïnformeerd kunnen worden. Ik heb het zelfde meegemaakt met een meisje dat er heel erg tegen op zag om haar ouders te informeren en niet wist hoe dat aan te pakken. We hebben toen nagedacht over een goed moment en een goede constructie. Ze heeft haar ouders op de hoogte gesteld in aanwezigheid van een vertrouwenspersoon.

Als de jongere echt niet wil dat zijn ouders iets te weten komen en hij wil wel aangifte doen, dan moet je een creatieve oplossing bedenken. Hij zou bijvoorbeeld een postadres kunnen nemen, zodat correspondentie naar aanleiding van de strafzaak niet bij zijn ouders op de deurmat valt."

Heeft hij in zo'n geval zelfstandig recht op gefinancierde rechtshulp?

"In de WRB staat geen leeftijdsgrens. Het inkomen van de minderjarige zelf is bepalend, tenzij hij jonger is dan 16 jaar. Dan geldt het inkomen van de ouders, tenzij het in zijn belang is dat zij daar niet op aangesproken worden."

